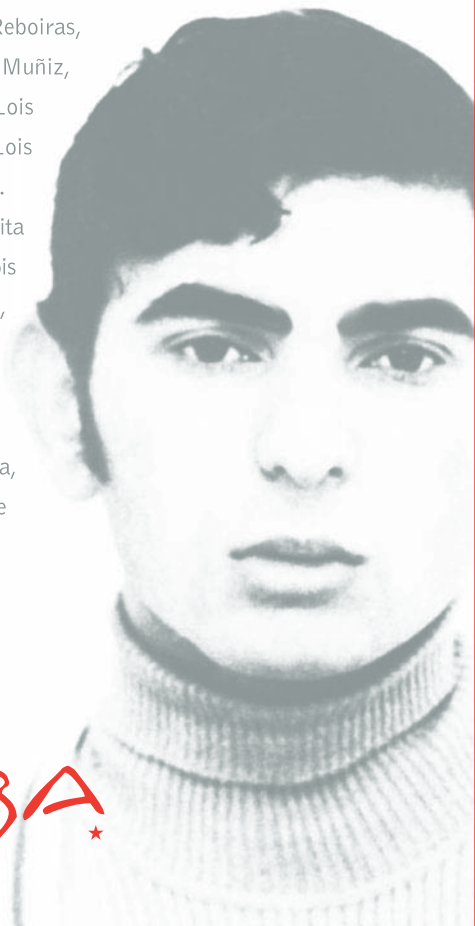

Moncho Reboiras

O nacionalismo galego nos anos 70

Francisco Carballo, Manuel Reboiras,
Francisco Rodríguez, Ramón Muñiz,
Marisa Vázquez, Xosé Moa, Lois
Diéguez, Elvira Souto, Xosé Lois
Salvadores, Francisco Luís R.
Guerreiro, Xoán López, Margarita
Ledo, Fernando Souto, Xosé Lois
Ríos, Francisco Xabier Alonso,
Inácio Hernando, Alfredo S.
Canal, Manuel Fernández,
Saleta Goi, Xosé Lois Ledo,
Nemésio Barxa, Marisol García,
Manuel Mera, Marisa Canto e
Bautista Álvarez

Fundación
Bautista Álvarez
de Estudos Nacionalistas

Moncho Reboiras

0 nacionalismo galego nos anos 70

Primeira edición: Agosto de 2009

© Fundación Bautista Álvarez de Estudos Nacionalistas

Edita: Fundación Bautista Álvarez de Estudos Nacionalistas

Promove: Unión do Povo Galego

Avda. de Lugo, 219, 1º

15703 Santiago de Compostela - Galiza

Telf. 981 57 02 65 / 981 56 66 09

info@bautistaalvarez.org

Corrección lingüística: Robert Neal Baxter

Deseño da colección: Sabela Montero

Depósito Legal: C-

Impreso na Galiza

Índice

- 9 *A década 1970-1980*
FRANCISCO CARBALLO
- 19 *24 horas de agosto de 1975*
MANUEL REBOIRAS NOIA
- 25 *Moncho Reboiras, galego de nación*
FRANCISCO RODRÍGUEZ SÁNCHEZ
- 33 *Moncho Reboiras, un militante nacionalista diferente*
RAMÓN MUÑIZ DE LAS CUEVAS
- 43 *Moncho Reboiras, intelixencia e coraxe do nacionalismo galego*
MARISA VÁZQUEZ BARQUERO
- 49 *As miñas lembranzas de Moncho Reboiras*
XOSÉ MOA CERDEIRA
- 63 *Os anos de Reboiras*
LOIS DIÉGUEZ
- 69 *Os hábitos do monge*
ELVIRA SOUTO PRESEDO
- 71 *Aqueles anos 70*
XOSÉ LOIS SALVADORES COVAS
- 93 *Nos setenta e nunha vila galega*
FRANCISCO LUÍS RODRÍGUEZ GUERREIRO
- 99 *O símbolo da rebelión contra o tardofranquismo na Galiza*
XOÁN LÓPEZ ÁLVAREZ
- 105 *Xeración*
MARGARITA LEDO ANDIÓN
- 111 *Moncho Reboiras*
FERNANDO SOUTO GINARTE
- 117 *O 12 de agosto de 1975*
XOSÉ LOIS RÍOS PAREDES

- 127 *1974- 1977. O nacionalismo na conformación de
organizacións de masas: o SOG e a AN-PG*
FRANCISCO XABIER ALONSO PÉREZ
- 137 *A minha presenza no movemento de libertaçom nacional*
INÁCIO HERNANDO NUEVO
- 145 *O “Renacemento” da nación*
ALFREDO SUÁREZ CANAL
- 153 *Vida ou morte pola liberación dun pobo*
MANUEL FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ
- 171 *O meu coñecemento con Reboiras*
SALETA GOI GARCÍA
- 181 *Dous días de agosto*
XOSÉ LOIS LEDO ANDIÓN
- 189 *A década dos setenta*
NEMÉSIO BARXA
- 197 *Vivencias dunha estudante de ensino medio*
MARISOL GARCÍA JUÁREZ
- 203 *Un nacionalista exemplar*
MANUEL MERA SÁNCHEZ
- 215 *Doce de Agosto*
MARISA CANTO REBOREDO
- 219 *Moncho Reboiras, mártir e mestre*
BAUTISTA ÁLVAREZ
- 231 *Poema/homenaxe a Xosé Ramón Reboiras Noia*
MANUEL MARÍA
- 235 *Compañeiro Moncho*
LOIS DIÉGUEZ

O recoñecemento de Xosé Ramón Reboiras Noia como vítima do franquismo, que dende sempre foi tal para a militancia nacionalista, xa é de carácter legal e formal. Quixemos aproveitar esta circunstancia para reunir un feixe de colaboracións que evocaran a Reboiras, redactados –na súa maioría– desde a perspectiva de quen tivo un contacto directo con el. Queríamos achegarnos a unha persoa e a un tempo político, comezos dos anos 70, crucial para a reorganización efectiva do nacionalismo galego e a súa expansión social.

Agradecemos a todos e todas as que aportaron a súa axuda a reconstruír unha etapa crucial do nacionalismo galego. Seguro que faltan voces e protagonistas neste traballo que publicamos, desculpas de antemán pois, mais o certo é que o camiño aberto seguro terá continuidade.

Desexamos destacar o apoio que nos prestou Manuel Reboiras Noia, irmán carnal e de militancia do noso homenaxeado naqueles difíciles anos.

Tamén agradecemos á *Fundación Bautista Álvarez de Estudos Nacionalistas* que acolla a edición deste volume, útil para coñecer a historia máis recente do nacionalismo galego e así sermos conscientes de que o que somos hoxe ten un traballo previo, un antes, que todos e todas debemos saber valorar.

Podemos dicir que estamos satisfeitos do resultado de conxunto deste libro. Aparece ante nós un Reboiras presente en todos os campos de batalla; desde o estudantil, o sindical, o cultural até o máis puramente organizativo. E tamén se nos presenta cunha cualidade de extraordinaria importancia: a plena consciencia coa que desenvolve todos e cada un dos traballos políticos que aborda. Unha consciencia produto da información e a formación que el procuraba sen desmaio, tanto no plano teórico como no práctico. Acreditaba daquela, e nós reafirmámonos, en que o nacionalismo galego ten como obxectivo ser un grande movemento político de masas. Adiante, pois!

Roberto Vilameá Ponte

Secretario Nacional de Organización da Unión do Povo Galego

Galiza, agosto de 2009

A década 1970-1980

Francisco Carballo

Os anos 60 foron a ‘década prodixiosa’. Maio do 68 dera a voz de alarma: os universitarios –Santiago de Compostela, París, etc.– en ‘revolución’ denunciaban a insuficiencia dun capitalismo keynesiano en esclerose. O impulso humanista da revolución de maio ía ficar sufocado e tería que agardar.

A década dos 70 foi a de inestabilidade económica, social e política. Na Galiza tivo un espazo singular: foi creativa, espectacular, saudosa. Cantouna Andrés do Barro, con letra de Xavier Alcalá: Teño saudade, saudade teño de ti.

Unha crise do capitalismo

A nivel mundial, os 70 son recordados como o inicio do monetarismo, esa doutrina capitalista impulsada por Margaret Thatcher no Reino Unido e por Reagan nos Estados Unidos. Desde eses centros de poder, a solución á ‘crise do petróleo’ tomou a forma neoliberal; da soberanía do mercado sen regulación. Esta mudanza sistémica retivo, durante anos, un crecemento económico inferior

ao dos anos 45-70, o que garantiu á burguesía rendibilidade, reducindo os salarios reais dos obreiros e rebaixando as rendas agrarias.

En España, á incerteza política engadíase o caos económico. Adolfo Suárez, ao gañar as eleccións á fronte da UCD, atallou a crise cos 'Pactos da Moncloa' (do 9 ao 25 de novembro 1977), contando co asenso do PSOE, do PC e de CC.OO. Unha política económica de 'axuste': topes salariais e a garantía dunha taxa de beneficios para a burguesía.

A Galiza foi un campo sensíbel desta mudanza sistémica coa folga de Bazán, en Ferrol en marzo 1972, coa morte dos obreiros Amador Rei e Daniel Niebla, seguida en Vigo, enfrontándose nos dous ao autoritarismo empresarial e a brutal represión do franquismo. Paralelamente, as transformacións agrogandeiras eran danadas por medidas como a cota empresarial agraria en total desvarío do que era o agro galego.

No 1975 agoniaba o tardofranquismo. No seu estertor mantiña a represión e a criminalidade: Moncho Reboiras, Xosé Humberto Baena Alonso e Xosé Lois Sánchez-Bravo Solla- os tres comprometidos coa loita obreira de Vigo- foron vítimas de torturas e morte. En novembro faleceu o ditador Francisco Franco, sucedéndoo o rei Xoán Carlos coa 'reforma política', unha lenta democracia, a Constitución de 1978 e Autonomías xeneralizadas.

O espazo económico galego

O conxunto das mudanzas da época do ‘desenvolvememento’ non foi globalmente favorábel para os labregos... Os gastos correntes increméntanse entre 1963 e 1975 moito máis que os prezos dos produtos, de xeito que desde 1976 se produce unha contracción dese crecemento. En xeral, os resultados económicos da agricultura galega non melloraron. Se os vemos desde o punto de vista da renda agraria, atopámonos co seu lado máis negro: mantense estancada entre 1963 e 1975 e cae desde 1976 debido á desfavorábel evolución dos prezos percibidos polos labregos a respecto dos prezos pagados por uns bens consumidos cada vez en maior volume (pensos, maquinaria, fertilizantes...) (Lourenzo Fernández Prieto 2007: 143)

Unha visión tecnócrata ten de resaltar o despregamento da agroindustria cárnica e leiteira que, á súa vez, induciu a de fertilizantes e as comerciais como Zeltia ou Coren. A reestruturación do sector das conservas achegou Galiza ao terceiro posto mundial.

A industria galega naval e hidroeléctrica prosegue e orientase ao mercado internacional. A naval en Vigo e Ferrol, a hidroeléctrica en debate cos propietarios de vales a seren inundados sen compensación local. Houbo un crecemento grande dos estaleiros ferroláns, cos estaleiros galegos chegando a dar emprego a máis de 17.000 operarios en 1975. “A industrialización dos anos setenta, ademais da

velocidade do crecemento do valor engadido industrial foi notábel pola diversificación da base produtiva.”(ibid.: 161)

A economía galega medrou nesta década. En 1973, a poboación galega representaba 7,8 % da do Estado, e o PIB 5,5 %, mellorando na converxencia coa media estatal até 1981.

Mais este medre aparente agachaba desharmonía, desequilibrios e perdas irreparábeis de sectores produtivos.

A sociedade galega dos setenta

Desde 1936 o franquismo impuxérase polo medo. Na década dos sesenta aumentan as protestas: en Mazaricos o conflito acabou na morte de dous labregos en 1963; a construción de encoros -33 entre 1949 e 1975- e a repoboación forestal provocaron máis emigración. En 1965, en Castrelo de Miño, estoupa a revolta e aparecen grupos organizados de contestación ao réxime como o PC e a UPG. A partir do 1970 multiplícanse as contestacións: a campaña de ‘non pagar’ fronte á inxusta ‘cota empresarial da seguridade agraria’; ‘guerras agrarias’ como as do leite; contra expropiacións (As Encrobas, Baldaio), etc. Un mundo rural maltratado e no camiño do exterminio defendeuse nesta década con enerxía e multitudes. Reaparecen organizacións agrarias, orixe dos actuais sindicatos, SLG e outros.

As grandes folgas industriais da década suceden á loita da guerrilla que na Galiza se prolongara até os anos 60. Os

devanditos acontecementos, máis o turismo, a volta de emigrantes galegos de Europa e de Latinoamérica, a escolarización total, etc., están na base da mudanza social: na familia; na urbanización cidadá e rural; no transporte público e familiar. Muda a vivenda, o xeito de vestir, a alimentación. É unha década inestábel dunha sociedade convulsa: un mundo rural en transformación, o urbano en crecemento, a universidade a multiplicar o alumnado e a industria e servizos o emprego.

Unha década de aparente mesocratización. Os alumnos do Instituto Politécnico de Vigo, fillos de obreiros, respondían a inquéritos coa afirmación maioritaria de seren da 'clase media', clase que englobaría 42 % da sociedade. Os da Xunqueira de Pontevedra víanse máis abaixo. Nos oitenta ían coincidir cos rurais en seren de clase en dificultade. En todo caso, os anos 70 distanciaron os estratos sociais e medrou o sector marxinal.

Neses anos setenta, un colectivo de curas e de monxas, atentos ás mutacións do Concilio Vaticano II, deron cobertura aos sindicatos e partidos antifranquistas: en Vigo e Ferrol nas casas rectorais de parroquias e en Santiago á sombra da JEC (Xuventude Estudantil Católica). Un piar do réxime viraba e atrevíase a dar pouxada aos colegas de Baena Alonso e Moncho Reboiras.

O bulicio cultural

No medio dun período convulso, todos os sectores da cultura e da política galega estaban a vibrar. É unha década creativa, experimental, co desencanto ao pé do aventureirismo.

Nas artes plásticas hai un espertar e un encontro co pasado. Ao inicio de 1980, os pintores novos teñen no colectivo Atlántica e na Bienal de Pontevedra un espazo de publicidade e de diálogo. Luís Seoane establece o seu estudo na Coruña; Laxeiro (X. Otero Abeledo) en Vigo; Raimundo Patiño, Menchu Lamas, etc. traen un sentido de nación e de actualidade.

En 1975 os escultores expoñen en Vigo, ao aire libre, todo un mostrario renovador. Disque a arquitectura é a raíña das artes; preparan a Escola superior na Coruña e tanto Manuel Gallego Jorreto como César Portela convértense en referentes dunha arquitectura con raíz popular e tecnoloxía humanizante. Das tres artes plásticas temos álbums representativos e manuais da man de Manuel Caamaño, Pedro de Llano, etc., que acompañan este momento de creación cultural.

A literatura en galego ábrese a un período dourado. Xa nos 60 bruaban versos e narracións en clave contra o franquismo e a opresión da nosa lingua. Nos 70 abundan.

Voces Ceibes sérvese destes poetas da reivindicación patria: Celso Emilio Ferreiro, Manuel María Fernández e dos novísimos que son multitude.

Uxío Novoneira volta ao Caurel en 1970 e acende paixóns. A lírica entra en novas sensibilidades: *Con pólvora e magnolias* de Méndez Ferrín (1976) e cos poetas de Cravo Fondo, de Alén, Rompente. Avilés de Taramancos crea a grande arquitectura poética da Galiza. A narrativa conta con Ánxel Fole cos seus *Contos da néboa* (1975), con *Xente ao lonxe* (1972) de Eduardo Blanco Amor e coa presenza de Neira Vilas, que xa fora inmortalizado coas súas *Memorias dun neno labrego* (1961). Hai unha narrativa consolidada dos anos 50-60: *Retorno a Tagen Ata* (1971) e *Crónica de Nós* (1980) de Méndez Ferrín; *Xoguetes para un tempo prohibido* (1975) de Carlos Casares. E un feixe de autores máis: Paco Martín, Xavier Alcalá, Víctor Freixanes, Xosé Manuel Martínez Oca, Xosé Fernández Ferreiro, etc.

Tamén se animan o teatro e o ensaio. En 1973, Abrente de Ribadavia convoca a 1ª mostra de teatro, onde Manuel Lourenzo, Euloxio Rodríguez Ruibal e Roberto Vidal Bolaño suman as súas obras ás *Farsas para títeres* (1973) de Blanco Amor. O ensaio, sinal de madurez literaria, ten presenza: Xosé Manuel Beiras Torrado publica *O atraso económico galego* (1972) e antes, Valentín Paz Andrade xa publicara na editorial Século XXI *La marginación de Galicia* (1970), e seguidamente, redactou a biografía *Castelao na luz e na sombra* (1982). Nos 70, o ensaísmo conta con revistas especializadas para se expresar: *Teima*, *Encrucillada*, *Terra e Tempo*, *Luzes*, *A Nosa Terra*.

O espazo de diálogo e de difusión cultural característico dos anos 1960 e 1970 foron as Asociacións Culturais: O Galo en Santiago; O Facho na Coruña; a Auriense en Ourense; A Asociación Cultural de Vigo; Abrente de Ribadavia, etc. Con estas os sindicatos: CC.OO.; UXT; SOG (logo CIG); USO. Unha e outros con obxectivos propios e de cobertura dos movementos antifranquistas.

Como foi posíbel esta eclosión literaria sen escola en lingua galega? Por un esforzo persoal e autodidacta. Desde 1970 entreabriuse unha fiestra á entrada do galego na escola. Profesores houbo que a utilizamos para darnos as clases na lingua propia.

Todo un esforzo a prol da normalización da nosa lingua e unha prema de normativa oficial.

Os dereitos de nación

Nos anos 60, a Galiza volveu a mostrar sinais de vida política. En 1963 fundan na Coruña o PSG e en 1964 en Santiago de Compostela a UPG: o primeiro á sombra dos dirixentes de Galaxia e de orientación socialdemócrata; a segunda cunha presentación á sociedade dun decálogo de liberación nacional. Só en 1972 houbo relacións entre os dous para fixaren puntos comúns.

Nos sesenta o PSG deu pouca razón de ser e a UPG buliu no campo cultural. Os dous callaron como partidos nos

70 sen se libraren do excesivo número de entradas e saídas de militantes. Na primeira metade dos 70, o PSG radicalizouse e optou polo nacionalismo. Mentres tanto, a UPG mergullouse na súa aposta pola liberación nacional, crecendo con ERGA (1972) e mantendo relacións con ETA político-militar e con outros partidos de Cataluña, da Bretaña, etc. O ollo policial do franquismo agonizante e dos seus sucesores anotouno.

En 1975, por obra da UPG nace a AN-PG, fronte política que ía configurar o BN-PG para as eleccións sucesivas ao 1977. Tamén en 1975 funcionan organismos unitarios na Galiza: a Xunta Democrática, de inspiración do PCG, logo Táboa Democrática da esquerda na Galiza que reivindica o Estatuto de 1936. A comezos de 1976 creouse o Consello de Forzas Políticas Galegas que propuxo as *Bases constitucionais para a participación da nación galega nun pacto federal*.

Aprobada a lei de Reforma política no Nadal de 1976 e unha amnistía que liberou do cárcere compañeiros de Moncho Reboiras, a legalización para a participación nas eleccións do BN-PG adiaba. Nese contexto celebráronse eleccións en 1977, obtendo a dereita 24 deputados dos 27 posibles, o PSOE 3, ficando os nacionalistas sen representación nas Cortes do Estado.

Galiza recibe un réxime preautonómico en marzo de 1978, presidido por Antonio Rosón Pérez. Segundo a Constitución

de 1978, Galiza, definida como nacionalidade histórica, ía optar polo art. 151 no acceso á Autonomía. Un longo camiño de arbitrariedades por parte de UCD e de desacougo político por parte do nacionalismo. O país respondeu con manifestacións multitudinarias, en concreto á aldraxe pola rebaixa do Estatuto en tramitación. Superada esa ameaza, a votación de decembro de 1979 aprobou o Estatuto en curso, cunha abstención de 70%. Os nacionalistas rexeitaran ou votaran en branco esta Autonomía que subordina Galiza, ao lle negar soberanía e o dereito de autodeterminación. As eleccións ao Parlamento autonómico de 1981 deron entrada a 3 deputados do BN-PG-PSG e o triunfo á dereita con AP-UCD. Neste cadro de referencia, o interior sufría cruces de neuronas, firmezas e concesións. Foron anos de experimentación, de fame de país libre, de busca. O nacionalismo galego madureceu, aprendeu e conseguiu en 1982 unha organización satisfactoria e unha orientación cargada de ilusión, digna resposta ao pasado e a un presente de urxencias.

FRANCISCO CARBALLO CARBALLO (Maceda, 1925). Historiador e Teólogo. Licenciado en Historia no 1954 pola Universidade Central de Madrid. No 1965 foi reitor do Teologado de paúles en Salamanca. En 1973 volta a Galiza, concretamente a Vigo, onde foi profesor e animador cultural, político e relixioso. Foi presidente da Asociación Cultural de Vigo e cofundador e Presidente de Promocións Culturais Galegas en 1977, editora de A Nosa Terra. Por subscreber que Moncho Reboiras fora "asasinado" pola policía española no libro colectivo "Historia de Galicia", editado pola Frente Cultural da AN-PG, foi xulgado e condenado en xuño de 1981 a 6 meses de prisión menor, multa pecuniaria e inhabilitación parcial para desempeñar a súa profesión docente, así mesmo o libro foi secuestrado xudicialmente.

24 horas de agosto de 1975

Manuel Reboiras Noia

O que eles non puideron
nin poderán endexamais,
é arricar/esmagar a
semente que deixaches
esparcida no corazón
do pobo”

Poemas para construír unha Patria
Manuel María. 1977

As 10 da mañá do 12 de agosto 1975. Día caloroso no que comparto cuns alumnos do barrio de Teis unhas clases de recuperación de matemáticas.

Un veciño, moi nervioso e xesticulante, trae un recado para que urxentemente vaia á casa; algo moi grave pasou ao meu irmán.

Fáltanme palabras para expresar os recordos e os medos que nuns segundos se arremuiñaron na miña cabeza. Había meses que non tiña contactos con Pepe. A última vez que estiveramos xuntos fora nun encontro casual na estación de Atocha en Madrid, en marzo 1975. Eu retornaba para a Galiza e el tiña unha reunión en Madrid. Logo

souben que eran os encontros que a nivel de Estado tiñan as organizacións nacionalistas galegas, vascas e cataláns para valoraren a situación política e artellaren unha alternativa conxunta que dese resposta á decadencia da Ditadura e ao proxecto que sectores máis ou menos liberais e as forzas de esquerda española estaban a organizar. Pasei á súa beira e non o recoñecín. El tampouco falou. Ía ben vestido, con perruca e gafas. O instinto quixo que me virase: ao velo andar de costas, dinme conta e chamei por el. Daquela achegouse e estivemos a falar moito tempo até que saíu o meu tren.

Son as 10:10 horas. Saio do colexio e camiño da casa vou cismando, dando voltas ao que podía ter pasado. É entón cando lembro outro suceso que me fai pensar no peor.

No mes de maio ou xuño do 75 fixen unha viaxe a Cáceres viaxando por Portugal, gozando do ambiente revolucionario que o 25 de abril do 74 creara entre a xente. Ao entregar o meu pasaporte na fronteira española, producíronse sospeitosos movementos de persoas e chamadas telefónicas. Fun retido e interrogado. Rexistraron o coche. Despois de comprobar que se trataba dun erro (eu non era Xosé Ramón) deixáronme seguir, dicíndome que se falase co meu irmán lle informase que a policía tiña moitas ganas de ‘conversar’ con el.

Pensei nas folgas de Barreras e Citröen do ano 72 nas que Pepe, xunto con Camilo e Casal foran expedientados e

tiñan un sumario policial aberto pola súa participación activa nas loitas de setembro. Mais só máis tarde comprendín o motivo de tantas 'atencións': non era só a súa significación na loita obreira o que interesaba a policía, senón tamén a súa participación na reunión política de Madrid de marzo do 75. Alí estaban coma representantes vascos Pértur e Wilson. Este último tiña como lugartenente un infiltrado da policía, Miquel Legarza Eguís, alias 'O Lobo'. Aí radicaba o interese da policía: 'conversar' cos líderes nacionalistas máis significativos para deixar o Réxime atado e ben atado.

Ás 10:15 horas chego á casa. A miña nai está a agardar. Difícilmente consegue vestirse para a viaxe. Meu pai está embarcado nun mercante, na soidade absoluta do mar: tarda aínda uns días en saber da traxedia e máis tempo aínda en poder arribar a porto.

O medo e a angustia apodéranse de nos. Ao chegar á Avenida de Bos Aires, en Teis, teño a lucidez de telefonar o meu enlace político e darlle a noticia de que algo grave pasou en Ferrol, para que avisen e actúen en consecuencia. Pasamos Padrón e Santiago e iamos xa pola vella estrada, dirección a Ferrol. A radio do coche non dicía nada. As noticias falaban da presenza do Caudillo en Meirás e da botadura dun grande petroleiro nos estaleiros de Astano. A tensión palpábase no ambiente. Miña nai mirábame sen agardar resposta: os dous calabamos. No fondo, desexabamos que Pepe estivese ferido e poder traelo para casa.

No parte das 12, a radio fala xa dun enfrontamento armado nas rúas de Ferrol e da morte dun mozo de 25 anos, Xosé Ramón Reboiras Noia. Miña nai estremece e sofre en silencio. Eu intento manter a calma, mentres pola miña cabeza volven pasar en poucos segundos os 25 anos da vida compartida.

Ao chegarmos á ponte das Pías, a ponte onde caeran asasinados había uns meses Amador e Daniel, a tensión faise insoportábel. Nos estaleiros de Astano as autoridades civís, relixiosas e militares compartían a festa, mentres a policía secreta e os ‘grises’ bloqueaban a cidade, rexistrando calquera cousa sospeitosa, buscando activistas e detendo camaradas en Santiago, Vigo, Lugo, Ourense e A Coruña.

Sobre a 1 da tarde, un funcionario municipal lévanos ao cemiterio de Catabois, nas aforas de Ferrol. Alí, nun cuarto, enriba dunha rudimentaria e fría mesa de pedra, estaba Pepe, totalmente espido e con 3 impactos de bala nas costas, e non na cabeza como consta no certificado de defunción, intentando xustificar e dar unha coartada ao vil asasinato.

Eses 3 impactos de bala nas costas coinciden coa versión dos ‘grises’, que declaran: “que al ser requerido para que se detuviera, echó a correr, por lo que los funcionarios actuantes, después de reiterar la voz de alto, trataron de intimidarlo con unos disparos al aire”.

Foto da camisa que levaba Moncho o 12 de agosto de 1975. Sinálanse as marcas das balas.

Malferido e agonizante –un dos disparos afectoulle unha arteria por riba do corazón, producíndolle unha “anemia aguda e fulminante”– só lle deu tempo a chegar ao portal da Rúa Terra, Nº 27, onde se desangrou. Tardaron máis de 2 horas en entrar e descubrir o cadáver. Antes cribaron o portal a balazos con máis de cen impactos e, finalmente, despois de entreabrir a parte superior da porta cuns troncos dunha obra próxima, guindaron dúas bombas de gas lacrimóxeno e atoparon o corpo.

Ás 4:45 horas do 12 de agosto 1975 presentouse o xuíz instructor para o levantamento do cadáver, proceder á autopsia e posterior enterramento, vía urxente, no propio cemiterio de Catabois. Cando chegamos, fixémonos cargo

do corpo e á noite, cunha escolta discreta e moita vixilancia de paisano, deixáronnos saír de Ferrol.

Pepe foi enterrado o día seguinte no cemiterio de Imo, acompañado dos seus e de todos os veciños.

Moncho é a vontade militante dun mozo que percorre a Galiza nun 600 e o mundo enteiro coa súa imaxinación. Un mundo que, no seu maxín, era ceibe, libre de ditaduras, de represións, de 'grises'. Un mundo vermello, azul e branco, como di a sinopse argumental do guión Moncho Reboiras: semente de vitoria.

MANUEL REBOIRAS NOIA (Dodro, 1951). Militou no nacionalismo galego entre os anos 1970 e 1981. Detido en outubro de 1975 e xuño de 1976, foi amnistiado no ano 1977. Na actualidade é profesor de Ensino Secundario.

Moncho Reboiras, galego de nación

Francisco Rodríguez Sánchez

As sociedades necesitan, en certa maneira, mitos. Non é negativa a mitificación de persoas ou movementos que se esforzaron por cumpriren un papel histórico consciente ao servizo dunha causa humana xusta. Moitas veces, a mitificación acada aspectos de fábula ou lenda falsificada. É entón cando resulta negativa ou simplemente embaucadora. Digo isto, porque a historia do nacionalismo galego non é unha historia de fábula ou lenda, senón unha historia real, con fundamentación popular e, en todo caso, con algo de alegoría nalgúns dos seus personaxes senlleiros. Cando se fala de que Rosalía é un mito ou está mitificada, non alcanzo a saber cal é o sentido desta expresión. Verdadeiramente a figura de Rosalía non acadou o nivel lendario ou de fábula grandiosa. Parece querer indicarse que se fixo unha imaxe ideal, elevada, superior da súa persoa e obra por parte do pobo galego. Tamén que pode ter algo de alegoría ou símbolo do país. Na Galiza normalmente non se deu a mitificación no sentido de elevar o real ao nivel da lenda. Son as condicións dunha historia de opresión e unha historia censurada ou ignorada para grande parte do pobo galego.

Ramón Reboiras Noia non acadou o nivel de mitificación limitada ou caseira dalgúns galegos ilustres. No seu caso predomina unha certa visión heroica, enigmática e algo simbólica. Cumpre configurarmos os aspectos positivos, pedagóxicos e sintomáticos que a propia realidade, sen desfiguracións, nos ofrece neste caso. Estamos perante un mozo de orixe popular, que descobre a realidade da Galiza, do seu país, entón como agora, censurada na súa traxectoria histórica e negada como espazo social, económico e cultural no que vivimos. Isto é, nada menos que un mozo que descobre que é galego de nación, o que é toda unha revolución nun contexto como o da Galiza de entón e tamén de agora. A maiores, este descubrimento elévao ao compromiso político, como é lóxico, co nacionalismo. El é un dos que axudaron a conformar unha estrutura orgánica da UPG á altura das necesidades no inicio da década dos 70. Porén, esta axuda converteuse nun compromiso tan radical que o levou non só a traballar, como enxeñeiro técnico, na fábrica facendo proselitismo, senón a dar o paso á clandestinidade total, dedicando o 100% do seu labor social á causa nacionalista. Foi así como se produciu un salto cualitativo no proxecto político que a UPG intentaba desenvolver.

Sempre tiveron a impresión de que o ano 1972 foi chave nesta mudanza cualitativa. Entón, mozos e mozas como Reboiras sentiron que o nacionalismo debía estar máis presente e actuante na sociedade galega se aspiráramos a

pintar algo no seo das clases populares de onde proviñamos e a quen ía destinada a nosa alternativa. O principal foco de atención foron os labregos, entón aínda a clase traballadora cuantitativamente máis importante do país; o proletariado, con todo o potencial de futuro que lle atribuíamos; e os estudantes e traballadores intelectuais. A expansión, a base dun traballo tenaz como o de Ramón, foi progresiva e constante, de xeito que non ficaron estas clases sociais exclusivamente en mans da esquerda española, representada entón polo Partido Comunista de España. Nin fai falta dicir que o confrontación máis radical e a desigualdade inicial máis angustiada estaba no seo da clase obreira, onde a tradición comunista española viña de antes. Foi xustamente neste medio onde Reboiras tivo un activismo especial. Porque debe ficar claro que o obxectivo da UPG era organizar un sindicalismo clandestino, mais con presenza práctica na fábrica para dotar o nacionalismo de autoorganización e incidencia no seo da clase obreira. Para levar adiante esta tarefa, había que ter moita convición e tamén unha formación marxista que asumise o problema nacional galego como a forma en que se daba obxectivamente a loita de clases na Galiza. Había que facer que se expresase subxectivamente, no plano ideolóxico tamén, na consciencia das clases traballadoras. Reboiras, para min, representaba este obxectivo tan acariñado polo noso Partido, en primeiro lugar. Sorprendeume

ver, nas súas fugaces aparicións, cun medio sorriso sempre nos beizos, que ía acompañado de boletíns ou documentación referida a temas de carácter cultural ou lingüístico. Seguramente axudaba a erguer en todos os lugares polos que pasaba organizacións culturais e participaba no debate ideolóxico a prol da importancia do noso idioma e coas persoas coas que tiña contactos. A fronte cultural nacionalista tivo nel, a bon seguro, unha axuda esencial. Foron precisamente as necesidades de financiamento do movemento nacionalista galego as que levaron a que se conformase un grupo moi específico, loxicamente clandestino, destinado a conseguir fondos para a causa. Nós non dependíamos de ningunha internacional, isto é, non tiñamos ningunha axuda externa e internamente só contabamos con nós mesmos e as escasas posibilidades económicas do grupo social no que nos sustentabamos. Non teño consciencia, tampouco nunca preguntei, de que se aspirase a empregar métodos propios da loita armada. En todo caso, nunca se desvinculou este grupo clandestino da actividade social que o nacionalismo necesitaba nin da contribución á articulación de infraestrutura en todo o país.

Cando Reboiras é asinado o 12 de agosto en Ferrol pola policía franquista, as consecuencias para o aparato orgánico da UPG foron moi destrutivas. Este aparato ficou debilitado, espaxado e con persoas moi relevantes no exilio, nun retiro clandestino inactivo ou no cárcere.

Lembro como, após ter noticias de cal era a situación das persoas que conformaban o grupo con Reboiras ou con el en conexión máis íntima, Ramón López Suevos e máis eu fomos avisados de que era necesario sacar Elvira Souto de Ferrol. Grazas a algúns cregos nacionalistas, puido agacharse á espera de que a recollésemos nun piñeirál próximo á praia de Valdoviño. Estes cregos actuaron sen prexuízos, coa consciencia de que se cometera un asasinato premeditado e dispostos a colaborar cunha causa patriótica incipiente. Só o paso do tempo torna moi evidente a ausencia hoxe na igrexa galega dun sector aberto, democrático e galego como aquel. Entón eu estaba, após un expediente administrativo, condenado ao desterro en Puerto Real (Cádiz), polo que a primeiros de setembro debería presentarme no meu posto de traballo en Andalucía. Vivín unha certa desmoralización e tamén a sensación dun certo beco de saída incerta. Parecía como se unha barreira viñese a dificultar a traxectoria iniciada no ano 72, tan axitada e de froitos tan valiosos para a expansión social do nacionalismo. Mais tamén comezamos a sentir que o proceso de transición do réxime a un novo formalmente democrático se estaba a acelerar. Nada ía ser xa igual, especialmente desde 1976.

Reboiras asinado e os compañeiros en prisión foron un revulsivo que obrigou a UPG a se reanimar, malia as limitacións derivadas da represión. A primeira tarefa foi man-

ter viva a memoria de Reboiras e a loita pola liberación dos nosos presos. A vontade tiña de novo un papel crucial para a subsistencia da UPG. Non deixamos nin un só ano de lembrar o noso compañeiro en Imo e en Ferrol. O réxime democrático intentou destruír esta memoria, tratando de impedir pola forza, inicialmente, os actos de homenaxe. A nosa perseveranza impediuno. A verdade dos feitos pasou á historia escrita da Galiza, en primeiro lugar a través da crónica de Francisco Carballo, o noso historiador, que padeceu a persecución da xustiza española por plasmar os feitos e catalogalos de asasinato. Tamén na letra escrita deixamos constancia da verdade, grazas á valentía de persoas que estaban dispostas a que a censura non anulase máis unha vez para o futuro a historia do noso país. Reboiras foi un personaxe real. Mais o seu afervorado patriotismo, a súa consciencia popular, o seu espírito de compromiso e a súa entrega á causa resultan unha alegoría ou un símbolo senlleiro dun esforzo colectivo nun momento determinado da historia da Galiza. O espírito que movía mozos e mozas como Reboiras significaba a eclosión práctica, contra toda a represión e a censura soportada polo pobo galego, da consciencia de sermos galegos de nación. Esta dialéctica é a que marca aínda hoxe a viabilidade do nacionalismo no mundo da globalización imperialista. Neste aspecto, a figura de Reboiras debe ser realmente analizada. Ela expresa o mellor do esforzo colectivo, popular, que moi-

tas xeracións, após os anos 60, fixeron con vontade de restaurar un movemento político tan importante para o pobo galego e tan incisivo para contribuír ao cambio á escala mundial, desde posicións conscientemente nosas.

FRANCISCO RODRÍGUEZ SÁNCHEZ (Ferrol, 1945). Entra formalmente na UPG no ano 1969, na actualidade é Secretario Xeral da mesma. Membro da Executiva Nacional do BNG. É autor, entre outros moitos traballos de historia, crítica literaria e sociolingüística, de "A evolución ideolóxica de Manuel Curros Enríquez", "Análise sociolóxica da obra de Rosalía de Castro" e "Eduardo Blanco Amor, o desacougo da nación negada".

Moncho Reboiras, un militante nacionalista diferente

Ramón Muñiz de las Cuevas

As miñas lembranzas políticas en relación con Moncho Reboiras, como de tantos outros compañeiros daquela época, móvense nunha nebulosa que dificulta moito fiar un discurso coherente sobre elas. Hai recordos puntuais, anécdotas, mais non hai a posibilidade de me referir a actitudes continuas de forma exhaustiva como os que conviviron máis cotidianamente con el nas diversas fronteiras nas que traballou ou con quen tiña contacto máis directo e continuo. Curiosamente, cando eu o tiven en maior medida foi cando dirixiu a fronte militar, a pesar de que eu non pertencía a esta.

É certo que coincidimos no Comité Central e na Executiva da UPG. Moncho proviña de Vigo, dos que coñecíamos como o grupo do Padre Seixas, un xesuíta que, coas misas en galego e unha asociación cultural propiciou a consciencia nacionalista de moitos mozos daquela cidade que logo se integraron na UPG, el foi un deles. Mais nas reunións que tiñamos coa asistencia de varias persoas, despois de máis de 30 anos non se sabe, ou eu polo menos o ignoro, o que dicía cada quen e non se

levantaban actas. En tal caso, a súa vida está escrita xa en varios opúsculos para quen queira consultala.

Desde a miña perspectiva, lémbrome del como unha persoa seria, observadora máis que faladora, amosando unha grande seguridade, e na miña experiencia aprendín que quen ten esta calidade aporta seguridade a todos os que o rodean. Cando falo de seguridade, estou a referirme sobre todo a esas persoas firmes, moi clarificadas nas súas ideas, con personalidades moi definidas e, polo tanto, nada volúbeis e imprecisas. Reboiras era destas persoas, e iso deulle un prestixio indiscutíbel entre a militancia, tanto que nos albores de ERGA houbo un pretensión de escisión pola que unha persoa convencera dirixentes desa organización de separarse da UPG, os intentos de abortala non remataban de callar até que decidimos que fose Moncho quen falase coas cabezas dos estudantes díscolos e, efectivamente, logrou que esta non prosperase. Creo que Moncho, a partir de aí, se converteu nun elemento fundamental na dirección da UPG, porque ao seu prestixio unía a súa predisposición a traballar na tarefa que se lle encomendase. Así, tivo un grande protagonismo na creación da fronte cultural da AN-PG, na idea da UPG de espallar asociacións culturais polo país adiante como núcleos de conscienciación, captación e dinamización nacionalista, para o cal era necesario tamén artellar e comprometer profesionais e intelectuais que desen contido a

estas asociacións. Moncho preparou eficientemente a reunión orixinaria desta fronte, que tivo lugar na sancristía da igrexa de San Martín de Noia, coa concorrida presenza de varias representacións de Asociacións Culturais.

Tamén tivo unha destacada actuación na fronte obreira, onde foi un dos elementos claves na creación do sindicato nacionalista. Lembro unha crítica, pola súa parte, xunto con Elvira Souto, creo que cando traballaban en Intelsa na Coruña, a un *Canle* de UPG. *Canle* era un voceiro de comunicación interna da dirección da organización cos militantes e que tiña por obxecto, máis ou menos, xerar un intercambio rápido de opinións entre o cumio e os militantes de xeito que estes interviñesen na discusión dos asuntos do Partido á vez que recibisen a información precisa. O *Canle* cuestionado, baixo o título *Que as masas nos recoñezan*, trataba, en síntese, da necesidade de que nas fábricas, no campo, nas aulas, etc., deberían saír á luz certos militantes. Falar nas asembleas, coller prestixio, liderado, como o único xeito de atraer e mobilizar a xente, sen excluír unha parte fundamente clandestina. En fin, creo que houbo un equívoco ao entender o informe, pola súa parte, como crítica ás súas actuacións na fábrica, cousa que non era a intención dos seus autores, entre os que me atopaba, e así se lles fixo saber. O motivo do *Canle* era máis xeral que, por cuestións concretas, o certo era que a clandestinite afectaba

demasiado toda a UPG, falando xa dos anos 74-75, cando o PC se daba a coñecer moito máis, con prexudiciais consecuencias para nos. Mais era comprensíbel que unha persoa tan disciplinada e entregada como Moncho se sentise afectado por calquera cousa que puidese interpretar como unha obxección ao seu traballo, aínda que as clarificacións con el tamén eran doadas dada a súa comprensión, outra das súas características.

Por último, a súa consciencia revolucionaria levouno ao campo da loita armada. Quizais foi nesa época cando mellor o coñecín, pois a miña casa compostelá era un punto de referencia para certos dirixentes e tamén serviu ás veces de lugar de reunión da dirección. E digo mellor, porque aparecía só, ás veces camuflado baixo un rechamante pelo louro da cor da palla, do que nos ríamos un bocado, para comunicar ou dar-me algo para a organización, entón a relación era entre os dous, aínda que a conversa sempre xiraba en torno a cuestións prácticas do Partido, como a necesidade de procurar un lugar seguro para crear un aparato central de propaganda e cousas así.

Era sobradamente coñecido que a UPG concibía a Galiza como unha nación colonizada e, polo tanto, confluía coas loitas de liberación dos países coloniais. Mais tamén era comunista -esa era a súa meta-, se ben no camiño ao socialismo habería que pasar por unha etapa de democracia popular de alianza de clases explotadas e oprimidas:

obreiros, campesiños, mariñeiros, etc. Por iso, a estratexia de liberación nacional do Partido formulábase como revolución nacional-popular.

Todo isto significaba que bebíamos intelectualmente un pouco de todos. Dos teóricos anticoloniais, do marxismo-leninismo, incluso o maoísmo estaba presente no noso enfoque nacional-popular pola importancia dada ao campesiñado que na Galiza naquel tempo era maioritario, constituíndo ao redor de 40% da poboación activa nos primeiros anos de 1970.

A UPG propuña unha liña de actuación que empezaría pola axitación, seguiría pola mobilización e remataría no enfrontamento.

O enfrontamento armado era unha conclusión lóxica para UPG no franquismo, porque se trataba dun réxime fascista, ditatorial, fortemente represivo e, polo tanto, sen posibilidade ningunha de derrocalo se non era pola forza. Un réxime deste tipo, sen válvulas de escape de ningún tipo, leva sen remedio a que unha organización cun compoñente de dirixentes novos, radicalizados, enchidos de esperanzas revolucionarias considerase a loita armada como unha alternativa indiscutíbel.

Deste xeito, a fronte militar conformouse dunha maneira natural, sen ningún debate, nin formulación teórica previa: caía polo seu propio peso. Unicamente recordo que

houbo un escárceo nunha xuntanza do Comité Central nunha casa da Coruña entre Manuel Mera e Méndez Ferrín sobre o tema. O primeiro, seguindo unha liña maoísta, defendía que a loita armada debería ter o campo como lugar de base operativa, quizais lembrando, tamén, a orixe guerrilleira antifranquista da posguerra, mentres que Ferrín retrucaba que, entón, coa tecnoloxía existente o exército podería colocar con helicópteros milleiros de soldados no monte, acabando cunhas bases illadas da poboación e que, polo tanto, deberían ser os barrios do mundo urbano onde a guerrilla, confundida coa xente, se atoparía máis a cuberta da represión. A divagación ficou aí.

O que sucedeu foi a formulación da cuestión armada seguindo, daquela, os criterios de ETA de separar o político e o militar, aínda que ambas as partes nunha única organización, coa parte militar sometida á dirección política. Moncho Reboiras foi o encargado de organizar e dirixir a fronte militar, que nun primeiro momento o Comité Central da UPG debería coñecer e dar o seu asentimento ás súas accións, incluso saber cando ían ter lugar para establecer as correspondentes citas de seguridade. Porén, esta opción mudouse precisamente por unha cuestión seguridade, e tamén de eficacia, pois eran moitas as persoas que sabían o que ía suceder e, por outra parte, atrasábanse as accións. Así que se decidiu dar liberdade á fronte armada para actuar segundo os seus propios criterios, mais sempre

na liña marcada pola dirección, para dar conta posteriormente do feito por Moncho. A lealdade de Moncho Reboiras, como membro da Executiva e, polo tanto, da dirección política, desbotaba calquera desconfianza que puidese haber a accións incontroladas da parte militar.

En principio, a fronte militar concibiuse cunha función de abastecemento, de loxística, para manter a propia vida e necesidades económicas e de propaganda do Partido e da propia fronte militar.

O feito de Moncho Reboiras asumir esta nova responsabilidade danos unha idea de que o nivel de militancia desta persoa non era nada común, estando a outra altura de integridade revolucionaria, polo menos que a miña.

Efectivamente, como membro da dirección clandestina dun partido como a UPG, nunha ditadura como a franquista, eu era consciente dos perigos que corría, mais non pasaban de que podía ser detido, levar unhas labazadas, permanecer preso, mais seguiría vivo. A morte non entraba na miña consciencia. Na de Reboiras si. Moncho era totalmente consciente de que a morte formaba parte da súa vida revolucionaria e esperábaa con toda enteira.

Ocorreu cando a frustrada acción que ía facer en Escairón. Controlado pola garda civil, tivo que escapar ao monte e houbo un momento no que un membro da brigada se achegou de tal xeito que comezaron un tiroteo

entre ambos os dous do que, por sorte, saíu ileso. Logo, conseguiu fuxir do cerco e agocharse na zona. Despois duns días, cando as augas se calmaran, eu fun o encargado de ir buscalo, sacalo do lugar onde se atopaba e levalo a Vigo desde onde o pasarían a Portugal. Por certo, en Portugal Margarita Ledo organizoulle na súa casa unha entrevista gravada pola televisión portuguesa, un documento histórico que nalgún sitio estará e sería importante recuperar. Paramos en Santiago na miña casa e alí, mentres facíamos tempo para partir cara a Vigo, contoume os feitos. Mais a min o que máis me interesou foi coñecer o que pensaba cando o tiroteo sabendo que podía morrer. Contestoume que non pensaba nada, que estaba totalmente tranquilo e disposto a dar a vida. Aquilo impresionoume porque por vez primeira fun consciente de que estaba nunha organización na que, máis alá de poder ser torturado ou preso, se podía morrer.

Cando viña cara a Santiago aquel 12 de agosto de 1975 e oín pola radio do coche a impactante noticia da morte de Moncho, viñéronme á memoria aquelas palabras. Sabía, entón, que morrera tranquilo, asumindo o seu final de dar a vida polo que loitaba, porque para el, como dirixente armado, iso sempre foi unha posibilidade; ou ben conseguía os seus obxectivos revolucionarios, ou ben entregaba a vida por eles. De todos nós foi

o único que o fixo. Foi un militante diferente. Foi o último guerrilleiro galego morto en desigual combate contra Franco, e era nacionalista.

RAMÓN MUÑIZ DE LAS CUEVAS (Ourense, 1942). Membro na clandestinidade do Comité Central da UPG desde 1970, e logo do Comité Executivo desde a súa creación. Foi responsábel da Fronte Labrega.

Moncho Reboiras, intelixencia e coraxe do nacionalismo galego

Marisa Vázquez Barquero

Intento neste pequeno artigo traer á memoria unha etapa da historia do Partido que, aínda que curta en anos, foi intensa e decisiva polo moito que contribuíu a un novo xeito de impulsar o noso proxecto nacionalista. Estou a falar dos anos 1972 ao 1975, os derradeiros anos da Ditadura Franquista. Estas son datas nas que unha grande parte da sociedade amosa fartura e rexeitamento a tantos anos de represión. Moitos galegos e galegas rachan co silencio e buscan contactar con persoas organizadas que apostan por un cambio. É aquí cando comeza a miña andaina nacionalista. A UPG, da man dos seus dirixentes, emprende unha nova estratexia; o momento histórico é minuciosamente analizado e iso provoca que parte da dirección e da militancia se impliquen nunha loita moito máis activa. A conxuntura política a nivel de Estado é moi singular e hai que aproveitala ao máximo e con rapidez. Entre estas persoas que impulsan esta nova fase é obrigádo salientar Moncho Reboiras, referente indiscutíbel, que o Partido, máis unha vez, considera necesario reivindicar por medio do noso testemuño como unha vítima máis da Ditadura Franquista.

Coñecín Moncho en Vigo. A casa onde eu moraba empregábase para xuntas, encontros e para acollidas puntuais dalgunhas persoas. Tamén era un lugar de intercambio de materiais. Por ela pasaban persoas das que eu nada sabía, agás que dedicaban moitas horas do seu tempo a “tarefas moi especiais”. Todo se facía con moita discreción, ás veces até eu mesma esquecía que permanecían dentro da casa. O meu vencello co nacionalismo non ía máis alá do que daquelas se consideraba como “simpatizante”. Os meus coñecementos sobre o nacionalismo, como os da maioría das persoas da miña xeración, eran escasos. A miña chegada a Santiago arredor do ano 1973 deume a oportunidade de coincidir máis co camarada Moncho, quen me puxo en contacto co mundo universitario comprometido co nacionalismo, pois naqueles tempos comezaba a posta en marcha de Estudantes Revolucionarios Galegos (ERGA). É nesa cidade –e da súa man– onde comezou a miña militancia, coincidindo exactamente coa posta en funcionamento das “células armadas”. Foi este compañeiro quen me fixo ver con clareza a situación real da Galiza: a situación de infravaloración da nosa cultura; a situación de prostración do seu idioma; a situación da clase obreira; a explotación empresarial, etc. Moncho tiña un xeito moi especial de saber chegar ás persoas. Sabía escoitar e sabía transmitir. Daba igual a idade ou a profesión e tamén até onde podería cada quen implicarse; era tan ambiciosa a tarefa a desenvolver e tan escasos os

medios que todos e todo era necesario. O control tan brutal do sistema e todos os recursos empregados pola Ditadura non foron quen de restar coraxe e valentía ao noso compañeiro que sempre tiña argumentos para deitar clareza nas tarefas a desenvolver. A loita armada, como ben argumentaba el, non era máis que unha estratexia imprescindíbel para superar os atrancos. A estrutura clandestina era o único xeito de poder moverse naqueles tempos.

Tocoume traballar con el na zona da Barbanza, especialmente en Rianxo, comarca que el tan ben coñecía. Alí chegamos a ter unha estrutura con certa consolidación. O noso traballo ía desde actos culturais a outras actividades moito máis arriscadas: alí celebramos a primeira conferencia dedicada a Castelao, recorrendo ás achegas musicais de Romaní –unha maneira de disfrazar a conferencia– para conseguirmos o permiso. Mais iso non evitou que ao saírmos do acto topasemos coa presenza dos picoletos flanqueando os primeiros metros da rúa. Coido que ese día foi moi importante para a irmán de Castelao, alí presente, e tamén para outras persoas fartas xa de tanto fraude e tanto silencio por resposta. “O Barbeiro Municipal” foi o voceiro que empregamos alí como soporte das denuncias ás condicións laborais das mulleres nas fábricas de conservas, da divulgación da historia do noso país, dos seus escritores e escritoras, daquela falsificadas ou silenciadas. A noite servía para repartirmos nas caixas de correo en todo ese contorno a maiores de todas as entregas que se facían en man.

Compostela tamén foi o escenario do noso activismo, sen esquecer o labor e a actividade dos estudantes, principalmente na Universidade. É sorprendente, visto desde hoxe, o esforzo que supuña naqueles tempos transportar material desde, por exemplo, Vigo até A Coruña, ou o complicado que era contactar ou comunicar os atrasos ou imprevistos que tanto complicaban as citas. Moncho non paraba, o seu activismo estaba por toda a Galiza. Lembro que até as noites que pasaba en Compostela, por ser un punto de paso e de encontros políticos, as aproveitaba para espallar propaganda por zonas que se sabían de paso e que non estaban excesivamente vixiadas.

Era consciente de que o seu compromiso e responsabilidade lle exixían actuar con prudencia, que caer na sospeita era pór en risco moitas persoas e o mesmo Partido. Mais a maioría das veces trataba de evitar os ocos, consecuencia dos escasísimos medios: expropiacións de maquinaria, de coches, de documentación, de papel para as multicopistas (ben tan prezado naquela altura) e xa non digamos de cartos, pois era o único xeito de poder acadarmos os obxectivos prioritarios.

Os contactos que se iniciaron con outras forzas políticas foron valorados pola Organización como de apoio e de relacións necesarias. Acoller estas persoas na propia “estrutura militar”, como lle chamabamos daquela quizais con certo exceso por carecer de medios económicos, resultou

ser unha tarefa arriscada e de grandes consecuencias. Ninguén dubidou disto. Moncho foi o encargado de darnos as consignas precisas para remediar no posibel esta situación. O control policial intenso que houbo nos últimos anos do franquismo dificultou moito o aluguer de vivendas en determinadas zonas, o que provocou termos que recorrer a pisos de amigos e familiares até para “accións de alto risco”. Mais Moncho Reboiras, ao igual que outras compañeiras e compañeiros, estaba na primeira liña nestas accións a pesar da súa responsabilidade política. A súa entrega non tivo límites e a súa actitude sempre foi disciplinada, mais iso non impediu que ás veces deixase ver os seus desacougos e decepcións, chegando inclusive nalgúns momentos a repercutirille no seu aspecto físico. As situacións provocadas por accións falladas ou complicadas provocaron a necesidade de ter que mudar o seu aspecto físico, desaparecer tempadas e incluso residir en Portugal, onde contabamos con bos contactos e onde tamén estaban a traballar persoas da nosa Organización.

Ao analizar esta etapa do Partido, non podemos esquecer as persoas que na Galiza sempre tiveron as portas abertas ás nosas demandas e peticións. Poderíamos nomear cada un de nós moitas delas, mais agora vénseme ao recordo Carlos, o dentista de Rianxo, e a súa viúva Nati, mestra daquela tamén nesa vila. Canta axuda houbo naquela casa! Moncho, o mesmo que moitos de nós, achamos alí atención médica, económica e incluso alimentaria. Sabían

ben da nosa situación e do risco da nosa actividade. Ambos os dous empatizaron dun xeito moi especial co noso camarada e moito se esmeraban para lle ofrecerem a mellor das estadias como recompensa a tantas privacións e esforzos que eles intuían e que incluso lles custaba entender e xustificar.

Moncho estará sempre connosco, ao igual que moitos outros patriotas.

MARISA VÁZQUEZ BARQUERO (Ourense, 1948). Diplomada en Maxisterio. Participou no traballo político con Moncho Reboiras entre 1973 e 1975, compaxinándoo nesa altura co traballo de administrativa. Detida o 13 de agosto do 1975, ingresou na prisión da Coruña dous días despois, permanecendo alí até a amnistía do ano 1977.

As miñas lembranzas de Moncho Reboiras

Xosé Moa Cerdeira

Corría abril de 1973 cando me fixen socio da Asociación Cultural de Vigo. Aínda non había un mes que rematara o servizo militar. Alí foi onde coñecín Moncho Reboiras Noia. Non tardou moito tempo para que nós fixésemos camaradas de Partido.

Eu xa sabía da A.C. de Vigo desde o curso 1968/1969 e xa asistira a varias conferencias organizadas por esta Asociación, tanto no seu local social, como no doutras sociedades.

Cando tomei a decisión de entrar na Asociación Cultural de Vigo, eu xa tiña consciencia nacionalista desde bastantes anos atrás, por distintas lecturas, a influencia de algún profesor e, sobre todo, polas miñas descubertas do País. Xosé María González Salgado, o meu amigo desde anos atrás, foi quen me propuxo que me asociase, como el mesmo fixera.

En pouco tempo, entramos en contacto con outros socios, algúns deles militantes ou simpatizantes da UPG. Para min, estes foron os primeiros contactos oficiais co nacionalismo, levando a que os meus sentimentos se

fosen racionalizando e así, facéndome nacionalista plenamente consciente.

Rapidamente formamos un pequeno grupo e empezamos a colaborar, escribindo pequenos artigos e novas de interese nos boletíns internos. Deste modo, entrei en contacto con Moncho Reboiras e tamén con Manolo, o seu irmán. Aproveitando que non tiñan que levar Deposito Legal, escribíamos moitas cousas que doutro xeito non era posíbel. Alí publicamos o Himno Galego, manifestando que só se cantan as catro primeiras estrofas, contas de libros e comentarios dos mesmos, pequenas entrevistas, noticias sobre o idioma, literatura, historia, poesías. Era o que chamábamos “facer política nacionalista”. Todo estaba sen asinar, a non ser algo que se facía cun pseudónimo.

Alí publicou Moncho, en xullo de 1973, un poema titulado Berra NON, co pseudónimo de Ken Sabe, reproducido no caderno Moncho, compañeiro, que foi editado pola UPG en 1977 con motivo do 2º aniversario do seu asasinato e repartido no acto político de Imo arredor da súa tumba.

O certo é que o Moncho non paraba moito pola Asociación Cultural, pois estaba xa moi vixiado polas forzas represivas. A Asociación era, sen dúbida, unha referencia clara non só pola súa oposición á Ditadura, senón sobre todo pola súa posición nacionalista. O Moncho só aparecía polo noso local social de cando en vez, a facer traballo político, e nunca en actos públicos, por suposto.

Os contactos que eu tiña con el eran sobre todo polo traballo cultural. Ademais de vernos no local da A.C. na rúa López de Neira, quedabamos con el en distintos sitios, e tamén en reunións informais polas tabernas dos arredores de Vigo con outros compañeiros.

En poucos meses foi inxente o traballo realizado, pois entramos en contacto con outras persoas coñecidas en centros culturais, xuvenís, etc., que, ou ben pasaron a formar parte da Fronte Cultural Galego, que estaba xermolando, ou que se fixeron simpatizantes da mesma.

Comezouse a editar os boletíns en decembro de 1972. En xullo 1973 publicáronse dous. Nun destes anunciábase a conferencia de Francisco Rodríguez baixo o título Argumentos a favor das linguas non normalizadas, conferencia á que tratamos de dar a máxima publicidade posíbel. Este acto viña precedido da publicación do libro de Alonso Montero, unha das persoas máis coñecidas na Galiza do campo cultural do ‘españolismo’ do PCE, Informe –dramático– sobre la lengua gallega, editado por Akal, nunha colección que el mesmo dirixía. O poeta nacional. Manuel María, que militaba na UPG (como tamén Paco Rodríguez), fixo unha crítica do libro con todo respecto, mais dura en La Región de Ourense, coido que nunha entrevista. Alonso Montero respondeu a esta crítica de Manuel María de maneira despectiva. O libro leva practicamente o mesmo título co editado en Catalunya un anos antes, tamén en

español, do que é autor Josep Melià, Informe sobre la Lengua Catalana, engadíndolle o de “dramático”.

Como resposta, Francisco Rodríguez escribe unha crítica en *La Región* cunha análise na que, partindo de presupostos científicos, resulta moi novidosa e clarificadora sobre da problemática da nosa lingua. Con este ambiente creado, a conferencia vai ser un éxito rotundo. Acode moito publico, tanto da vida cultural como política, entre eles o propio Alonso Montero. O conferenciante tratou temas importantes: A Lingua e as linguas en xeral. Necesidade de Normalización. Normalización ou morte?”, entre outras, formando un discurso moi ben construído que desmonta totalmente as teses do autor do Informe sobre a “morte do galego”. O coloquio foi polémico, mais clarificador polas intervencións. Tanto o exposto na conferencia como o artigo de *La Región* pasaría a formar a base do libro *Conflicto Lingüístico e Ideoloxía na Galiza*, do que é autor o actual Secretario Xeral da UPG. O libro tivo unha grande importancia, tanto polo seu esclarecemento sobre a situación lingüística, como polas súas propostas. Transcorridos xa tantos anos, con todas as mudanzas políticas e sociais que se produciron, aínda segue a ser un libro moi útil -hoxe na súa cuarta edición, corrixida ortograficamente e con importantes engadidos, publicado na editorial Laiovento- porque o conflito lingüístico existe na nosa nación.

Durante os meses de xuño e xullo de 1973 leváronse acabo en toda a nación discusións, debates e propostas sobre a cultura galega, que remataron coa creación da Fronte Cultural Galega, un domingo do verán do mesmo ano 1973, na vila de Noia á que acudiron persoas de toda a nación, entre as que estaban Lois Diéguez e Moncho Reboiras, que foi o impulsor. Eu non acudín por motivos persoais, mais participei en todo o proceso directamente. En Noia, o que se fixo foi referendar practicamente a introdución e o programa, acordándose publicalo no Irmandiño, voceiro da Fronte Cultural Galega. Nel analízase a situación da Galiza: “como nación oprimida, asoballada e colonizada” e proponse: “unha cultura, científica, nacional e popular”, facendo un chamamento para levalo a cabo. Por suposto, todo clandestinamente.

Publicouse outro numero do Irmandiño no outono e leváronse pequenas acios de axitación e propaganda cultural. Mais a súa grande importancia foi a coordinación das Asociacións Culturais existentes na Galiza e a programación coordinada de actividades culturais, mantendo cada unha a súa autonomía. Como en tantas outras ocasións, foi Paco Rodríguez quen o promoveu e se encargou da súa dinamización.

Ao fundarse a AN-PG, pasou a ser a Fronte Cultural da AN-PG e, como tal, actuando practicamente mentres esta existiu.

A importancia que tivo a Asociación Cultural de Vigo durante toda a súa existencia para o nacionalismo en xeral, e para o Partido en particular, foi moi grande. Foi tan grande que posibelmente sexa difícil atopar algo que non se fixese nela, tanto no aspecto cultural como en calquera outra fronte do nacionalismo. Para dicilo brevemente, serviu para todo e de todo. Desde os primeiros tempos, organizáronse actos e actividades culturais moi diversas, que valeron para que a nosa cultura non só resistise, senón que fose avanzando paseniñamente en toda a cidade e a súa contorna, sempre adaptándose ás circunstancias de cada momento concreto.

Todos os seus presidentes, elixidos directamente nas Asembleas, militaron no nacionalismo popular e, a maioría segue aínda a militar. De alí saíron cadros políticos e militantes para todos os sectores do nacionalismo. Desde 1972, cando se rompeu totalmente cos sectores do PCE, e durante toda a longa transición política no Estado Español, foi cando tivo maior actividade cultural e eficacia política. De todos e sabido que a cultura galega desempeñou e segue a desempeñar un papel fundamental na loita do noso Pobo pola súa liberación nacional e social. A A.C. de Vigo foi, se lugar a dúbidas, das máis destacadas da nación.

Sería de grande interese que alguén estudar o papel das Asociacións Culturais, tanto da nación, como da emigración, desde os anos 60 do século pasado, no desenvolve-

mento cultural e político do noso país, sobre todo con proxección de cara ao presente e ao futuro.

Foi despois das folgas de 1972 cando o nacionalismo galego, cun corpo teórico importante xa, comezou unha grande expansión nas clases populares galegas, coa creación de xermolos de organizacións dos diversos sectores sociais. O Partido empeza a incorporar militantes e cadros novos, sen desbotar aqueles que seguen a ser válidos para todo o traballo e necesidades a realizar.

Así, comezouse un traballo sindical nas distintas Zonas do País, agrupando aqueles traballadores nacionalistas e simpatizantes, ao tempo que se editan órganos de expresión alí onde era posíbel para que servisen de catalizadores das súas inquiredanzas e cun espallamento importante. Deste xeito, formáronse os xermes sindicais que deron lugar ao Sindicato Obreiro Galego (SOG), do que Moncho foi o artífice principal. No agro créanse as Comisións Labregas e así nos demais sectores: estudantil; profesorado; mar; cultural, etc.

Cando chegou ano 1975 xa houbo un avance moi grande. Dadas as condicións políticas que se observan en todo o Estado Español, e na Galiza en particular, a UPG promove a creación da AN-PG a principios de 1975: o primeiro intento serio dunha fronte política nacionalista e con grande éxito durante os seguintes anos. A AN-PG vai acoller no seu seo todos os nacionalistas que, cuns prin-

cipios mínimos, claramente antiimperialistas, o dereito de autodeterminación, o anticolonialismo, etc., e organizativamente asemblearia, están dispostos a militar nela. Máis tarde adheríronse todas as organizacións de base, sindicais, culturais, estudantís, etc. O seu medre e actividade non tiveron parangón naqueles anos. Foi esta a forza política que case en exclusiva fixo fronte a todo o españolismo, cun programa e actuación rupturista. Os militantes do Partido estaban integrados nela a título individual, ao igual que os demais militantes.

Coincidindo coa Transición política, déronse as loitas e mobilizacións máis importantes promovidas pola AN-PG en contra do sistema que nos impuxeron. Durante todo este tempo seguise elaborando polo nacionalismo popular galego unha grande parte da súa teoría política, contrastada e verificada coa practica social e política.

Moncho Reboiras, coa súa corta vida, tronzada pola represión cando só tiña 25 anos, aínda foi quen de ver como o nacionalismo popular galego se dotou dos instrumentos necesarios, e coa súa inestimábel axuda para facer fronte ao imperialismo de toda caste para conseguir a liberación do Pobo ao que entregou todo o seu esforzo.

Quixera resaltar que a última vez que vin Moncho foi nos primeiros meses de 1975 de xeito casual en Vigo, pois ambos os dous realizábamnos o noso traballo político en sectores diferentes.

Á raíz da súa morte, os corpos represivos lanzaron as súas gadoupas sobre o nacionalismo durante varios meses que deron como resultado que moitos militantes se tivesen que agochar durante un tempo, bastantes levados ás comisarias e torturados, encarcerando un grupo deles na prisión da Coruña, pasando a Portugal e ficando algúns na Galiza na clandestinidade.

Coincidindo cos meses finais do franquismo, a represión estendeuse a todo o Estado, levándose a cabo varias sentenzas de morte o 27 de setembro.

No momento de empezar a baixar algo a represión na Galiza, mais aínda cunha grande intensidade no resto do Estado, tivo lugar un feito moi significativo que di moito dos seus protagonistas. O Padroado da Cultura Galega en Montevideo, que se destacou sempre pola súa axuda á nosa cultura, acordou realizar un busto de Castelao e doalo ao Concello de Rianxo. A realización do acto foi programada para o mes de setembro. Como neses días a represión na Galiza continuaba e cos sucesos acontecidos xa comentados, Bautista Álvarez, un dos fundadores da UPG e despois Presidente, xunto con outros militantes sabedores pola prensa de que o acto ía levarse a cabo o día seguinte, tomaron a decisión de iren a Rianxo para trataren de que o representante do Padroado, militante nacionalista en Uruguai, suspendese o evento despois de pronunciar unhas palabras

dando conta do que estaba sucedendo. Bautista, como dando exemplo do seu compromiso, prestouse voluntariamente para ir alá, co animo de falar co representante do Padroado, coñecido del, negándose este rotundamente a suspendelo ou a pospolo.

Continuando coa política que se iniciara a mediados dos anos 60 e que toma un grande impulso a partir dos anos 72-73, durante toda a Transición, o nacionalismo representado, fundamentalmente polas forzas políticas do Bloque Nacional Popular Galego (AN-PG e UPG) e as demais organizacións nacionalistas de base, desenvolveu na Galiza a loita pola ruptura política, defendendo o dereito de autodeterminación e as liberdades realmente democráticas do noso Pobo, sen pactos de ningún tipo como fixeron as forzas españolistas, que foron as que levaron a cabo mediante a reforma pactada a actual constitución do Estado, que nega os dereitos do noso Pobo como tal. Enfrontouse a unha Autonomía emanada da propia Constitución que non é máis que unha concesión para coutar a loita das clases populares galegas no seu camiño para conseguir a autodeterminación da Galiza.

Foi creando organizacións nacionalistas nos diferentes sectores, partindo do principio esencial da autoorganización. Así foron xurdindo a ING, primeira central sindical nacionalista galega, e que coas lóxicas adaptacións representa hoxe a CIG, o SLG e ERGA, entre outros.

No campo propiamente político, creouse en setembro 1982 o BNG, tras conversas con colectivos e persoas nacionalistas a partir da AN-PG e da UPG. Unha vez realizados os contactos e cos principios políticos, ideolóxicos e organizativos mínimos nos que se concordaba, fíxose unha autoconvocatoria para que acudisen todas as organizacións nacionalistas e colectivos que así o quixesen.

Así se foi desenvolvendo todo o proceso, desembocando coa Asemblea de Riazor na creación da fronte nacionalista.

A AN-PG, que até ese momento foi a fronte, realizou un plenario (Asemblea Nacional) na que se acordaron uns puntos mínimos que debería ter a nova Fronte. O mesmo día en que se fundou o BNG, disolveuse a AN-PG.

O BNG, que acolleu a maior parte do nacionalismo, desenvolveu desde entón un grande labor político, converténdose nunha forza con grande introdución social, facendo fronte a todas as políticas antinacionalistas, tanto económicas, como sociais que nos tratan de impor as forzas españolas, para que a nosa nación non desenvolva todas as potencialidades que ten e os dereitos que lle corresponden. Citemos como exemplos clarificadores a entrada no Mercado Común, Maastricht, e por conseguinte a Unión Europea, etc., que elas nos venden como un grande logro e progreso, cando é xusto todo o contrario.

É de resaltar por ilustrativo que, nun libro escrito conxuntamente por Francisco Rodríguez e Ramón L. Suevos, publicado en Edicións Xistral en 1978, antes de ser aprobada a Constitución Española, se escriben cousas como as seguintes: “Nós estamos en contra da integración no Mercado Común, xa que aumentaría a nosa dependencia e, por tanto, reforzaría a función colonial da Galiza. O Mercado Común é un produto dos monopolios. Politicamente é, pois, unha alternativa imperialista. Economicamente, vai reforzar o desenvolvemento industrial do cuadrante nordeste da Península (incluído Madrid) fronte ao resto”. Como se pode comprobar, estes feitos foron confirmados co percorrer dos anos.

Esta foi a postura que mantivo e mantén a UPG durante toda a súa historia e que coincide coa do BNG con certos matices.

Visto con perspectiva o nacionalismo contemporáneo desde os distintos ángulos posíbeis, é o froito recollido de todo o sementado antes, con moito esforzo e traballo, de todos os que participaron e participan para alcanzar os obxectivos que nos fomos marcando nas distintas etapas e, en concreto, nos principios políticos e ideolóxicos do BNG.

E grande o labor realizado, mais temos que seguir facendo fronte a todos os atrancos que temos e que nos van seguir a pór, con todas as forzas das que dispoñamos.

Avanzar organizativamente, fortalecernos ideoloxicamente e pornos como reto principal o avance dos movementos sociais, sobre todo os nacionalistas, como fixemos case sempre.

XOSÉ MOA CERDEIRA (Forcarei, 1949). Entrou na UPG a finais de 1973. Tras o golpe represivo de agosto de 1975 pasa á clandestinidade durante dous meses e posteriormente exiliase en Portugal. Foi membro do Comité Central desde o ano 1976 até o II Congreso (1979). Traballou politicamente no campo cultural e no ensino.

No exilio en Portugal estiveron con el os seguintes membros da UPG: Carme Graña, Margarida Ledo, Ramón Muñiz, Elvira Souto, Xosé María G^a Crego, Elsa Costas, Xoán Carlos Martínez, Fernando Souto e Conchita.

Os anos de Reboiras

Lois Diéguez

12 de agosto do 1975, quizabes 13. Fuxía eu de Lugo para Monforte, temeroso da represión que comezaba fera nese día. Acababan de asasinar a Moncho Reboiras en Ferrol, no portal ante o que cada ano, agora, lembramos o feito. Furado a balazos desde a rúa, a través da porta. A nós pasáranos a noticia os compañeiros de alí, escuramente, sen datos claros, pois eran tempos de dura clandestinidade. Pero xa nos decatábamos dos movementos da policía en Lugo, e acordamos que marchara. Así que pillei o coche e fun para Monforte. Aparquei fronte á gasoleneira do Moure, e mesmo cando pechaba a porta, dous homes descoñecidos mostráronme as súas placas e leváronme para a comisaría. A miña preocupación, case obsesión, era o decatarme de que ninguén se ía enterar de que me prenderan, como así resultou. Até o día seguinte naide o soubo. Manuel María e Saleta, os meus irmáns, algún amigo, saíron axiña para a comisaría de Lugo a onde me trasladaran pouco despois de determe.

Foron tres días duros, con homes de fóra a torturarme; torturarnos, pois xa había outros compañeiros na

mesma situación, en Lugo: os que realmente levabamos a UPG naquel momento, entre outros, Marisa Canto e Pedro Luaces. Os dous homes turnábanse, facendo un de bo, e outro de malo. “Exercicios” dolorosos, encrequenado, imitando o parrulo, recibindo as pancadas das toallas retorcidas e molladas para que non deixasen marca. E sempre a mesma pregunta, cantos eramos e quen., e de seguido, como se xa andasen cansos e aburridos, os homes repetían, “a ver cando morre dunha vez o vello”.

19 de xuño de 2005: o BNG e mais o PSOE acadan a maioría para gobernar na Xunta. Pasaran, por tanto, desde aquel 1975, 30 anos. Era a primeira vez que o nacionalismo, xurdido en grande medida naqueles anos da ditadura, pasaba a dirixir o goberno autónomo. A ilusión foi grande en sectores importantes da nosa poboación. Era unha proba, indubidabelmente, e un feito amasado naqueles duros anos nos que Moncho Reboiras acabou dando a vida pola nosa idea. Sen el, sen os inicios da loita, sen a entrega de tanta xente, non sería posíbel dar o paso dese orgulloso obxectivo de gobernar a nación. Convén lembralo nestes momentos nos que se esquece o máis elemental da historia, cando o embiguismo anda a desnortar praxe e teoría e intenta enterrar os símbolos das súas únicas armas. E hoxe, 2009, xuño, xullo, andamos a ver como se poden corri-

xir erros, animar acertos, pero lúcidos e firmes nos cambios axeitados para mover as cousas que teimudamente se queren instalar no máis reaccionario que os fillos de Franco asumiron.

Entre estas dúas datas, 1975 e 2009, a historia de Moncho Reboiras foi curta e intensa. Porque a morte e o asasinato soen potenciar, afirmar máis aínda o legado. Non se acaba un, unha, coa morte; transcéndese cando a actividade creada se fai colectiva. Uns anos antes de 1975, os e as que traballabamos no campo cultural, que xa eramos moitos na Galiza, quizabes os máis activos, pois as entidades culturais espalladas por todo o país, eran centro de formación e debate, verdadeira universidade do nacionalismo que andaba a mover este adormecido país. Fomos citados, pois, a unha xunta clandestina en Noia, nunha igrexa, con recomendacións de extremar as precaucións. Un acto perfectamente planificado. O medo a ser detidos deixábanos mudos. Pero andabamos. E alí apareceu Moncho cunha consigna clara: temos que traballar por unha cultura nacional, científica e popular. El era un mozo humilde, moi dinámico, didáctico e animoso. Estabamos alí xente moi diferente que abranguía os distintos campos das nosas artes. Había tamén unha insistencia en integrar neste campo cultural unha música galega e moderna que se iniciara xa nun movemento inspirado na Nova Canción Catalá. De alí, daquela asem-

blea, pois, partiu unha dinámica cultural da que aínda hoxe somos debedores.

Entre 1970 e 1975 existía nas organizacións nacionalistas un debate sobre a necesidade ou non de utilizar un apoio armado á loita de masas. Moncho Reboiras desapareceu daqueles actos que tiñan unha presenza pública. Eu era consciente de que estaban a ensaiarse outros tipos de acción, pero tampouco non sabía, non sabíamos, en que se baseaba, e cales eran os criterios. Obviamente, a loita clandestina, para ser efectiva e segura, tiña que ter os mínimos coñecedores. Pero estiven con Moncho en varias ocasións, mesmo no meu piso, pois non andabamos sobrados de infraestruturas nen de cartos, para formalo nos métodos de interpretación cartográfica, ou para pasar embrullos, cartas e paquetes cuxo contido descoñecía. Nacían, paralelamente, a esa outra acción, os gromos dos que despois serían as organizacións e sindicatos de operarias e operarios, labregas ou estudantes, baixo a idea, loxicamente, de crear un tecelán social que fora asumindo a conciencia de nación e de clase. O que existía, ferreño, era o do franquismo que herdou o que hoxe se chama Partido Popular (e como o move, meu deus!). Nós, en Lugo, tiñamos xa un apoio social importante, algún del, nacido de xentes cristiás que comulgaban coa teoría da liberación. Nese campo operaba un experto, que creou

unha base forte por todo o país e na provincia de Lugo: Ramón Muñiz.

É nesario, hoxe, cando as institucións públicas realmente democráticas andan a romper a historia fascista que enlammou ou agachou os nosos heroes, escribir o que pasou durante eses importantísimos anos na Galiza. Para que a mentira ou a manipulación non se consoliden; para que o oportunismo ou o embiguismo non deformen os datos; para que as novas xeracións non sexan analfabetas na súa propia historia; para que o nacionalismo tome conciencia da súa raíz e dos capítulos que masivamente ignora; para que as cousas volvan á racionalidade dos cambios firmes, das loitas sólidas, e da formación e conciencia sen a cal é impensábel batallar con altruísmo e con amor, pois o amor, como dicía o Che, é o que explica a entrega que facemos aos demais. Moncho Reboiras dedicou á súa vida a loitar por unha Galiza soberana, e por iso morreu, baleado cobardemente no portal dunha rúa de Ferrol por policías do fascismo. Era hora xa de que puidésemos contar con aval legal o que pasou e por que pasou, e entregarlles así aos mozos e mozas da nación, ás xentes todas, unha biografía de dignidade e heroísmo que no clixé controlado da noticia ou formación do momento pode pasar por algo demodé. E para iso tamén é necesario que os testemuños da época que lle tocou vivir, conten e deixen memoria dos sucesos importantes aos que eles e elas mesmas asistiron.

Así que repetiremos a frase que consolidou durante estes anos a súa memoria: MONCHO REBOIRAS, A LOITA CONTINÚA.

LOIS DIÉGUEZ VÁZQUEZ (Monforte de Lemos, 1944). Poeta e narrador. Foi Deputado polo BNPG-PSG na primeira lexislatura do Parlamento Galego. Activo conferenciante, é colaborador habitual en revistas e xornais e ten participado en importantes proxectos socioculturais a prol da normalización lingüística e cultural de Galiza.

Os hábitos do monge

Elvira Souto Presedo

Cabelo escuro, liso e abundante que baixa sobre a testa e cobre têmporas e orelhas. Raia a um lado. Um bigode que evoca guerrilha mexicana. Um conjunto de camisa e casaco que fai prever garavata discreta.

Estranha imagem a deste militante nacionalista em tempos de pana desluzida e camisa a quadros.

Tam estranha que permite audácias. Interrogar, por exemplo, os vizinhos de um edificio da Corunha para conhecer o destino de um saco cheio de propaganda caído ao pátio de luzes desde o sexto andar (apartamento franco). Nos dous activistas que os interrogam (Moncho e um companheiro com idêntica indumentária) os vizinhos vem dous sociais (polícia política). E a negativa é contundente: nom sabem nada, nom virom nada, nom caiu nada. Moncho e o companheiro podem marchar tranquilos. O saco foi retirado e o seu contido convenientemente posto a resguardo. Terno, garavata e peruca obram milagres.

Mas antes deste hábito protector houve máscaras menos seguras. Celhas e cabelo decolorados, quase albinos. Artificio complicado e no entanto pouco fiável.

O dia em que sobe a um autocarro ateigado de labregos de Dodro caminho da feira, Moncho decide mudar o hábito.

“Pepe que che passou!”, pasma-se o que vai na primeira fila. A porta das traseiras, e a calma proverbial do militante, permite ignorar o reconhecimento. Nom é momento de parar a ver o espanto dos outros.

Loiro ou moreno, para os seus Moncho nom deixara de ser Pepe. Um moço de cabelo crecho, olhar intenso e vestir modesto. De bigode, nem rasto.

ELVIRA SOUTO PRESEDO (A Corunha, 1947). É profesora de Didáctica da Língua e Literatura na Universidade da Corunha. Publicou ensaios e diversas traducións.

Aqueles anos 70

Xosé Lois Salvadores Covas

Teño a certeza de que para unha persoa nova non é doado situarse na sociedade dos 70 despois dos grandes cambios que dende aquela se produciron. Foron tan profundas as transformacións a nivel económico, social, cultural ou político que a aínda a min, que vivín aquelas circunstancias, resúltame difícil volver a aqueles anos, tenebrosos, con represión a esgalla, últimos alentos da ditadura.

A nivel económico estabamos no momento do “desarrollismo” salvaxe. As cidades cambiaban de aspecto en moi pouco tempo e, onde antes pacían ovellas ou vacas, aparecían, en caos perfecto, edificios con varias alturas de gusto lamentábel, propio da miseria cultural e económica. De aquel tempo é o barrio da Milagrosa en Lugo, o Ensanche en Santiago ou a rúa Barcelona na Coruña. Empezan as concentracións parcelarias e aparecen novas casas ciscadas por todo o territorio; a eucaliptización xeneralízase e iníciase a mecanización do campo: ao antiquísimo carro do país, que non tiña nin radios nas rodas, quédanlle os días contados, e con el desaparecerá a vida tradicional do rural. Cada vez son máis numerosos os autos privados,

principalmente os “seiscentos”. A emigración segue facendo estragos entre a xente máis preparada do país.

No aspecto social toda iniciativa estaba prohibida, controlada pola policía político-social; a non ser as do Movemento Nacional-Sindicalista, as actividades deportivas e as promovidas pola Igrexa.

De sindicatos, só estaba permitido o sindicato vertical –con patróns e obreiros–, que era o do goberno. Non existía o dereito á reunión, de xeito que podía ser disolta calquera que lles resultase sospeitosa.

A nivel político imperaba a propaganda do goberno, xa sen demasiada forza, que insistía nunha ideoloxía de clara defensa do capitalismo, oposición ao comunismo e proclamación da España católica, “una, grande y libre”. A doutrina que se impartía nas aulas de “Formación del Espiritu Nacional” (materia incluída no sistema educativo) e a que se difundía nos medios de propaganda do Réxime reiteraba que a culpa da guerra fora dos partidos políticos, polo que estaban todos prohibidos e demonizados (a excepción da Falange). Naturalmente, observando con lupa, podemos atopar, en elites ben reducidas, resistencias e excepcións a todo isto, pero a poboación en xeral movíase nestes parámetros. Eu fun, como moitos mozos, da OJE (organización xuvenil do Movemento), para ir aos campamentos, e da Confraría da Borriquita, que desfilaba na Semana Santa.

No campo cultural, todo estaba ermo: a censura era esmagadora. Só existía parte do “mundo clásico” e, por exemplo, a historia era un conto onde, deturpando ou ocultando os feitos, contábase só aquilo que servía para engrandecer España. A nivel sexual todo era pecado e estaba perseguido e censurado. O corpo espido só quedaba para as obras de arte e isto con reparos; ver unha teta nunha película era un acontecemento de gran expectación, e sobre todo, de excitación (a primeira que, excepcionalmente, nos deixaron entrever legalmente foi nunha película da Celestina, entrados xa os anos 70, cando eu tiña 17 ou 18 anos). Un bico na rúa dunha parella era sancionábel (isto aplicáronllo en Lugo a un compañeiro, non sei se tamén porque lles resultaba politicamente sospeitoso).

O galego falábase unicamente a nivel coloquial; nas escolas castigábase o seu uso *manu militari* e, como moito, discutíase sobre que tipo de dialecto era aquilo que falaban os da aldea e os traballadores máis incultos. Os que pasaron polo seminario, que foron moitos das clases populares, poderían contar como se reprimía o idioma en aqueles antros. De “empregados” para arriba na escala social, utilizábase só o español. Eu, da “clase media” de Lugo, non me enterei de que existía un idioma propio ata chegar, con 14 anos, á Universidade Laboral.

O folclore era un baile rexional para miróns, promovido dende a Sección Feminina da Falange, para o que disfr-

zaban as nenas co cutre traxe que tamén servía de uniforme para as vendedoras de abelorios na illa da Toxa.

A nivel político, o que se entendía por nacionalismo era o nacional-sindicalismo ou o nacional-catolicismo, cos seus defensores: “os nacionales”. O comunismo, ideoloxía que non se podía ocultar (daquela o mundo estaba dividido en dous grandes bloques enfrontados con moita dureza) era, simplemente, perverso. O separatismo era... o demo maior. Todo o que cheirara a unha cousa ou á outra era reprimido coa máxima dureza. E naquel contexto á UPG non se lle ocorre mellor cousa que reunir nunha soa organización as dúas ideoloxías: fomos a Besta Negra, o inimigo a bater; desde a dereita máis reaccionaria até os pseudo-progresistas, todos dirixiron contra nós as súas armas (e aínda hoxe continúan!). Fomos calumniados, vilipendiados, perseguidos, negóusenos o pan e o sal. Todo o que lles parecía que podía ter detrás a UPG foi estigmatizado e non quedou adxectivo descualificador e agresivo que non utilizasen. Terroristas, incendiarios de montes, ... e cando xa non lles quedaban insultos, chamáronnos peludos e até ciclistas (?) (como exemplo, ver o “liberal” *La Voz de Galicia* e os artigos que semanalmente nos dedicaba Augusto Assía).

A verdade é que estou seguro de que os comunistas son os que teñen máis mártires en toda a historia da humanidade, torturados e asasinados polo delito de pelexar por un mundo máis xusto sen esperar recompensa ningunha

(o de “os cristiáns aos leóns” é unha simple anécdota se o comparamos coa dimensión mundial do comunismo e a cantidade de poboación a que afectou). En canto ao nacionalismo dos pobos oprimidos, a súa loita sempre foi en defensa propia, e, no caso deste Estado, os únicos que non teñen as mans manchadas de sangue da última guerra. En que gran mentira vivimos!

Como se podía soportar aquela ditadura?. A explicación hai que buscala no traballo a conciencia que fixeran durante a guerra, eliminando os mellores homes e mulleres e sementando o terror nas cunetas, nas comisarias e nos cuarteis. E despois volveu a válvula de escape da emigración. O silencio foi o efecto conseguido con gran eficacia.

A Igrexa como institución, furibunda antigalega e anticomunista, situada, como sempre co poder, estaba encantada naquel medio e bendicía todo o que proviña do goberno. Predicaba ao pobo paciencia e amor fraternal para todos, incluídos fascistas, caciques, explotadores, pederastas, maltratadores e demais caterva de “amigos”.

Naquela sociedade corrupta, na que a lei que imperaba era a “lei da selva” (o grande come ao pequeno), uns poucos foron colaboracionistas do réxime e a maioría, submisas, aceptaba como natural aquela ditadura, que chegaba a extremos cómicos vista dende a perspectiva de hoxe. E entre os que non moveron nin un só dedo por cambiar o status, (habería que repasar a historia dos

políticos e ver que méritos teñen na loita pola democracia), hainos que agora, eles ou os seus cachorros, reconvertidos en demócratas, seguen defendendo a orde establecida con igual entusiasmo, disimulado anticomunismo e odio ao galego, reivindicando en esencia o mesmo que antes: España UNIDA, aínda que sexa pola forza; GRANDE, cunha boa selección e no grupo do G-20, e LIBRE, onde cada un poida contar as mentiras que lle pareza sempre que teña os medios económicos e de comunicación adecuados.

Non obstante, a espiral que move a historia e o mundo co motor da dialéctica é imparábel: xeracións novas que non estaban suficientemente condicionadas pola salvaxe represión empezaron a cuestionar aquela sociedade.

A toma de conciencia

Xente moza, coma o meu compañeiro Ruzo, que sen ter outra cultura que a que mamara da súa familia en Guimarei (A Estrada), cunha intuición e intelixencia propia do pobo, defendía con orgullo o galego dos seus antepasados contra a ideoloxía e opinións dominantes. Unha actitude digna e meritosa, que outros, incluso progresistas, perante as humillacións que lles fixeron pasar por falar galego, en vez de rebelarse, renegaron del para sempre buscando xustificacións perralleiras.

Ruzo estaba, coma min, interno na Universidade Laboral da Coruña onde os fillos dos proletarios e dos labregos de toda a península estudábamnos unha formación profesional. O capitalismo precisaba xa de xente preparada para a incipiente industria e recrutábaa entre as clases populares. Alí chegaban galegos que non tiñan moitos coñecementos e con dificultades entendían o español; eu tentaba axudar, porque o “fino castrapo” de Lugo era a miña a lingua materna e ademais tiña uns anos de bacharelato nos reaccionarios Hermanos Maristas.

Foi na pomposamente chamada Universidade Laboral onde me inocularon o virus da conciencia social. A responsabilidade correu a cargo, fundamentalmente, de dúas persoas: o Padre Barreiro, crego na Laboral, e o pasionista Padre Leopoldo. Aqueles dous homes, hoxe ex-crego e ex-frade, como era de esperar, foron os causantes de que dende aquela ande eu metido en fregados contra os abusos cometidos polos poderosos. Co frade Leopoldo, ao que tanto lle debe o nacionalismo galego, topárame máis tarde en diferentes loitas polo país.

Penso que estes dous relixiosos tiñan contactos co PCE, única oposición en serio ao réxime en aquel tempo, como tamén tiña que ver con este partido o cineclub que tiñamos montado no Centro e que servía de tapadeira para cuestionar o prohibido. Mesmo, posibelmente, fose o propio PCE o alentador da folga que fixemos o último curso

(70-71) que estiven en aquel internado, cando as folgas eran algo totalmente inaudito.

No curso seguinte fun estudar a Vigo. Era o ano 72, o ano das primeiras grandes folgas da nosa clase obreira que se ergue contra a ditadura. O PCE e o seu sindicato CCOO tiveron moito que ver con aquel levantamento. Non sei se os dous homes que caeron asasinados en Ferrol eran do sindicato ou non; naquel momento púxose en dúbida, pero o certo é que eles o reivindicaron e que non houbo quen o desmentira categoricamente. Aquelas folgas tiveron resposta en todo o país e eu, que xa estaba organizado da man de Lugilde, compañeiro da Laboral e natural de Vigo, puxen o meu grao de area para que o paro tamén se producira na Escola Técnica. As consignas da organización transmitíaaas Manolo Reboiras (irmán do Moncho), que era o contacto da célula formada polos tres. Alí asistín á primeira manifestación, que con gran contundencia disolvían as forzas policiais. Era o meu bautismo de fogo. Acompañoume a sorte aquel día e neste aspecto tamén a tiveron despois: librei da malleira no último segundo porque mandaron retirar as columnas de grises especiais que nos tiñan emparedados na rúa do Príncipe.

No verán do 72 volvo a Lugo e alí entro de cheo na parafernalia que se utilizaba na clandestinidade: contactos en lugar público, con revista predeterminada en lugar visíbel para recoñecerse, etc. Intriga, emoción e ... desencanto:

Quen serían os meus compañeiros na miña cidade? Onde poderíamos traballar politicamente? ¿Cantos seríamos? Os meus compañeiros eran Pedro Luaces e a súa compañeira sentimental, Marisa, (á que non coñecía nin de vista), e que, coma min, tampouco nunca traballaran no mundo laboral. En toda a cidade eramos tres!. O traballo político sería proselitismo e introdución social, tarefa nada doada xa que, ademais de non estar en ningunha plataforma social, as relacións, despois de levar anos estudando fóra, non pasaban de contados amigos e familiares. Puxémoslle gañas e, a partir de aquel minúsculo grupo, e con todo en contra, o nacionalismo non parou de medrar até hoxe.

Pero non é un milagre. Ao contrario do que lle pasou ao PCG, obediente aos mandatos de Madrid que a súa vez seguía as recomendacións de Moscú, a UPG, autodidacta, logrou globalmente avanzar superando as dificultades esóxenas e endóxenas. Teoría adecuada, correcta interpretación da realidade, praxe sempre combativa (que fuxía das solucións fáciles, tentando sempre agudizar as contradicións) xunto coa entrega dos e das militantes até o duro sacrificio persoal: velaí as claves.

No mesmo ano 72, marchamos a Madrid, primeiro eu e logo tamén Pedro Luaces, e alí, nunha pequena célula composta por Bautista Álvarez e outro compañeiro, danme a ler o daquela ilegal “Sempre en Galiza”. Que gran descubrimento! Aquel libro poñía por escrito o que eu

sentía. E non houbera, en 20 anos, quen mo mencionara nin de forma aproximada!

No curso 73-74 volvo a Lugo para estudar Peritos. Aquelo cambiara: xa estaba Lois Diéguez, que viñera traballar ao Concello; xa se creara ERGA; e tamén estaba Martín, outro estudante de Peritos do que gardo un bo recordo: era destemido, moi bo rapaz, relacionábase con moita xente e conseguiu axiña máis compañeiros/as para a causa. Tiña o defecto da falla de disciplina (un alma indómita) e non conseguimos “facer bo del”. Nun momento abandonou, e, lamentablemente non o volvín ver; segundo contaban, enredárase en non sei que historias pouco convencionais.

Coma en outras cidades, os referentes antisistema foran até aquel momento militantes do PCE. En Lugo, Alonso Montero era o histórico co que nos batemos nunhas eleccións á directiva da Asociación Cultural Valle Inclán. Vencemos, e aquilo representou un gran vitoria contra o españolismo de esquerdas que era moi belixerante contra nós, contra o galeguismo e contra o galego. Tachábannos de burgueses e non sei que outros argumentos tan estúpidos como o que de que non facían os panfletos en galego porque ocupaban máis espazo e era unha rémora para a propaganda na clandestinidade. Recordo que esta foi a escusa que utilizou a xente de CCOO a hora de redactar un panfleto conxunto; houbera que demostrarlles na práctica que estaban errados Sirva esta pequena anécdota

como exemplo para imaxinar as loitas que tivemos que dar, nomeadamente os compañeiros que facían o seu labor militante no mundo sindical, para dar pasos na normalización do galego. (Para confirmar a animadversión que nos tiña o PCE e o tempo que tardaron en utilizar o galego, obrigados polo noso avance, están as hemerotecas).

Movéndonos no submundo da clandestinidade, necesariamente tiñamos que bater en moitas ocasións con xente do Partido Comunista. A única lembranza agradábel que teño do PCE é a de ter coñecido a un antigo militante: Siro Montesinos, de Baralla. Por aqueles anos xa tiña abandonada a súa militancia e falar con el era unha delicia. Tanto che contaba un golpe de man da guerrilla, na que el colaborara, como, con tranquilidade, che detallaba como librar de varias penas de morte ao que o condenaran (recordo que contaba que lle dera 7.000 pesetas –el era de “casa grande”– á querida dun alto mando militar que conseguira que lle conmutaran as penas). Noutro momento, se o encontrabas polo verán, podía poñerse a cantar con nostalgia a cantiga que os segadores cantaban cando facían a seitura. Sempre tiña algunha anécdota incríbel da súa intensa vida. Sendo de Baralla, odiaba aos Rosón por ser os que dirixiran a represión durante a guerra na zona de Becerreá. Non podía entender aquilo da Autonomía e menos ter un presidente de familia de asasinos. Sentín moito a morte de Siro porque, ou moito me engano ou

aquel era, en moitos aspectos, o mellor home que coñecín na miña vida; era un bo home, loitador e do pobo.

A militancia

A primeira acción que recordo foi con Margarita Ledo, que tamén asistía as xuntas de célula. O que tiñamos que facer era colocar uns adhesivos estreitos e horizontais con fondo azul que levaban impreso “Viva Galicia Ceibe”. Lembro a pegatina, o barrio da Milagrosa, a emoción mesturada coa precaución de estar a facer algo clandestino e o medo ás perigosas consecuencias que podería ter. Todo saíu ben.

Despois viñeron moitas accións máis, algunhas nas datas sinaladas do Día da Patria Galega ou no 1º de Maio, outras por motivos puntuais. De aquelas accións, outra que recordo, por ser diferente, foi en Vilalba, nas festas. Desprazáramonos un comando desde Lugo. No medio do baile, abarrotado de xente e cheo de luz, en plena Praza Maior, collemos o feixe de follas voandeiras do bolso da parella de baile e arrebolámolas cara arriba, varios ao mesmo tempo, o que provocou un gran rebumbio. (O que non entendo é porqué non bailábamos coa parella sentimental, que sería o máis lóxico, e nos colocábamos por parellas escollidas segundo non sei que criterio; a min puxéranme a bailar con Marisa). Eran accións bastante seguras, porque a xente miraba cara os panfletos voando e non se fixaba de onde saíran. Despois, retirabámonos, cumpríamos coa cita de

seguridade (obrigada despois de cada operación), e voltá-bamos para as casas respectivas, orgullosos de nos mesmos e soñando con que aqueles textos espertarían as masas.

Dende o momento que entrabas na organización, estábamos moi avisados do risco que supoñía, tanto a nivel individual como colectivo, que te colleran con propaganda clandestina na man. Asumido o risco, asumido que incluso poderías dar a vida pola patria asoballada, o medo e as reservas que eu tiña (que tiñamos), non eran pola condena que podían impoñerte (iso era o de menos), non era polos golpes que che podían dar (e iso podía doer algo máis); o realmente preocupante era a incomunicación, o interrogatorio e a dúbida de se poderías ou non resistir a presión sen delatar aos outros compañeiros, comprometéndoos tanto a eles como a organización.

Canto máis medraba a organización máis dura era a militancia; máis incómodas e lonxanas eran as reunións, máis fronte que atender, infinidade de asuntos de que ocuparse, máis gastos, máis disciplina, ... Estabamos tentando crear un exército, segundo o postulado por Lenin de que, fronte a un inimigo poderoso como o capitalismo, había que ter un exército ben organizado, disciplinado e disposto ao enfrontamento duro en calquera momento. Socializábanse pisos, cartos,... e coches; e isto dos coches si que era un problema. Quen o tiña conseguírao cun esforzo económico importante e reiteradamente se lle pedía para ir facer as xuntas: xun-

tas dos sindicatos, das plataformas ou do mesmo Partido. Era un problema para o propietario (que non sabía en que condicións volvería) e para quen o tiña que pedir, que as máis das veces tiña que recorrer a varios/as compañeiros/as para atopar un auto desocupado no momento que o precisaba; e, ademais, quen non tiña carné, tiña que pedilo con chofer. Un problema, pero que, cos seus máis e os seus menos -sempre hai aproveitadiños- se solucionaba cun exercicio de solidariedade cos compañeiros/as e coa causa. (O capitalismo arranxou o problema facilitando coches a moitos cidadáns e cidadás e fomentando o individualismo).

A min e a María responsabilizáranos, ademais doutras cousas, da propaganda. Durante varios anos traballamos na elaboración de panfletos coas famosas vietnamitas, que moitas copias fixeron na casa de Xosé Lois Ledo. A vietnamita era un aparello moi elemental que con tinta de multicopista das antigas, un bastidor, papel calcante, un pequeno rulo e pouco máis sacaba copias de folio en folio. Tirábamos miles de copias que se espallaban por Lugo e comarca. Logo trouxeron de Santiago unha multicopista mecánica que funcionaba manualmente. Aquilo era un adianto técnico importante: as copias saían moito mellor e máis rápido, pero producía un ruído do demo. Acordaron alugar unha pequena casa que quedaba no medio da estrada, xa cerca de Vilalba, e alí a instalamos; tiramos con ela algunhas copias, pero aquilo non durou moito: ao pouco

tempo caía a organización militar, co cal houbo que repregarse e paralizar a actividade en tanto non se sabía até onde chegaban no desmantelamento da organización. O aparello retirouse a un muíño da familia de Pepa que estaba abandonado no medio duns prados e ao que se chegaba por unhas corredeiras enlamadas; cargamos coa pesada máquina ao lombo e alí a deixamos para esperar tempos mellores.

Non podo falar dos anos 70 sen facer mención dun personaxe transcendente: Pedro Luaces. El foi quen marcou a organización dende o ano 72 até xa iniciados os 80. Pedro Luaces era un individuo culto, cunha memoria envexábel, refinado e moi intelixente. Avogado de carreira. A primeira vista un pouco raro, inquietante. No momento de poñerse o nome de guerra escolleu Raul, que, como el mesmo aclaraba, fora o do garda civil que se infiltrara na guerrilla e que acabara coa partida do sur de Lugo. Algo sospeitoso. Tampouco ocultou nunca o seu pasado dentro dunha organización de extrema dereita. Sen comentarios. A nivel político estivo ao fronte da UPG en Lugo até que deixou a organización. Coñecía a perfección a liña política, a historia e os estatutos do Partido. Nunca fixo ningunha actuación que non cumprira coa ortodoxia, pero a súa maneira de ser de neno caprichoso, malcriado e maniático, levábao a cometer excesos contra algúns compañeiros/as. Resultaba imposible demostralo, xa que sempre xustificaba as súas actuacións baseándose nos principios políticos coa labia propia dun

picapreitos intelixente. (Hai algunha compañeira que non pode esquecer, despois de tantos anos, o despotismo con que se lle tratou). Utilizaba tamén Raul con destreza dúas varas de medir, unha para si e os seus protexidos e outra para o resto: esta tamén era outra característica súa. Tiña sempre un protexido noviño (xeralmente facíalle de chofer) que ía cambiando co tempo.

A el debemos as situacións violentas que tivemos que padecer na zona de Lugo porque en vez de corrixir os defectos dos compañeiros/as no momento de cometer o erro e previa autocrítica, el facía xuízos sumarísimos nos que exercía de fiscal. Na montaxe acusábase ao camarada de todos os defectos xuntos, o que o deixaba indefenso. A min tamén me tocou pasar por semellante esperpento e xusto cando tiña unha situación familiar moi complicada. Non se lle poden negar dotes de mando, de estratexa, de facer análises correctas e de dar solucións acaídas aos problemas, o cal o levou a ser Secretario Xeral do Partido. Desde este posto organizaría a deserción dun número importante de compañeiros e compañeiras; posteriormente serviu ao maior cacique que tivo a provincia de Lugo no últimos tempos. Un psiquiatra podería facer un estudo inacabábel coa biografía de quen propiciou o avance do Partido en Lugo a costa de facernos á militancia unha vida bastante máis desagradábel do que as condicións requirían.

A loita armada

Mentres que na base traballabamos organizando o noso pobo (que é o gran logro do Partido), a dirección estaba dando un paso máis coa formación dunha fronte armada. Marchaba a Fronte Militar de xeito independente (como debía ser) pero nós, aínda sen datos, algo sospeitabamos. Por exemplo, un día aconselláranos que fixeramos vida normal e que pola noite nos retiráramos prudentemente; ao día seguinte lemos a gran noticia de que foran roubados nas dependencias da policía non sei cantos miles de carnés. Un golpe e á policía, sensacional! Unha gran inxección de moral. Aledámonos pensando que aquilo levaba o camiño adecuado. Ilusos.

No mes de Agosto do ano 75 sucedéronse as malas noticias: en Guntín caera o comando con base en Lugo, en Ferrol mataran a un militante e outros fuxiran. Empezan as detencións; en Lugo, caen Lois, Marisa e Pedro. Calquera de nós podería ser o seguinte, así que, entre outras medidas, movemos a propaganda para lugares máis seguros. Pero os compañeiros resisten os interrogatorios e cesan as detencións. Pasado un tempo, soubemos que o compañeiro asasinado fora Moncho Reboiras. A partir de entón, reivindicamos o noso mártir e coñecemos a súa entrega total e os seus pasos clarividentes na formación de organizacións propias, principalmente a nivel obreiro; a el debemos en gran medida ser hoxe quen somos e dispoñermos

de ferramentas imprescindíbeis na defensa do noso pobo. Estou certo de que un día, superados preconceitos e sectarismos, o pobo galego reconecerá a gran figura que foi o noso compañeiro MONCHO REBOIRAS.

Pasados os primeiros momentos tras o golpe recibido, retomamos os contactos con precaución. A min tocoume establececelos coa organización a nivel nacional, que estaba bastante desbaratada. O que me indican é que vaia á Universidade falar cun profesor que, ademais, é fillo de militar, polo que estaría fóra de sospeita. Achégome a Compostela e diríxome ao despacho dun tal López Suevos.

Os últimos anos da década

A xusta loita que hai escasos anos encetáramos, o tempo vai confirmando como moi atinada, dado o número crecente de militantes e simpatizantes. Na metade da década hai acontecementos que nos van dar novos pulos: o poderosísimo exército norteamericano ten que retirarse humillado e derrotado de Vietnam pola resistencia heroica do pobo vietnamita liderada polo partido comunista; as colonias portuguesas libéranse do xugo da metrópole e ármase a Revolución dos cravos en Portugal,... Pero xusto no 75 morre o ditador. Un gran contratempo. Un revés: non nos deixou tempo suficiente para organizarnos, non nos

deixou tempo para ter a forza suficiente para facer valer, para conquistar, os dereitos democráticos do noso pobo; unha década máis e o conto sería diferente, sen lugar a dúbidas. Eles, os listos, os de sempre, prepararon a transición e fixéronnos un regalo político envelenado, que aínda estamos padecendo.

Cando acababa a década, marchei para Carballo pero antes aínda tiven tempo de vivir un acontecemento de moita importancia que condicionou os anos seguintes e aínda o presente.

O suceso daría para unha gran película xa que ten os ingredientes suficientes que se poden pedir a un filme: esperanza, dignidade, intriga, represión, medo, conspiración, negociación, indignación, impotencia, manipulación... Os feitos, tal como os recordo, sucederon da seguinte maneira:

Eu non tiña traballo fixo, polo que me pediron que me liberara para facer as primeiras eleccións sindicais. Aceptei sabendo que o de liberado era un eufemismo xa que non pensaba que me puideran pagar dada a situación precaria do sindicato. Así foi, pero serviu para clarificarme aínda máis sobre o mundo totalmente manipulado no que nos fan vivir como parvos.

Levaba o sindicato Chori (Xosé M. Díaz) e con el preparámonos para tal evento. Para a CEOE, a organización empresarial, tamén tiña moita importancia, polo

que destacan dende Madrid un avogado sicario para intervir nas eleccións. A UGT que, xunto co PSOE, desapareceran literalmente durante a ditadura, aparecen en escena. A patronal aposta por eles: queren que gañen. E empeza o xogo sucio.

O sicario, xunto cos patróns, van amañando as eleccións en cada empresa e van sacando os delegados postos polos empresarios; o sindicato no que figuran é a UGT. Nos tamén nos movemos e comezamos a ir polas empresas a falar cos afiliados ou xente disposta a presentarse para delegados sindical. En varias empresas despiden os traballadores que tentaban presentarse polo noso sindicato. Había que seguir pelexando e, medio ás agachadas, presentabamos as listas porque daban certa cobertura para que non os despedisen inmediatamente. Con razón hai medo e en moitas empresas non conseguimos xente disposta a enfrontarse co patrón e perder o posto de traballo. Nos seguíamos insistindo, ao tempo que, con doses elevadas de cinismo, tentabamos negociar con aquel mercenario posto pola patronal para conseguir sacar algunha representación.

Como non podía ser doutra maneira, as eleccións gáñanas UGT e a patronal, para a partir dese momento construír o movemento sindical. Non esquecerei a figura do sicario que montaba as candidaturas dos obreiros a gusto da patronal. Non esquecerei a un sindicato vendido facendo

o xogo ao sindicato mafioso de empresarios. Non podo esquecer as mostras de dignidade dalgúns traballadores que, expostos á perda de traballo, sen outro medio de vida, arriscaban canto tiñan por representar aos seus compañeiros e reivindicar os seus dereitos. Cantos heroes anónimos posibilitaron a construción dun sindicato galego e de clase! (No terreo político pasou algo parecido e así nos montaron esta linda democracia)

Non podo entender que xente que coñece estes mecanismos de manipulación sobre os que está montada esta sociedade poidan vivir tranquilamente sen facer nada por cambiar esta situación. Que valores transmitirán aos fillos?

Na década dos 70 escribimos un pequeno parágrafo do historia de Galiza no que figura con letras de ouro MONCHO REBOIRAS. Abrimos camiño, empezamos a forxar ferramentas, pero aínda hoxe queda moito por facer; ben se sabe: os dereitos da nosa nación, o idioma, a xustiza social. Temos que reivindicar a verdade, como sempre fixemos; porque a verdade é revolucionaria (Lenin *dixit*), a verdade fronte a mentira continua nos medios de comunicación, nos políticos sen escrúpulos. Temos que loitar contra a corrupción, contra o imperialismo globalizador que destrúe o país e máis o planeta, contra o capital financeiro sempre sedento de riqueza a calquera prezo; temos que arrombar definitivamente a dereita ran-

cia que gobernou nos anos 70 e que agora coloca aos seus fillos para perpetuarse no poder. Non parece que sexa tempo de militancias sacrificadas pero o inimigo e poderoso e só se estamos preparados poderemos avanzar na consecución dunha patria liberada e xusta como soñaron os que nos precederon.

XOSÉ LOIS SALVADORES COVAS "O Soldado" (Lugo, 1953). Enxeñeiro Técnico Agrícola. Presideu entre 1980 e 1990 a Asociación Cultural "Lumieira" de Carballo. Foi membro da Xestora de Nunca Máis. Desde fins dos 80 até hoxe está vencellado ao movemento ecoloxista, sendo na actualidade vicesecretario de ADEGA.

Nos setenta e nunha vila galega

Francisco Luís Rodríguez Guerreiro

A maioría da mocidade que na década dos anos setenta se achegou ao nacionalismo organizado fíxoo desde o movemento estudantil. É o meu caso. Poderíase nos encadrar no que se deu en chamar ‘Xeración ERGA’ (Estudiantes Revolucionarios Galegos), xa que os meus primeiros contactos coa militancia da UPG foron no curso 72-73, na cidade de Lugo. Como calquera outro mozo residente nunha vila galega –Viveiro, no meu caso– vinme obrigado a me desprazar até Lugo para iniciar os estudos universitarios. E foi nesta cidade onde permanecín durante catro cursos, agás nas vacacións, e onde alí me enrolei no barco nacionalista.

Na miña vila fundárase, en abril 1972, a Agrupación Cultural Sementeira. Aínda que no momento da constitución desta asociación a maioría das persoas que a promoveron nada tiñan que ver co nacionalismo organizado, axiña foi virando este colectivo cara á defensa da lingua e da cultura da Galiza –ao igual que ocorría con outras asociacións noutras vilas e cidades do país– ao entrar na súa Xunta Rexedora xente vinculada xa ao nacionalismo: axentes de Extensión Agraria como Pencha Santasmarinas ou África

Leira; ensinantes como Manuel Sendón ou Pilar Delgado; traballadores como Ignacio Hernando ou César Naval; e estudantes que poñiamos en práctica a formación recibida nos seminarios impartidos na clandestinidade. E foi esta agrupación cultural a que levou adiante, entre os anos 74 e 79, unha intensa actividade informativa cando se anunciou o proxecto da construción dunha Central Nuclear en Xove. Cando este estudante vilego chegou a Lugo, había ben poucas persoas na cidade militando no nacionalismo. Precisamente hai poucos días, lembramos estes anos nun acto de homenaxe a Lois Diéguez, que foi unha das tres persoas –esa debía ser daquela toda a militancia da UPG na cidade das murallas– que, no curso 72-73, traballaron entre o estudantado para o atraer cara ás organizacións nacionalistas. Un estudantado organizado, despois, en ERGA, que defendía o uso do noso idioma nas aulas e nas asembleas, que popularizou na rúa a nosa bandeira... En fronte tiñamos os militantes do PC, nada partidarios da normalización do idioma e sempre seguidistas das consignas chegadas de fóra. Ademais de participar nos aos seminarios de formación impartidos nos lugares máis estraños dos arredores da cidade –supoño que para escapar do control policial– os mozos tiñamos a oportunidade de formarnos ao asistirmos ás conferencias que, no caso de Lugo, estaban convocadas polo Clube Cultural Valle Inclán. Foi neste Clube onde Lois Diéguez organizaba conferencias ou Carlos Varela Veiga,

deseñador, fotógrafo e cineasta, programaba uns ciclos de cine que contaban con moitísimos espectadores.

No mes de novembro de 1973, a prensa publicou a nova de que a primeira central nuclear da Galiza ía ser construída en Regodela, no concello de Xove. Este anuncio obrigou, durante uns cantos anos, a desenvolver unha intensa campaña informativa que se iniciou precisamente cunha Mesa Redonda realizada na cidade de Lugo, convocada polo Valle Inclán. Despois foi, como xa se dixo, a Agrupación Cultural Sementeira a que levou o peso desta campaña na Mariña Luguesa. Da man de Ramón Muñiz, responsábel da organización no agro cos Comités de Axuda á Loita Labrega, as xentes da Agrupación Cultural organizamos varias mesas informativas. O tratado nunha delas, a celebrada no mes de novembro de 1974 nunha sala de festas de Viveiro, foi recollido posteriormente no libro *A contaminación na Galicia*. Houbo máis actos informativos e as mobilizacións en contra da instalación da Central nuclear de Xove foron varias, destacando pola súa importancia as convocadas pola AN-PG en de abril 1977 e a de maio 1979. Apoiando esta actividade estabamos ensinantes, axentes de Extensión Agraria, traballadores e estudantes.

Daqueles anos, e xa no campo sindical, cumpre destacar o traballo que fixeron os compañeiros estudantes que abandonaron os seus cursos universitarios para entraren a traballar en empresas da construción e ao mesmo tempo

afiliaren os obreiros no Sindicato Obreiro Galego (SOG). Mozos como Xosé Manuel Díaz ou Suso Arrizado, estudantes en Lugo, que, con Miguel Campuzano, procedente da Coruña, foron figuras clave nos inicios da loita obreira na Mariña Luguesa.

En representación da fronte estudantil participei, en abril 1975, na constitución da Asemblea Nacional-Popular Galega. Lembro a reunión que tivo lugar nunha residencia de monxas da cidade de Lugo. E xa nas vacacións deste curso, os estudantes dedicámonos a establecer contactos para dar a coñecer nas nosas vilas de orixe a nova organización interclasista. Moi poucos meses despois, no verán deste mesmo ano, produciuse o asasinato do compañeiro Moncho Reboiras e a detención de varios militantes, entre os que se atopaba Xoán Manuel López, (Lito), que eu coñecía por sermos da mesma vila, mais non o relacionaba – cousas da clandestinidade – co nacionalismo. Fuxindo da forte represión, Elvira Souto chegou a Viveiro onde ía ficar agochada nos días posteriores ao 12 de agosto. Se cadra Ignacio Hernando podería relatarnos polo miúdo esta historia. Aquí prestamos apoio a Elvira unhas poucas persoas e tamén – todo hai que dicilo – esta experiencia serviunos para comprobar como algúns recuaban ante esta difícil situación e poñían terra por medio.

O meu relatorio non pretende descubrir nada novo. É só un testemuño máis arredor da loita nacionalista na década dos

70 desde unha vila galega. É un recoñecemento do labor de moitas persoas –coñecidas unhas, anónimas as máis– que estiveron embarcadas neste proxecto colectivo, como Moncho Reboiras, nas organizacións estudantís, na Fronte Cultural ou nos inicios do sindicalismo nacionalista.

O 12 de agosto 1976, no primeiro aniversario do asasinato de Moncho Reboiras, uns poucos militantes viaxamos nun auto prestado desde Viveiro até o cemiterio de Imo, respondendo á convocatoria da UPG. Ese mesmo día comezaban en Viveiro as Festas Patronais e de Verán. A organización corría por conta de Sementeira e a vila estaba chea de bandeiras galegas. Nunca tal xe vira! O pregoiro, o escritor Manuel María, dedicou o seu discurso a Xosé Ramón Reboiras Noia.

Así, como fixo nese acto público o noso poeta, recoñecendo a entrega dos nosos militantes, traballabamos daquela os nacionalistas. Así, lembrando esta loita colectiva, quero eu facelo hoxe.

FRANCISCO LUÍS RODRÍGUEZ GUERREIRO (Viveiro, 1953). Ensinante. Militante da UPG. Traballa no ensino público desde 1983. Desenvolveu un intenso traballo cultural na Agrupación Cultural Sementeira. En 2006, impulsou, como Concelleiro de Cultura, a homenaxe nacional a Lois Tobío. Formou parte da Corporación Municipal de Viveiro, primeiro como representante do BN-PG (1979) e despois como portavoz do Grupo Municipal do BNG, sendo 1º tenente de alcalde durante o mandato 2003-2007. Actualmente preside a Asociación Sociocultural Mariña Patrimonio.

O símbolo da rebelión contra o tardofranquismo na Galiza

Xoán López Álvarez

Xa van moitos anos, e neste tempo pasaron moitas cousas no desenvolvemento político. O noso país, como proxecto, tiña moi complicado nun contexto do primeiro mundo, e nestes casos sempre se necesitan esforzos extraordinarios para avanzar o que outros conseguen como consecuencia mesma da evolución para mellor da situación ou como resultado lóxico das cousas boas que ten a globalización.

Do que se trata, en definitiva, é de que nos momentos clave se teña a capacidade de estar á altura das circunstancias. As circunstancias de 1975 eran ben complicadas. Se ben acababamos de saír das convulsións sociais que trouxo o maio do 68, tamén era certo que o imperialismo tomara boa nota e tiña plans para ir parcheando nos distintos frontes: Vietnam, América Latina, África e as 3 ditaduras europeas máis folclóricas (Portugal, Grecia e o Estado Español). E dábanos a impresión que daquela o que na Galiza representábamos para os que facían o deseño da estratexia era coma a merda de cabalo: nada. De todo isto creo que non todos eramos conscientes e as

posicións ían desde un galeguismo melindreiro e sen nada que dicir a un esquerdismo radical mais práctico no sentido que as contradicións principais estaban situadas na loita antifranquista, é dicir, na práctica do españolismo realista de esquerdas.

Tamén hai que dicilo: antes de 1975 o nacionalismo galego non podía ser a alternativa a moitas cousas que acontecían na universidade, nas fábricas, nos barrios, na emigración. Nin tiña programa, nin capacidade para estar á altura das circunstancias. Algúns, ademais, tampouco tiñan moita gana de iren alén do ámbito culturalista, cuestión que, sendo importante, por si soa conduce a ningueres e, o que é peor, resta forzas para estar nos sitios que resultan imprescindíbeis: nos centros de traballo, no ensino, no agro, no mar, nos barrios, nas vilas.

Centrar todo isto non foi fácil, non. Á parte das convulsións internas que á fin e ao cabo son normais nestes procesos de mudanza, creo que o que resultou clave foi a aparición dunha nova xeración que viu as cousas dunha forma clara e radicalmente distinta ás perspectivas anteriores. Agora vemos que era toda xente moi nova para toda aquela responsabilidade que asumiron e sentimos máis admiración se cabe, porque a madurez demostrada para interpretar a situación nese momento dunha forma tan correcta e nun período tan curto de tempo é onde reside realmente o mérito mirado con perspectiva.

O ano 1975 foi un ano perigoso para todos os que nos movemos en determinados ambientes. Alguén pode dicir que se respiraba un ambiente prerrevolucionario, mais iso sería vendo os touros desde a barreira, dentro do rodo non che daba tempo nin para mirar o touro. En calquera sitio onde te atopases, estabas a xogar algo máis que a carreira ou o posto de traballo (que tamén algún xogou iso): no servizo militar onde estábamos moitos, na emigración, o exilio, etc. Nas asembleas ou mini manifestacións, nas pintadas ou na distribución de panfletos en Astano onde a aristocracia obreira nos insultaba, ou o españolismo eurocomunista nos botaba sen contemplacións. Os últimos estertores do fascismo eran os do animal acosado e débil, mais potencialmente perigoso. E nos sabíamolo, porque detrás dos poucos anormais que aínda era fieis ao Réxime estaban os outros, os que pensaban sacar tallada política no terreo democrático da mudanza. Certamente era todo un deseño de transición no que a Galiza non tiña moito que facer, para alén do papel de sempre.

Nestas circunstancias, o nacionalismo tiña moitos asuntos pendentes, sendo o principal deles a de carencia de organización capaz de levar adiante un programa de alternativas para os distintos sectores. O modelo teórico que se quería non era o complicado: estaba nos libros. Iso, para min, ten o mérito que lle corresponde no sentido que ten que ser coherente e posible. O complicado era levar isto

adiante: é dicir, facer traballo sindical onde levaban xa moitos anos implantados outros cos seus guetos obreiristas excluíntes; facer traballo nun agro en descomposición demográfica; levar o traballo nunha universidade española e nas asociacións de veciños, nas vilas mariñeiras.

Moncho Reboiras representa para min o símbolo desa rebelión necesaria do nacionalismo, tal e como eu interpreto agora todo aquilo no sentido de que no fondo é do que se trataba: de dar un salto cualitativo na loita do nacionalismo coa consciencia de que había que facelo todo ao mesmo tempo. Non se trataba, pois, do home orquestra que, aínda que o parece, non o era en absoluto. O problema no fondo era que ERAMOS CATRO GATOS no país. Nos momentos perigosos, mirabas para os lados ou para atrás e dábaste conta da debilidade e, contra toda indicación dos manuais, non había tempo para a especialización.

Os acontecementos que derivaron no 12 de agosto non deixaron de ser unha serie de feitos previsíbeis dada a dinámica nova do nacionalismo. O que quería o Réxime e os que agardaban o seu 'momento democrático' era que todo o que estaba a facer de novo o nacionalismo rematase como un xogo de catro rapaces que se limitaban a romper un caixeiro bancario e a correr diante dos grises o 25 de xullo. O esforzo, pois, foi titánico non só na práctica, senón na teoría, cun esquema correcto posto en funciona-

mento sen vacilacións. Porque cando un sabe que se xoga as cousas importantes da vida (e o pelexo éo) desaparecen normalmente os fervores revolucionarios ou ideolóxicos. Esta foi unha lección aprendida nos anos de militancia. Aquilo era moi serio e a profesionalidade (agora chámase así) de Moncho é o que nos ten a todos asombrados.

Moitas das cousas que se fixeron entón non sei se valen agora de lección. Mais, sen dúbida, hai unha que permanece sempre: a forza que poden traer a un movemento as novas xeracións cando é convenientemente liderada por unha vangarda centrada e con ganas de traballar e, fundamentalmente, con todas as improvisacións que obrigaba a falta de medios e referencias. Aquilo foi o mellor traballo que se puido facer naquel contexto.

Cando o 13 de agosto apareceron nos medios de comunicación os acontecementos do día anterior, causaron un impacto dunha magnitude tal que todo o mundo tivo que reflexionar sobre o nacionalismo galego. Todo aquilo que aparecía non era un feito illado; simplemente se intuía que detrás había algo que non se podía ignorar no proceso de mudanza que se estaba a xestar. Agora faime certa graza lembrar como apertaron na comisaría para ‘cantar’ o proxecto de atentar na Capela de Chamorro de Ferrol contra o Generalísimo. Tal e como se empregaron a fondo toda unha noite, eu mesmo cheguei a crer que nalgún momento puidémoso chegar, polo menos, a facer un

plan minimamente serio, á parte de comentarios máis ou menos circunstanciais para nos animar de vez en cando.

E que ninguén pense que aquilo foi un xogo. Despois do 23F, Paco Vázquez na Coruña montou un desfile do Día das Forzas Armadas por todo o alto e o nacionalismo respondeu cunha manifestación contra aquela exhibición de matóns que intentaron prohibir desde o Goberno Civil. Na campaña pacifista contra o militarismo que se fixo antes desa manifestación, apareceu polas reunións unha serie de individuos sospeitosos que incluso andaban detrás de un en plan 'O Mito de Bourne' nos coches. Nese mesmo momento, volvíñ a sentir na pel aqueles tempos perigosos. E mira que xa estábamos noutro contexto ben diferente! A cuestión é que, cando fas dano ao sistema, non é debido aos métodos que empregas, que tamén contan, senón que o teu traballo está a ser eficaz.

O traballo feito por Moncho Reboiras foi un dos máis eficaces que se teñen feito no nacionalismo. Foi o símbolo da rebelión para reconducir naquel momento a situación na que se atopaba o movemento nacionalista.

XOÁN LÓPEZ ÁLVAREZ "Lito" (Viveiro, 1948). Na data do 12 de agosto de 1975 era estudante de Biolóxicas e na actualidade funcionario en excedencia.

Xeración

Margarita Ledo Andión

Cando a ditadura é un feito, a revolución é un dereito lin, pasado o tempo, no Cemiterio dos Praceres de Lisboa e no túmulo do capitán Henrique Galvão. E lembrei os anos do exilio (1974-1976), a estrutura clandestina e os contactos no Porto, a derradeira viaxe de Moncho e a peripecia que acompañara aquela viaxe na que Reboiras mantivera reunións coas BR (Brigadas Revolucionárias, ligadas politicamente ao Partido Revolucionário do Proletariado) para tornar máis operativos e seguros os grupos de acción que el articulara e comandaba.

Desde os comezos dos setenta, a UPG fixérase visíbel entre as clases populares, singularmente a través de dúas batallas prolongadas que tamén atraeron a simpatía de amplas camadas profesionais: Nós non somos empresarios, fóra a cota empresarial; Xove nuclear non -dician as consignas- para alén doutra idea fixa, Galicia ceibe sen emigración, que resoaba até nas agrupacións de Xenebra, Londres, Barcelona ou Zurich. E desde as folgas de 1972 a UPG acadara o respecto e a credibilidade daquela clase que tiña vontade de representar: a clase obreira. A UPG

fixérase visíbel e o fascismo situouna no seu punto preferente de mira.

A consciencia de que ía ser necesario radicalizar posicións trouxo, a nivel interno, a remodelación dos organismos de dirección coa presenza decisiva de persoas como Moncho que virían substituír a vella garda de escritores-axitadores, e cara ao exterior a posta en escena de novas formas de loita que exemplificaban a decisión de botar o resto e dar un paso máis na estratexia de confrontación. E foi esta saída á tona xunto cun programa ao redor da construción de organizacións sectoriais (no ensino, na banca, no comercio, na sanidade, na cultura...) das que o SOG sería o buque insignia, e a posta en marcha dunha nova política de alianzas (co PSG, Texto Conxunto, 1973; coas organizacións de liberación nacional e social da Europa Occidental, Carta de Brest, 1974) o que tamén prefigurou unha plataforma ideoloxicamente plural como a AN-PG e o primixenio BN-PG.

No ronsel desta situación, e da man de Manuel María e Saleta Goi, nos meus anos de estudante de xornalismo en Barcelona entrei na UPG, e por unha década, até 1980, militei nesa organización. O meu primeiro traballo profesional foi na Coruña na redacción de *El Ideal Gallego*, cun magnífico director, Rafael González, ligado a Cristiáns polo Socialismo. Coñecín Reboiras durante a realización dun dos meus traballos de xornalismo político. El foi o contacto e a

persoa que me acompañou a un encontro con traballadores de Astano para unha crónica, “Las contratas inflasalarios” que publica a revista *Cambio16* a comezo do 1974. Desde aquel momento, Reboiras pasa a ser o meu responsábel, lévame para o Comité Central e pídeme que me una ao primeiro grupo que articula para accións especiais. Utilizo, co seu significado orixinal, a palabra ‘pedir’. Porque cando Reboiras ollaba para ti, ti mirabas para alguén que cría profundamente na necesidade de todo o que che estaba a propoer e sentías que non era o momento de o deixar só. Talvez merecese a pena pasar pola experiencia do que aínda non fora probado e analizar despois a atmosfera que os novos xeitos de actuación irían xerar entre a militancia e nas esferas de influencia do nacionalismo popular.

Ao pouco tempo, Moncho ten que pasar á clandestinidade, pasando a ser o primeiro liberado da UPG. O 25 de xullo do 1974, a resultas dunha acción de propaganda –a aplicación dun simple mecanismo de relojería ao lanzamento de panfletos á hora desexada e no lugar preciso– eu mesma teño que desaparecer. Reboiras condúceme a un piso franco na Avenida dos Maios (A Coruña), e desde ese momento toda a miña actividade, os meus movementos, as persoas coas que me relaciono e os lugares onde morei van depender del, como del depende marcar as regras de seguridade: atender unha chamada de teléfono a unha determinada hora do día ou utilizar e deixar a

chave do piso compostelán de Marisa e Manolo de Remesar tapada con unha pedriña, no oco dun muro, etc. E a el correspondíalle argallar modos de despistar o aparello represivo do Estado franquista. Nunca pediu nada que el propio non estivese disposto a facer. Nunca te deixaba na estacada. E o seu riso cando explicaba como reaccionou ao escoitar: “¡Alto a la autoridad!” despois dunha acción frustrada na que tivo que abandonar un coche e fuxir monte enriba preto de Monforte, conseguindo salvar o pelexo. Era unha desas expresións espontáneas coas que ridiculizaba a policía.

En setembro do 1974, a UPG decide que eu me instale no Porto cunha triple tarefa entre as mans: a reorganización do aparello de propaganda; as relacións internacionais; e a responsabilidade do ‘exterior’, máis a estabilización de infraestruturas de apoio aos grupos de acción. Calquera que consulte os arquivos pode localizar, para alén do cambio formal das publicacións, novos obxectos –insignias, chaveiros, calendarios, cómics, etc.– e mesmo o anuncio dun programa de radio desde o Radio Clube Portugués.

Oficialmente estiven no Porto dous anos. Unha noite de xullo recibo a orde de agardar unha chamada na sede da LUAR (Liga de União e Acção Revolucionária), situada na Praza Marqués de Pombal. Dous camaradas van pasar a fronteira. Cando soa o teléfono quen me fala é un axente da GNR (o equivalente á Garda Civil) para me dicir que

ten alí dous individuos que din ser parentes meus. Moncho e Manolo foran detidos. Eu, por toda resposta, digo ao garda que vai recibir unha chamada do QG (cuartel xeral). Póño-me en contacto co Tenente Coronel Corvacho. Esa mesma noite, un jeep militar traslada Manolo e Moncho para o Porto. Eu recóolloos no propio QG pola mañá. Manolo regresa para o interior e Reboiras fica uns días en Portugal. Ás dúas semanas chega desde o seu exilio en París Carme Graña Penedo. E eu paso clandestinamente o río, porque teño morriña e porque a organización accede a que visite os meus e traballe uns meses na Galiza. En setembro teríame que incorporar ao meu posto na Facultade de Letras da Universidade do Porto.

Estou aloxada en Vigo na casa familiar do Tupa á espera de instrucións. Estamos mirando a tele. Oíu a noticia dun tiroteo no Ferrol. Vírome cara a Paula, a muller do Villaverde, e dígolle: “Tedes que mudarme de lugar, seguramente esta casa estea localizada.”. Doulle o nome dunha posíbel persoa da que botar man: Silva, que presentara na sede do Movemento Democrático Portugués no Porto o programa da AN-PG. E a través de Silva acóllenme na casa Darío Álvarez Gándara e Gisela. Desde o chalé de verán de Coruxo preparo o meu novo retorno a Portugal. Non cheguei a ver os meus e xa non volverei a ver Reboiras. Disparáranlle polas costas. E eu, que son moi chorona, pasei anos sen soltar unha bágoa.

No 1982, xa fóra da UPG, estou en Lisboa cunha bolsa de estudos da Fundación Gulbenkian. Escribo o relato “Rematado a man” (premiado no concurso Modesto R. Figueiredo). En Madrid actúan os Rolling Stones. Nunca quixeran vir mentres Franco vivía. Para min é a fin de dúas utopías: a da *acid generation* e a dun estilo de militancia que a xeración Reboiras practicou.

MARGARITA LEDO ANDIÓN (Terra Cha, 1951). Escritora e catedrática de comunicación audiovisual da Universidade de Santiago de Compostela, foi directora-fundadora do periódico semanal A Nosa Terra (1977-1980). Guionista e directora da longametraxe “Santa Liberdade”, 2004; da medio-metraxe, “Manuel María: fala e terra desta miña terra”, Galicia 2005; e da longametraxe “Liste, pronunciado Lister”, Galicia 2007. Presidiu a Federación Lusófona de Ciencias da Comunicación (LUSOCOM) e a Asociación Galega de Investigación en Comunicación (AGACOM); é Vicepresidenta primeira da Asociación Española de Investigación en Comunicación (AE-IC) e da Associação Iberoamericana de Comunicação, Assibercom.

Moncho Reboiras

Fernando Souto Ginarte

Tutte le genti che passeranno...
Mi diranno «che bel fior!»....
E questo è il fiore del partigiano...
Morto per la Libertà....
Bella Ciao. Cançom guerrilheira

Alto a la ley! Guardia Civil! Berrou o agente da “brigadilha” acochado detrás de um muradoiro e com a pistola a apontar. Moncho, que baixava do monte por um caminho, ficou surpreendido. Quando um pouco antes enxergara ao guarda civil, fixo-se a ideia de o agente ser um mais de um grupo de labregos que estava a trabalhar numha daquelas leiras. Agora fitou para ele e as suas miradas cruzárom-se. Levante las manos! ordenou o polícia. Moncho ergueu levemente as maos e sorriu. Sem abandonar o sorriso, foi movendo umha mao cara ao peto interior do seu casaco na procura da Browning. Las manos quietas! voltou a berrar o número. A tranqüilidade e o aspecto amável do apontado confundia o agente, a angústia marcava-lhe o rosto porque a situaçom começava a se pôr

brava. O iminente capturado conclui o movimento e botou a mão à sua arma ante a surpresa do guarda. O polícia disparou e Moncho, botando-se ao chão de costas descarregou também a sua Browning. Nengum dos dous resultou ferido. O “brigadilha” também se tirou ao chão detrás do valado. Entretanto, Moncho erguia-se, pistola em mão, e já em pé foi recuando sem deixar de fitar para o valado. O guarda ficou imóvel. O perseguido, sempre alerta, afastou-se do lugar até perder de vista o muradoiro.

O tiroteio com o guarda civil naquelas circunstancias nom estava previsto no seu magim. Porém, informou-no de que andavam trás dele, previam a rota que seguia e, como cachorros perdigueiros, cheiravam e percorriam as suas pegadas. Mentos punha à distância o sitio onde se produziu o encontro, nom deixava de cismar no ocorrido. Como é que estava ali o agente, se ele mesmo, antes de começar a viagem nom sabia nem do caminho nem que ia passar por ele. Só havia umhas horas que abandonara o carro quando percebeu que era seguido pola Guarda Civil, e isso acontecera a uns poucos quilómetros daquele lugar, obrigando-o a se tirar ao monte na procura de abeiro. Naquele momento, escolheu com bom tino evitar o enfrentamento, questom que agora era inevitável.

Serva este episódio para ilustrar quem era Moncho. Tinha um valor sem limites. E isso foi o que em breves instantes percebeu o “brigadilha”. Pátria ou morte, matar ou

morrer, como se quixer chamar, foi a mensagem que recebeu e deveu pensar. Pelejo só há um, e polo salário do Regime de Franco nom pagava a pena morrer.

Essa determinação que Moncho punha em todo o seu fazer, era o que nos engaiolava dele. Nom era um destemido, mas era um homem de coragem, de vontade, de magnanimidade. Dos imprescindíveis de Brecht. Dos bons e generosos que canta o nosso hino.

Essa vontade foi a que estivo detrás da criação de uma organização obreira e revolucionária de fundo enraizamento no País e nas classes trabalhadoras. Essa árvore novinha que ele plantou hoje floresce viçosa como carvalho mesteira nas novas devesas mais livres do mundo operário. Ele tivo a intuição genial de fazer gravitar o trabalho da UPG desde aspectos mais culturais e conspirativos para o mundo dos trabalhadores, da reivindicação obreira. O que com muita pompa chamávamos ‘proletarização’, e hoje chamariam ‘pôr-se a trabalhar’, permitiu-nos olhar a Galiza de mais perto e mudar a nossa prática política.

O seu quefazer diário estava cheio de contactos com trabalhadores, informação, organização e estudo e análise de conflitos. Ele chefiou um grupo de camaradas que centraram os seus esforços na actividade sindical. O fruto de todo aquele trabalho e de muitos outros que o seguírom é a actual CIG. Foi um grande organi-

zador e a sua pegada segue viva, quando menos nessa casa. Prova manifesta desta afirmação é a presença fulcral das organizações operárias nacionalistas na actual greve do metal em Vigo.

Naqueles primeiros anos 70 a UPG na que militava Moncho enfrentava umha situação de precariedade organizativa desalentadora. Somente uns poucos militantes sem experiência e quase sem formação política, nem contactos com os nacionalistas sobreviventes da desfeita fascista. E sobre o povo galego pesavam décadas de políticas de terrorismo de Estado sobre as suas costas. Ausência de umha educação que se pudesse considerar tal, só umha mínima instrução clerical e repressora conformadora de um imaginário colectivo castrador de toda liberdade de pensamento. Nom parecia possível recuperar em curto prazo um movimento nacionalista para orientar e dar sentido á luta fraccionada que naqueles anos começava agromar na gente nova do País. Porém, o trabalho constante, duro e calado de alguns, nom muitos, e principalmente de Moncho em todas as frentes partidárias construírom o milagre de ir artelhando alternativas políticas e organizações ao redor de um atraente projecto para a Galiza, a sua emancipação como povo e classe. É que ele tirava o melhor de toda a gente. O seu exemplo, a sua atenção constante ao trabalho dos companheiros, e a sua grande determinação fazia que todos os

objectivos parecessem possíveis e reais. Assim, todos tentávamos realizar muito mais do que pensávamos que era a nossa capacidade. É preciso dizer que a realidade cativa e cainha daqueles anos, nos puxo quase sempre no nosso lugar. Apesar disso, as derrotas eram apenas pequenos atrancos e as vitórias eram sempre grandes vitórias. Nom houve capitam como o Moncho. Com ele á frente, o assalto ao Palácio de Inverno parecia cousa de amanhã mesmo, e nom havia duvidas nos companheiros. A sua liderança era incontestável.

Hoje, por essas cousas da Lei da Memória, o Moncho vai virar –definitivamente– com umha placa de bronze em ruas e praças, e nessas ruas e praças haverá meninhos a brincar e cada um deles será, para nos, umha promessa de outro homem como ele. Por isso, só desejamos que os nossos filhos, e os filhos dos nossos filhos, saibam quem foi Moncho. Porque temos a certeza de que este povo, que tem a história mais antiga da Europa e umha das mais duras, seguirá a estar vivo em quanto der homens como ele.

FERNANDO A. SOUTO GINARTE (Bos Aires, 1952). Há muito tempo que nom estou na trincheira. Conservo, apesar da derrota, um certo sentimento de orgulho por ter dado quase tudo na luta por umha Galiza mais livre e solidária. Teve a homra e o privilegio de compartir essa luta com o Moncho e outros camaradas.

O 12 de agosto de 1975

Xosé Lois Ríos Paredes

Doce de agosto de mil novecentos setenta e cinco. Nun piso alugado en Ferrol, o tempo transcorre para dous mozos que debaten proxectos, redactan escritos e artellan sistemas para que, no amencer seguinte, as rúas aparezan sementadas de proclamas contra o franquismo; para que sexa a UPG quen, de novo, espalle a alternativa e amose obxectivos e camiños a seguir no futuro, distintos dos que traza a esquerda española, totalmente incapaz e claudicante aos ollos daqueles dous mozos novos que habitan no primeiro andar dun pequeno edificio nunha rúa próxima ao barrio do Canido, singularizado cun número engulido hai tempo pola desmemoria.

A noite anterior fora de sono escaso. Como dous obreiros da térmica das Pontes, con buzo, casco e mochila na man, confundíranse os dous cos primeiros obreiros daquela masa proletaria, anónima e durmida, que accedía á fábrica na quenda da mañá.

Na base da chimenea, daquela en construción, quedaban gravados, por vez primeira, os sinais das consignas da U e o chan ficaba poboado de panfletos, cando ambos saí-

ron cos últimos operarios da quenda da noite. O resto do traballo, o proselitismo directo, ficaba para os camaradas que traballaban na mina, na fábrica e en Enfersa.

Aquel piso compartílabano ambos os dous mais, ese día, chegara outro camarada, coñecido por eles por nomes distintos. Non era outro que Ramón Reboiras Noia.

O coñecemento que del tiñan viña de atrás e por vías diferentes. Nun caso, por loitas compartidas en Compostela e na Coruña. No outro, quen unira os seus pasos militantes fora o traballo desenvolvido a prol da Fronte Cultural da UPG, e nomeadamente a coincidencia na Asociación Cultural de Vigo, en actividades organizadas arredor do Padre Seixas e na edición do *Terra e Tempo* e outras publicacións, que facían nunha excelente multicopista industrial nas fins de semana cando non había ninguén dentro da empresa onde traballaba. Até que tivo que deixar aquel emprego.

Cada quen estaba agora nun campo diferente, nunha fronte distinta, mais labourando todos a prol do mesmo. E, se para un deles o contacto era máis recente, o outro había meses que lle perdera a pista e sospeitaba que debía formar parte dun pequeno grupo operativo que tiña como obxectivo fornecer de materiais a U e dotar de mínimas infraestruturas o nacionalismo. Mais ninguén preguntaba nin comentaba nada, tanto pola súa propia seguranza como pola dos demais. Á fin, todo era parte

da mesma loita, da mesma idea, dos mesmos obxectivos que os unían.

A eles dous encargárase a organización dos xermes sindicais nacionalistas da Fronte Obreira en Ferrol que, xunto con outros, darían lugar ao Sindicato Obreiro Galego. Esa era a razón da súa estadía naquel piso, desde o cal procuraban incrementar os contactos a través dos militantes e simpatizantes nacionalistas da zona e desde o cal tamén desenvolvían as tarefas de consolidación e proselitismo.

Despois de xantar, Moncho incorporouse ao traballo que eles estaban a facer, amosando o seu interese polas angueiras de concienciación e de achegamento ás masas, ao pobo, condición sen a que calquera outra tarefa revolucionaria estaba condenada a non ser máis que unha aventura baldía.

Pouco antes das cinco da tarde saíu e voltou axiña. Despois dunha hora volveu facelo de novo. O sol caía a plan e as rúas ferrolás estaban desertas.

Alertou os outros dous de que podía haber problemas sen que ninguén procurase maior aclaración. Da terceira vez, deu por sentado que algo anormal pasaba ao lle teren fallado as citas de seguridade.

Non tiña outro lugar a onde ir, nin eles tampouco. Non tiñan medios privados de transporte e valoraron que as estacións e paradas dos públicos habían estar moi controlados se algo pasase. Decidiron, pois, que o mellor era agardar.

Nunha ola enriba da cociña comezaron a queimar documentos e datos que puidesen pór en perigo a estrutura da U e os seus membros e preparáronse para o peor. Aínda non remataran de destruír os papeis cando comezaron a verse pola rúa algunhas caras sospeitosas para eles a aquelas horas da tarde: xentes de paisano, de pantalón escuro, camisa branca e pelo curto que identificaron axiña como axentes da temida BPS.

Semellaba que querían concretar algo. Sen dúbida, sabían que o que buscaban estaba nalgún piso daquela zona. Eles, agochados detrás das cortinas, seguían aqueles movementos, e chegaban á conclusión de que aínda descoñecían o piso exacto no que habitaban.

Pouco a pouco, comezaron a aparecer os uniformes e a discreción anterior deu paso a un vocerío de ordes. Entón tiveron a certeza de que estaban a rodear todo o bloque de vivendas e que daren co piso aquel e con eles era cuestión de pouco tempo, de preguntaren aos veciños, de vixiaren que ninguén saíse.

Resolveron diversificar a fuxida de xeito que Moncho iría por un lado, a través dos tellados, e os outros tentarían a fuxida a través dunha casa coa que estremaban.

Sobre as dez estaba todo absolutamente rodeado e, nas sombras da noiteña que comezaba, non había ninguén pola rúa, agás un monte de policías. Pasada a media noite,

os sitiadores decidiron o asalto. Nin un aviso previo, nin unha cominación á entrega.

Non había máis saída que fuxir.

Desde un patio común entre os edificios, Moncho foi quen de acceder á parte superior da vivenda e iniciou a fuxida polos tellados. Mentres tanto, eles dous loxaban alcanzar a fiestra situada no alto dunha vivenda contigua, valéndose dunha cadeira e gabeando un sobre os ombros do outro, sen máis nada nas mans. Abriron a ventá e, mentres tranquilizaban a veciña, presa dun ataque de nervios, ocultaron dentro o asento, borrando os sinais máis aparentes da fuxida.

Cantos buscaban?

A Moncho, seguro. Os demais non tiñan por que os supor alí. Así que aínda era posíbel que uns ou outro conseguisen saír daquel cerco policial do réxime franquista que, na súa agonía, aínda espetaba as puñaladas máis mortais.

A noite encheuse de berros, de carreiras, de ordes. A presenza de restos de comida delatou que podía haber varias persoas no piso e os ‘sociais’ estaban moi enrabexados porque se lles foran antes deles entraren e lles fracasara a cazaría.

De repente, sentiuse un ruído grande de cristais rotos, seguida de berros de auxilio e de alí a pouco varias sal-

vas de metralladora. Máis tarde, saberíase que foran provocados pola rotura dunha claraboia ou bufarda pola que Moncho entrara nun faiado e polo susto dos veciños.

Mentres tanto, ambos os dous fuxidos retiráronse ao interior da vivenda e desde alí sentiron tiros de metralletas, novas ordes, berros e moitísimos máis tiros.

Moncho levou canda el toda a policía, sen levantar o cerco, circunstancia vital para a fuxida dos outros dous que comezaron entón a sentir unha certa seguranza, aínda que sabían cal sería con probabilidade o seu destino se os ventos se torcesen de todo e as cousas viñesen mal, tanto para Moncho como para eles, pois, aquela barbarie nin daba o alto nin parecía dar cuartel.

A veciña serenouse un pouco máis. Tomou unha pílula para a tensión e, a pesar das palabras de sosego e froito, se cadra, do medo, comenzoulle un salouco estrondoso que non a abandonou en toda a noite.

Mais, xusto é dicir que xamais semellou sentirse ameazada. Pola contra, despois de que lle dixeran que eran nacionalistas e que os buscaba a policía, malia o susto que tiña, até parecía sentir certo orgullo.

Esgotados e indefensos, cando as salvas calaban, intuían que todo rematase. Cando os tiros volvían, rexurdía a esperanza de que Moncho seguía vivo. E a imaxinación e

o cansazo forxaban fuxidas que alcanzaban xa as Pías e Fene e que el avantaba e avantaba, alasando como un cabalo quizais ferido, a través da Galiza a organizar de novo a loita en Vigo.

– *¿Quién vive en esta casa?*

Sentiuse claramente, desde onde estaban, como un mando preguntaba diante da mesma porta.

“Una señora muy mayor que vive sola” “Es sorda” “No se entera de nada, la pobre” “É moi maior”, responderon varias voces cunha seguridade tallante.

O mando dubidou, achegouse á porta, comprobou que estaba pechada e decidiu abandonar as pescudas por aquel lado.

Por un buraco pequeno nun cristal da ventá pola que entraran, puideron observar como continuaba o rexistro e ouvir como maldicían ante a ola que servira para a queima de documentos e ver como revolvían todo e como rompían partes do lousado do patio interior. Un dos xefes berraba como un tolo cos policía e mesmo barruntou se a fuxida non sería pola xanela, contestando os demais que estaba demasiado alta, que era imposible.

Logo, pouco a pouco, as voces foron esvaecendo. Sobre as doce da mañá comezaron a levantar o cerco. O balbordo da noite e do amencer deu paso a un silencio total.

Agardaron un bocado e decidiron saír, un despois do outro. E así foron gañando a rúa e perdéndose na masa cotiá.

Era o 12 de agosto, un día luminoso de verán. Pola tarde, en Astano, estaba prevista a botadura dun macro petroleiro, o maior buque do mundo feito en grada inclinada. Había unha grande expectación.

Cada un encetou o rumbo dos seus pasos na procura de contactos. Uns foron perdéndose entre a xente anónima de Astano. Alí era fácil atopalo, de o buscaren, mais tamén podería establecer algunha conexión e asegurar onde pasar a noite.

Milleiros de persoas visitaban o estaleiro para ver o acontecemento. Algunha xente falaba da morte dun mozo que fuxira desde O Canido até un baixo na Rúa da Terra, moi perto do Concello. Dicían que o portal quedara feito un coador e os que aseguraban telo visto referían buratos de centos e centos de proxectís.

Dentro estaba tamén o corpo acribillado de Moncho.

Era unha fuxida imposíbel para calquera, mesmo para aquel home que tiña dentro de si toda a forza dun pobo.

A prensa daquel día apenas reseñaba nada. Ao día seguinte os titulares falaban do que quería o Réxime. O nacionalismo galego sufrira un duro golpe nas súas estruturas. Mais saía politicamente fortalecido e coa vontade firme de estar en canta loita houbese pola Galiza.

De alí a pouco morreu o Ditador, abríronse as cadeas para os presos políticos, promulgouse a amnistía e comezou o camiño democrático que tanto custara conquistar.

XOSÉ LOIS RÍOS PAREDES (Moaña, 1953). Participou na creación do Sindicato Obreiro Galego (SOG) e da Intersindical Nacional dos Traballadores Galegos (INTG). Traballou en Laboratorios Europa, Cervexas San Martín, Astano. Tamén como avogado e como letrado da Consellería de Trballo e como ensinante.

1974- 1977. O nacionalismo na conformación de organizacións de masas: o SOG e a AN-PG

Francisco Xabier Alonso Pérez

A algúns mozos da miña xeración marcounos o feito de estudarmos nas universidades laborais; no meu caso, marchei primeiro a de Zamora no ano 65 e o ano seguinte á de Tarragona. Nos primeiros días tomei consciencia por contraste, cultural e lingüística, de pertencer a unha nación diferente. O que nese momento foi intuitivo pasou a ser consciente a través das lecturas de Rosalía, Castelao, Celso Emilio, etc. que compartín coa miña moza, ademais da nosa asistencia nas vacacións en Vigo ás charlas da Asociación Cultural. Recordo con curiosidade unha conferencia dun xeógrafo falando por vez primeira do quecemento global da terra e a posíbel desertización de grandes extensións da Península, incluída Galiza.

No ano 1968, coas mobilizacións da Universidade de Santiago de Compostela que a través da correspondencia seguía con interese, recibín o poemario do recital da nova canción galega que tivo lugar o 26 de abril na Facultade de Medicina. Por esas datas a miña moza e eu decidimos empregar o galego como lingua normalizada.

No ano 1971, e unha vez rematados os estudos en Tarragona, experimentei as primeiras experiencias de consciencia obreira en Barcelona, pois traballaba daquela nunha empresa auxiliar da SEAT (CREPSA) e vivín as mobilizacións onde a policía asasinou Antonio Ruiz Villalba.

No ano 1974, despois de cumprir o servizo militar, instálome de xeito definitivo en Vigo. Entro a traballar en Cablerías Conductoras no Camiño do Caramuxo e contacto cun membro do Comité Central da UPG, coñecido meu da época do Instituto e tamén ex-alumno das Universidades Laborais, Francisco García Montes. Daquela iniciaba a UPG un proceso político de creación de organizacións de masas e decido sumarme a colaborar na creación da AN-PG (Asemblea Nacional Popular Galega) e do SOG (Sindicato Obreiro Galego).

As primeiras xuntanzas (primavera do ano 1975) nas que creamos un grupo da AN-PG en Vigo, celebrámolas na casa de Anselmo na Travesía do Pino. Entre as persoas que participaron estaban (entre outras) Margarita Vázquez Vera, Sabina, Fachal, Benito, etc.

Primeira loita sindical do SOG: “Boicot ás Eleccións Sindicais”

O SOG, creado inicialmente como fronte obreira da AN-PG, tivo como primeira acción importante o boicot as elec-

cións sindicais do ano 1975. Os Sindicatos Españois (en especial CC.OO.) deciden participar no proceso para se faceren co control do aparello do sindicato franquista, tendo o Réxime un interese en conseguir unha participación masiva dos traballadores e traballadoras para avalar o Sindicato Vertical. Desde o sindicalismo nacionalista, fixemos unha campaña de clarificación sobre a necesidade dun movemento obreiro de dirección galega e da autoorganización, pedindo tamén aos traballadores que non avalasen o proceso non participando nas eleccións. Entre as xuntanzas preparatorias recordo unha no monte Alba onde Lores Santa Cecilia coordinaba as distintas accións nas empresas. No Camiño do Caramuxo iniciamos contactos para crear unha acción sindical coordinada: “Este foi o inicio, a nivel público, do enfrontamento na práctica entre as dúas correntes do sindicalismo na Galiza. O sindicalismo nacional galego e o sindicalismo españolista”, como recolle o informe da Dirección Nacional para o I Congreso da ING.

A orixe da creación do SOG radica nunha decisión política da UPG. A súa expansión débese ao esforzo colectivo dalgúns compañeiros e compañeiras con nomes e apelidos, mais tamén ao traballo anónimo de moitos que contribuíron co seu labor á súa consolidación.

Recordo nunha viaxe co compañeiro Pavón a Marín, onde tiñamos algúns contactos para afiliár, o comentario seguinte dun traballador: “a idea de ter un sindicato

nacionalista é boa, mais os galegos non somos quen de crear algo colectivo, propio. Se foran os cataláns ou os vascos ...”. A CIG hoxe evidencia o errado que estaba aquel traballador.

O traballo foi duro, mais tivo o seu froito. En Vigo, celebramos xuntanzas no baixo da Casa de Hixinia en Teis (fronte aos bombeiros) no que participaban, entre outros, “Felipe”, Ramón e Manolo Dosantos (os dous de Barreras), Casal, Eladio, Loureiro, Lima, etc. Alí discutimos, por exemplo, a estratexia a seguir nas mobilizacións de Barreras. Tamén nos citabamos na rúa Cantabria como punto de partida cara ao Monte da Madroa onde nos xuntabamos con compañeiros que se incorporaban. Íamos até alí no R8 verde de Manolo Reboiras e Elvira Souto.

Segunda loita sindical: “Por unha Central Sindical Única e Galega”

O lanzamento da tese dunha central sindical única e galega tiña como obxectivo clarificar que as centrais sindicais españolas querían perpetuarse na Galiza como sucursais do sindicalismo español, sabendo que estas últimas non aceptarían unha única central sindical onde a toma de decisión fose de ámbito galego.

No documento de debate Como entendemos o Sindicato Único ponse en destaque a importancia dunha estratexia:

Presentación do ING no antigo local do Sindicato Vertical (Vigo, 1977).

“diferencial na loita obreira, tendo en conta, por conseguinte, as contradicións particulares que arrodean ao proletariado galego, o sindicato como órgano de canalización das aspiracións dos e das traballadoras debe ser galego”.

Esta tese serviu para enfrontar, desde a óptica nacionalista, o debate coa corrente sindical españolista maioritaria. Un sector do propio nacionalismo non acreditaba na necesidade de crear un sindicato propio, porque pensaban que contribuía á división sindical, cando a realidade é que xa existía tal fragmentación e xa había un sindicalismo español organizado e medrando.

A presentación pública da tese Por unha Central Sindical Única e Galega foi no monte ALBA onde asistiron integrantes da CSUT (Central Sindical Unitaria de Traballadores) e polo SOG falou Elvira Souto. Participamos neste encontro sobre 35 persoas.

No ano 1976, sucédense as mobilizacións obreiras, onde participamos membros do SOG, como, por exemplo, nos peches da Igrexa dos Xesuítas de Velázquez Moreno en Vigo.

A nivel político, tamén neste ano, nace o Consello de Forzas Políticas Galegas, inicialmente constituído polo PGSD (Partido Galego Social Demócrata) o PSG (Partido Socialista Galego) e a UPG (Unión do Pobo Galego). Preséntase en Vigo no Cine Disol das Travesas e falan Xaquín Acosta polo PGSD, Brañas pola UPG e mais eu pola AN-PG.

Proceso de legalización do SOG

A finais do 1976 arranca o proceso de presentación pública e legalización do SOG. Na Facultade de Económicas de Compostela preséntanse os sindicatos de rama, intervindo polo SOG Elvira Souto, Lois Ríos e máis eu, pola UTBG (Banca) Fernanda Padín e pola UTSG (Sanidade) Xan Carballo, entre outros.

Nesta etapa xurde un novo debate. Por un lado había quen pretendía manter a inacción nos sectores nacional-

populares a nivel organizativo sindical, protestaban ante a formalización e legalización da nosa alternativa sindical porque, segundo eles, estabamos a contribuír ao pluralismo. Fronte a esta corrente de opinión dentro do SOG e outros sindicatos patrióticos (UTEG, UTSG) tivemos que manter un duro combate para desenmascarmos o falso radicalismo. A Casa Parroquial do Barrio das Flores en Teis (Vigo) foi o escenario destas Asembleas de debate.

Asemade, esta fase caracterízase porque o SOG empeza a experimentar un avance cuantitativo importante nas mobilizacións obreiras de 1976.

1977. Ano de Congresos

A principios do 1977 créase a ING. As varias loitas con participación de membros do SOG viñan a demostrar a nosa presenza real na conformación da consciencia obreira en Vigo: na Metalúrxica coa participación de Elvira Souto, Óscar Duarte, etc.; en Cablerías Conductoras, de onde fomos despedidos pola nosa loita sindical Fernando Acuña, Francisco García Montes e máis eu; no transporte coa participación de “Clavelitos” (Ismael Otero), e Lores. A nosa actividade foi determinante nos convenios do metal, onde alcanzamos representación para a comisión negociadora mediante voto secreto, sendo eu a persoa con maiores apoios. Mais foron moitos os compañeiros que

Mobilización contra os Pactos da Moncloa (Vigo, 1977).

contribuíron a consolidar o SOG no sector, por exemplo a experiencia de Chaves foi moi importante.

En xuño 1977 faise pública a D.N. do SOG. O domingo 25 de setembro 1977 celébrase en Vigo unha Asemblea moi convulsa na que asistín como responsábel moderador. Aí aprobamos por ampla maioría os Estatutos de integración do SOG na ING. Daquela, un sector apostaba por seguir mantendo sindicatos gremiais e corporativos (por exemplo, no ensino e na sanidade) e retardar o nacemento da central sindical. Afortunadamente, gañou a tese na que se apostaba pola creación “dunha central sindical que aglutina os seguintes sindicatos de rama de actividade: UTBG (Unión de traballadores da Banca de Galicia);

UTEG (Unión de traballadores do Ensino de Galicia); UTSG (Unión de traballadores da Sanidade de Galicia); SGTM (Sindicato galego de traballadores do Mar); SOG (Sindicatos Obreiros Galegos) das distintas ramas”, como así se recolle nos Estatutos do I Congreso da ING celebrado en Patos os días 8 e 9 de outubro no mesmo ano nos que tamén participei como moderador.

Co I Congreso da UPG celebrado en agosto e co I Congreso da ING en outono pechábase un ciclo político onde o nacionalismo galego se consolida para iniciar novos retos.

FRANCISCO XABIER ALONSO PÉREZ (Vigo, 1950). Membro do Comité Central da UPG desde o II Congreso, na actualidade forma parte do Secretariado Político do Comité Central. Participou, desde o seu inicio, na formación do SOG, formando parte da primeira Dirección Nacional. No 1º Congreso da ING pasa a formar parte da Dirección Nacional. Foi nomeado Secretario Comarcal en Vigo. Colaborador na formación da AN-PG, foi candidato polo BN-PG e polo BNG en varias ocasións. Na actualidade é Concelleiro de Deportes polo BNG no Goberno Municipal de Vigo.

A minha presença no movimento de libertação nacional

Inácio Hernando Nuevo

Na presente exposição tento recuperar a experiência da minha participação no Movimento de Libertação Nacional. Trás lembrar os primeiros contactos com a agrupação Sementeira e com o activismo contra a central nuclear, abordarei a incorporação à UPG e posteriormente à frente armada. Após comentar as diversas acções em que participei, finalizarei com umhas reflexons particulares.

Da A.C. Sementeira à luta contra a central nuclear

As minhas primeiras relações com o MLNG tiveram-as em Viveiro, concretamente com a frente cultural através da Agrupação Cultural Sementeira.

Naquela altura, queriam instalar umha Central Nuclear em Regodela (Jove) e Sementeira era o estandarte local contra o projecto. Por este e por outra série de motivos, falei com Pencha para me facilitar o contacto com a UPG. Logo de um tempo, combinarom comigo na estação de serviços Os Craveis em Lugo. Alí estivem eu, um domingo, com umha revista na maõ (nom lembro qual). A umha

hora pré-determinada apresentou-se o companheiro Ramóm Munhiz e falamos. Após essa entrevista, combinamos em que se poria de novo em contacto comigo.

A Corunha

Com o passo do tempo, chegou-me por meio do Pencha umha nota: em tal dia e a tal hora teria de estar na cafetaria X da Corunha com tal revista. Conforme ao previsto, apareceu o companheiro Moncho, que me levou para um andar dum bairro próximo à Torre de Hércules. Incorporava-me assim à frente armada, sob a identidade de Cholo.

Algum tempo depois, nesse mesmo dia, chegou um companheiro que meu foi apresentado como Fernando e ali passamos boa parte da noite falando. No dia seguinte, erguemo-nos cedo, pois era norma de Moncho fazermos a jornada como se estivéssemos trabalhando numa empresa. Para além de nom levantarmos suspeitas, deduzo que pretendia que nom nos desarraigássemos da nossa identidade operária.

Durante a segunda jornada, pateamos todos os polígonos industriais da Corunha. Eu nom dava andado, porque o Moncho ia rapidíssimo, mas ainda assim foi capaz de me ensinar as fábricas mais emblemáticas (Repsol, Alúminia, Boner Burger...). Acabei rendido.

Aos poucos dias de estar na vivenda de Hércules, incorporou-se a companheira Xela e, de novo, voltárom as

apresentaçõs. Um dia encontrei-na na estaçom de auto-carros da Corunha, carregada com duas sacas de desportos cheínhas de propaganda. Nom a podem ajudar, porque nom nos podíamos relacionar na rua.

Moncho dixo-me que buscasse trabalho e assim figem. Fum trabalhar a Talheres Hércules da Ponte Passagem. Fazia chaves de passo para a água da Corunha. Num dia de verao, estavam fundindo e a chaminé do atelier botava muito fumo. Apareceu umha parelha da Guarda Civil. Vaia susto! Resultou que vinha ‘a Sua Excelência’ e o fumo ia cara à ponte por onde passaria toda a comitiva. Dixérom que acabássemos aginha. Só isso.

Nom sei se botei um ou dous meses a trabalhar, pois já me incorporei ao MLNG durante as vinte e quatro horas do dia. Cada dous ou três dias, Moncho aparecia polo andar e planificávamos umha série de açõs para fazer. Enchemos toda a Corunha de pintadas. Muitas delas fõrom feitas por mim, enquanto el nos cobria com o ferro. Também me recomendou que conseguisse o carné de conduzir, que aprendesse a escrever à máquina e que lesse umha série de livros que tínhamos na vivenda.

Ferrol

Numha ocasiom fomos conhecer bem Ferrol e a Comarca. Viajamos no carro que tinha Moncho. Naquela cidade

apresentou-me a companheira Elvira e fomos para o andar no que depois caeria.

Estando na vivenda de Ferrol, reparei em que na vivenda de abaixo havia umhas raparigas de Viveiro. Comentei-no ao Moncho, que me tranqüilizou. Dixo-me que nom passava nada. As moças tampouco me conheciam. Em Ferrol lembrou-me outra vez a necessidade de eu aprender a escrever à máquina e sugeriu que me ensinasse Elvira, porque ela sabia escrever muito bem. Com efeito, era certo: escrevia muito bem e com muita rapidez; nom lhe dava visto os dedos a se mover polo teclado.

De Ferrol a Lugo e percurso pola Galiza. Primeiras acçõs
Quando Moncho o considerou pertinente, marchamos os dous cara a Lugo. Ali estivemos vendo andares e à noite fomos para Monforte. Dormimos na casa do companheiro Antom. Realmente, nom lembro se o Moncho durmiu ou se só durmim eu. Sim lembro que de manhã cedinho tiramos cara a Vigo, onde estivemos na morada do companheiro Sanjoás.

Em Vigo, onde me apresentárom o companheiro Brañas, estivemos umha semana, mais ou menos. Seguindo o modelo da Corunha, pola manhã cedo saímos da casa e percorremos a pé toda a cidade para inspeccionarmos polígonos industriais e estaleiros. Nos montes próximos estivemos em práticas de tiro e na vivenda preparamos umha açom. O Moncho expropriaria um carro na cave dum hotel. De facto,

assim foi. Ainda lembro que saiu como um lóstrego da garagem. Tenho que dizer que era um grande condutor; manejava o carro com umha destreza fora do normal.

Com o novo automóvel, faríamos o assalto a um cobrador de Fenosa, do que sabíamos que levava uns milhons das antigas pesetas. Preparamos como fazer para nos apoderarmos da mala com o dinheiro. Umha vez analisadas todas as hipóteses, combináramos para as sete da manhã para ir ao encontro do paisano, que passava entre as oito e as oito e meia. Fomos Brañas e eu, cobertos com perucas. O Moncho estava de apoio no carro. Por volta das oito apareceu o homem polos jardins próximos ao mar. Brañas e eu saímos ao seu encontro e pedimos-lhe a mala, mas o indivíduo botou-se ao chao e começou a dar-nos patadas e a berrar. Por nom lhe darmos um tiro, desistimos.

De Vigo fomos cara a Santiago. Ali tínhamos outro andar, mas nom morava ninguém. Estivemos só nós os dous; eu permante e ele indo e vindo. Em Compostela passamos umha longa tempada. Também pateamos a cidade e figemos várias saídas ao monte. O Moncho conhecia muito bem os sítios por onde fazer as práticas de tiro.

De novo na Corunha

Após o percurso pola Galiza urbana, retornamos de novo à Corunha e fomos para um outro andar, neste

caso no bairro dos Malhos. Ali recebemos os companheiros do Movimiento de Liberación Nacional Vasco/Euskal Nazio Askapenerako Mugimendua (ETA). Moncho repartiu-nos entre os Malhos e o andar da companheira Marisa.

Todos juntos, preparamos umha série de aççõs em colaboraçom com a ETA. A primeira foi a expropriaçom do Banco Santander na Corunha e mais tarde a expropriaçom de carnés e passaportes na comissaria de Lugo. Nesta aççom estivemos Moncho, Lito, Brañas e os dous companheiros da ETA.

Descobertos

Chegou a descoberta. Os companheiros da ETA nom avisaram de eles também estarem em contacto com os comandos de Madrid, que –como conseqüência da infiltraçom do Lobo– caíram uns dias antes. As forças de ocupaçom da nosa naçom (Guarda Civil e Polícia) conhecerom os dados dos activistas da ETA; pugérom-se à procura, dérom com eles e, ao mesmo tempo, com nos.

De viagem

Nos dias anteriores à localizaçom, falei com o Moncho de que ia casar em Madrid umha das minhas irmás que estava na emigraçom suíça. Perguntei-lhe se para essas datas

havia algo relevante para fazer ou se poderia viajar a Espanha. Dixo que fosse e que nom me preocupasse.

Quando voltei, ocorrêrom as detençõs. Eu já fiquei em Viveiro. Comentei com a companheira Pencha o que me passava. Pedim-lhe ajuda, porque nom tinha com quem contactar. No dia seguinte, trouxe-me um mapa-cróquis com pontos da raia para passar para Portugal. Ali tinha-me que pôr em contacto com alguém (nom lembro quem). No caso de cair nas maos dos guardinhas, deveria pedir contacto com o comandante Rosa Coutinho, responsável do Norte depois da Revolução dos Cravos.

Este plano nom o vía claro para mim e decidim refugiar-me nos montes da comarca da Marinha que conhecia como a palma da maõ. Depois passaram-me as chaves dumha escola rural e ali botei umha semana.

Logo dum tempo prudencial, e visto que de mim nom tinham rasto, decidim voltar para a casa. Uns dias mais tarde, apareceu Elvira e estivemos um tempo na minha casa até que se pujo em contacto com alguém e decidiu marchar. Eu fiquei à espera a ver o que fazíamos.

Reflexõs finais

Estas fõrom algumas das minhas vivências no frente armado do MLNG. No seio deste colectivo humano recolhim um grande amor pola nossa naçom: aprendim a res-

peitá-la e descobrim o pouco que a conhecemos; cheguei sem ter conhecimentos da língua, soubem como nos foram separando dela e como tentaram introduzir espanholismos por um lado e por outro.

Paulatinamente, os nossos pressupostos ideológicos fôrom engolidos em nome da democracia, sem deixar-nos sair um pelo do caminho que nos tinham traçado. Neste sentido, encontro muito em falta o companheiro Moncho. Sei que se ele estivesse presente, esta vendetta nom se faria. Lembro agora como um dia, fazendo supostos, Moncho dixerá que, em caso de enfrentamento com o inimigo, ou saía airoso e fugia ou bem morreria. Depois assim foi.

INÁCIO HERNANDO NUEVO (Viveiro, 1953). A minha família procedia de Castela, vinheram para Viveiro despois da guerra da Espanha. Comecei a trabalhar aos 15 anos. Primeiro fum para a emigração em Euskadi. Depois regresei e comecei a ir ao mar, logo fiquei em terra a trabalhar. Como nos tentavam meter-nos a nuclear de Regodela, um grupo de rapazes montamos um grupo de activistas. Além de termos discusons a nível político, começamos a fazer pintadas em contra da nuclear, até que decidimos meter-nos na A.C. Sementeira. Depois dum tempo vim que a açom pola que eu deveria ir era a marxista-leninista e galega. Assim foi. Desde aquela militei no MLNG em todos os frentes até que chegou a expulsom, primeiro exclusom da UPG e despois do BNG junto com outros companheiros do PCLN. Nom militei em nada, a meu pesar. Nas eleiçons voto polo independentismo, mas encontro em falta um partido -ou frente- independentista, forte e unido. Na actualidade estou retirdo. Vivo no meu povo que tanto quero, um povo que desgraciárom uns e outros. Em Viveiro comparto a vida com a companheira Tallón e com Brandán, o nosso filho. Agradecer a tod@s @s companheir@s que ao longo do passo dos anos me ajudaram a reafirmar-me mais no povo e nos ideais de luta. Para mim todos os métodos seguem sendo válidos enquanto continue havendo oprimidos e opressores, colonizados e colonizadores.

O “Renacemento” da nación

Alfredo Suárez Canal

Co título deste artigo pretendo enfatizar os logros do nacionalismo e do país nunha época, a década dos setenta, e sobre todo a primeira metade da mesma, e facelo ao fío dalgún acontecemento no que coñecemos e tivemos relación orgánica con Moncho Reboiras. Partindo da idea de que unha nación sen estado constrúese día a día e sobre todo precisa unha articulación de auto-organización aos distintos niveis como columna vertebral de subsistencia.

O “renacemento” é un xeito de cualificar e realzar, se se quer metaforicamente, o que foi a culminación dun proceso que, despois da guerra civil e da represión franquista, se produciu no nacionalismo galego a partires do ano 1964, no que se articula política, social e culturalmente o esqueleto de auto-organización do país. Ese proceso que se inicia coa fundación da UPG e do PSG, e que nos primeiros anos ten como obxectivo fundamental aglutinar efectivos, eclosiona con grande vitalidade no proceso organizativo que se produciu nos anos setenta. Esa columna vertebral de auto-organización do país e do nacionalismo toma corpo nestes anos da man sobre todo da UPG.

Viron a luz xermes sindicais en distintos ámbitos do mundo do traballo, que logo culminarían nunha central sindical na que se incorporaba tamén o mundo dos mariñeiros. Iniciaron a súa andadura os Comités de Axuda a Loita Labrega e a aparición das Comisións Labregas, que logo culminarían no Sindicato Labrego Galego. Dáselle forma a auto organización do estudantado galego coa fundación de ERGA. O nacemento dunha importantísima rede de asociacións culturais e veciñais xorde nos derradeiros anos sesenta e nos primeiros da década dos setenta. A propia articulación dunha fronte política como referente de todo o movemento, que representou o nacemento da ANPG e que serviría como ancoraxe inicial para o proxecto común de todo o nacionalismo que acabaría sendo o BNG, empeza a cimentarse tamén neses anos. E xunto a este esforzo de construción da auto-organización do país, en definitiva pasos no proceso de autodeterminación nacional, nesta época tamén se dan importantes achegas para dotar dun corpus teórico de interpretación e análise da realidade galega e da estratexia política e auto-organizativa que se precisaba, que nas liñas mestras aínda ten utilidade hoxe. Non perdamos de vista que o importante Texto Conxunto asinado pola UPG e polo PSG é desta época.

Todo este proceso que se fixo de xeito autodidacta, sen patrocinios económicos nin mediáticos, representa nesta zona do planeta, unha achega sen precedentes á constru-

ción de unha nación sen estado propio, e que é un bo argumento obxectivo e subxectivo da existencia mesma da nación. Que haxa en Galiza organizacións sociais en case todos os ámbitos do mundo dos traballadores e doutros sectores populares, no ámbito da cultura, nos estudantes, no mundo veciñal, que haxa un proxecto común que aglutina hoxe practicamente a todo o nacionalismo, e que haxa ademais un corpus teórico de análise e interpretación da realidade que sustenta esa estratexia política, e con una configuración como non hai seguramente en ningunha outra nación europea sen estado, mesmo nas que o nacionalismo ten mellores resultados electorais que en Galiza; ten moito que ver co traballo realizado nos derradeiros anos do franquismo e nos primeiros do novo réxime.

Practicamente de xeito definitivo ou como xermes de futuro, todas esas achegas agromaron nos anos setenta da man da UPG e co contributo de persoas que, en non poucas ocasións, supliamos a carencia de efectivos multiplicando as nosas presenza en distintos ámbitos. Precisou dun esforzo militante ao servizo dun proxecto colectivo, cunha entrega xenerosa e cunha convicción profunda de servizo a causa nacional galega, que nos permitía participar na fundación de ERGA, colaborar nos comités de axuda a loita labrega, impulsar a creación de asociacións culturais como primeiras escolas de divulgación, defensa a achegamento a una cultura e idiomas negados e perse-

guidos, que nos permitía levantar asociacións veciñais, ou estar na primeira liña da axitación social contra as agresións que sufría o noso país. Aínda lembro hoxe o meu primeiro contacto con Paco Rodríguez, cando me entregaba uns panfletos, contra o encoro de Portas que anegaba o territorio de Campobeceros, que eu despois repartía pola noite debaixo das portas das casas de Allariz.

Precisamente nos primeiros pasos da organización estudiantil da UPG en Compostela, ao fío do nacemento de ERGA e para esclarecer as dúbidas que tiñamos, debido a información que recibiamos, tiveron o meu primeiro contacto con Moncho Reboiras. Na articulación e dirección que se estaba a impulsar a todo este proceso de auto-organización por parte do Comité Central, tocounos a outro compañeiro e a min mesmo representar a organización estudiantil da UPG de Santiago nunha reunión cunha representación do Comité Central, coido que foi no curso 73-74. Esa foi a miña primeira reunión orgánica con Moncho Reboiras, xa que el e outro camarada eran as persoas comisionadas polo Comité Central. Tivera antes un contacto persoal previo no último trimestre do ano 72 onde coincidimos facendo a mili en Figueirido e a organización púxonos en contacto a un co outro. Teño que dicir que a esa primeira reunión, que coido que se celebrou nun piso de Santiago, na rúa Rosalía de Castro que utilizábamos para reunións e que sería descuberto na represión que se pro-

duciu no 75, propiciou que nós impulsáramos outra, na casa de Anselmo López Carreira. Esta xa cunha parte importante das persoas máis relevantes do sector estudantil da UPG á que tamén asistiu Moncho. Na miña percepción e convicción está a relevancia que estes contactos e o propio Moncho tiveron, para que se disipasen todas as dúbidas e se iniciase un camiño definitivo de expansión de ERGA e a consolidación do nacionalismo no estudantado de Compostela, no que a min me tocou xogar, até a primavera do ano 75, o papel de responsábel do sector estudantil no Comité Local de Santiago.

Do traballo desenvolto nesa época, as características que se me aparecen con maior contundencia son a firmeza, decisión, entrega e convicción con que se afrontaba a construción deste proceso de auto organización nacional, que foron fundamentais para saír adiante nunha situación nada favorábel. Ás dificultades de estar construíndo algo novidoso había que engadir a oposición dura, non só do sistema, senón tamén dos movementos organizados de dirección non galega, na maioría dos casos con moita maior experiencia nos seus cadros e dirixentes, que deseñaban una parte importante das súas estratexias en criticar e descalificar os intentos de auto-organización do país.

Son os últimos anos do franquismo nos que o nacionalismo galego pisa o acelerador para dotar a Galiza de auto-organización en todos os ámbitos. A morte de Franco e a

grande expansión organizativa posterior que se produce a nivel político e social, chegoulle ao nacionalismo galego nunhas circunstancias particularmente complexas e non seguramente as mellores. Con poucos anos de recorrido e construíndose o proceso de auto-organización, e xa que logo con moitos cadros novos no sentido de ter pouca experiencia. Despois do golpe represivo de Agosto de 1975, onde ademais da caída de Moncho Reboiras produciuse a caída de moitos compañeiros e o paso a clandestinidade total dunha parte importante da organización. O que levou aparelado que unha parte das responsabilidades de afrontar os primeiros pasos do nacionalismo na nova situación política se abordase por mozos con pouca experiencia, aínda que si con grande determinación e convicción.

Foi esa determinación e dedicación a que nos permitía, cun reducido número de efectivos en Ourense, participar decisivamente ou ser motor importante das grandes loitas sociais que acabarían articulando o movemento sindical, como as folgas do transporte, da construción, da madeira. Foi tamén a que nos serviu de base para levantar un movemento sindical no campo e impulsar as importantes loitas contra a cota empresarial, pola defensa do sector leiteiro ou contra o matute no Ribeiro, que acabaría por convertilo na principal referencia alternativa ao poder caciquil. Logo serviría de base para que nas primeira eleccións municipais, no ano 1979, o BNPG tivese, por exemplo,

no partido xudicial de Ourense un concelleiro mais que o PSOE o que nos permitiu ter un deputado provincial, cousa que non puido ter o PSOE nese ámbito.

Foi esa determinación, convicción e activismo que multiplicaba a presenza do nacionalismo a nivel social, a que nos permitía dar saltos importantes no plano organizativo en pouco tempo. Lembro como exemplo paradigmático o que se produciu nos traballadores do ensino no curso 75-76. Ao inicio do curso, coido que en setembro, aínda vivindo Franco, celebráronse as eleccións ao decanato do Colexio de Doutores e Licenciados de Ourense, eran as plataformas legais que se utilizaban para canalizar as distintas loitas e reivindicacións. A nosa candidatura, propiciada pola UTEG (Unión de Traballadores do Ensino de Galiza), perdeu as eleccións fronte a outra que aglutinaba a todas as organización de ámbito non galego por un resultado de 40 votos fronte a 7. Ao final do curso, en Maio, produciuse una moción de censura propiciada por nós para que non se interferise dende o decanato, no traballo que estaba desenvolvendo a Comisión da Lingua do Colexio na que nos estábamos a traballar, e perdimos a votación por 27 fronte a 24. É dicir un cambio substancial nun escaso marxe de tempo.

Coa perspectiva que dá o tempo e sabendo que todos os procesos de construción nacional son dinámicos, hoxe podemos acreditar que unha parte importante da estru-

ra auto-organizativa da nación en todos os ámbitos, e mesmo o baseamento teórico que fundamenta no básico o proxecto político do nacionalismo e o seu engarce co que se fixera dende o Partido Galeguista, ten una importante ancoraxe na achega que se fixo ao redor dos anos setenta. Nesa época a entrega militante ao servizo dun proxecto colectivo e do país, a xenerosidade no compromiso anónimo que chegaba até o sacrificio da propia vida, como no caso de Moncho Reboiras, foi clave para desenvolver unha batalla política que, polas circunstancias nas que se fixo, tivo en ocasións matices case épicos.

ALFREDO SUÁREZ CANAL (Allariz, 1951). Licenciado en Matemáticas. Como membro da dirección do sindicato de traballadores do ensino UTEG participou na fundación da INTG. En 1979 foi elixido concelleiro do BN-PG en Allariz e deputado provincial. Foi Conselleiro de Medio Rural no período 2005-2009 e na actualidade é Deputado no Parlamento Galego polo BNG.

Vida ou morte pola liberación dun pobo

Manuel Fernández Rodríguez

As miñas primeiras aproximacións ao nacionalismo danse por razóns de estudo, cando me desprazo a Monforte. Alí na academia, asisto a clases de Manuel María, que tiña un círculo de introdución ao galego. Onde a constante era a denuncia sobre a represión do idioma. Alí había un grupo de persoas xa cunha clara conciencia sobre o galego, onde primaban en número os sectores da pequena burguesía. Logo coñecerei a unha persoa que traballa xa no movemento obreiro, e achégome ao libro *O capital*, que leo tres ou catro veces, e do que non chego a entender practicamente nada.

Empezo a ter unha conciencia clara do que supoñía a represión do idioma. Todo empezou polo idioma. Nos cursos, pero fundamentalmente no que vivías diariamente. Eu vivín a emigración, esa emigración a Europa, onde marchaban os pais e os nenos, chorando, quedabamos cos avós. Nunha aldea, onde de 31 casas quedaban 5 ou 6 con actividade e as demais con avós e nenos. Onde, logo, vías que mandaban o diñeiro e os bancos invertían en Madrid. Non se progresaba nada, non se invertía nada. O

progreso das aldeas era grazas á pouca xente que quedaba. Eu esto vexoo na provincia de Lugo, nos contornos de Monforte; Remesar, Saviñao, Paralela,... A estes lugares a luz chega no ano 1962, tamén a auga, e todo foi feito comunalmente, feito polo propio pobo.

En Monforte, como dixen, coñezo a Manuel María e tamén a Pavón, este último era o responsábel político naquel momento na zona. El é quen me fala da UPG. Galiza é un elo feble, o franquismo non vai durar sempre. Asimilo, sobre todo, a conciencia nacional, que naquel intre non había, estaba moi reprimida e ganábanse moitos adeptos e rápido a través do idioma. A min chégame a información do que pasara no nacionalismo de pre-guerra, cando entro a organizarme; datos sobre Castelao, Bóveda, etc., o que nós contaba Manuel María. Hai que ter en conta que a xente non podía falar o idioma que mamara na casa e que segundo estatísticas do Banco Bilbao-Vizcaya. o 74% era poboación rural, falando do ano 69, máis ou menos.

As miñas primeiras actividades son nun grupo de teatro, participando en varias festas. Nestes momentos a miña actividade está en cousas moi culturais. Eu tiña daquela 18 anos e empezo a organizarme a partir das lecturas que fago, nada máis. Estudo os clásicos galegos e marxistas: Castelao, Marx, Engels e a introducirme un pouco no que era a organización. Naquela época remato mestría, e vou á Coruña a terminar as prácticas, e decido marchar cara

Barcelona e logo outros países de Europa; quería coñecer esas sociedades. Neses intres a través de Pavón, coñezo a Campos que me dá contactos en Barcelona; un deles é Basilio Losada; outro, un tal Manolo que era o secretario do Centro Galego. No Centro Galego os letreiros estaban en español e toda a actividade se realizaba en español, falábase o galego só entre nós. A xente alí tiña pánico a unha organización de carácter nacionalista. En Barcelona ofértanme un traballo e ao tempo atópome cun grupo nacionalista catalán, xente do PSAN con quen aprendo moitas cousas, e que a pesar de ser da pequena burguesía, tiñan un concepto moi claro do que era ser nacionalista.

Cando eu marcho para Barcelona quedaban grupos culturais e de cinema. Créanse en toda Galiza. E moi importante, comezan a circular unha serie de persoas dispostas a dar conferencias en galego, cousa que na época era moi importante. Iso é o que queda cando me vou de Galiza.

Regreso a finais do 71, coa folga de Vigo, e xa me introduzo dunha maneira total. Regreso para loitar politicamente e entendo que hai que organizarse. Regreso a Galiza a militar a vida ou morte. Naqueles momentos as comunidades nacionalistas eran as que máis dano lle podían facer ao franquismo. Ao chegar a Vigo, entro en contacto con Pepe de Teis e, a través del, coñezo a Moncho Reboiras. Moncho encoméndame ser un correo de propaganda do aparato central radicado no Morrazo,

do que se ocupaba Carmiña Graña, e facer entregas en Vigo, Santiago e na Coruña. Recoller propaganda e entregala, iso é o que facía nun primeiro momento. A infraestrutura era nula, había algunha vietnamita, que tiñan en algunha zona determinada, pero pouco máis.

Nesa altura participo en seminarios con Moncho e é cando decidimos vivir en Santiago, ao estar mellor conectado con toda a Galiza. Eu véñome e fago un curso de materiais explosivos e entro a traballar de xefe de minas en Fornas (Río Tinto). Aí tiña moitas oportunidades; podía levar legalmente unha arma, podía manexar e ter explosivos, até unha cantidade de 4 ou 5 quilos, dun día para outro, no coche da empresa. Para nada pensabamos, Moncho incluído, que daquela vive comigo e con Marisa Vázquez, en realizar accións armadas nese intre, senón facer outras cousas.

Nunha xunta da dirección política, da que eu non formo parte, e onde estaba Pepe de Teis, Moncho, Mariano Abalo e un compañeiro máis do que non me vén á memoria o seu nome, (sei isto porque a reunión faise na miña casa, na rúa Rosalía de Castro, en Santiago), decídese apostar polas organizacións de masas. Moi logo editaremos os primeiros panfletos. Ao non contar con persoas nas zonas para ir a tiralos, iamos Moncho e eu. Lémbrome de ir a Astano, Finsa e outros lugares; puñamos unha funda e na hora de entrada tirabamos os panfletos. A consigna era crear organizacións de masas, cantas máis mellor.

Moncho tiña unha cousa clarísima que moita xente non sabe, había que gañar núcleos de apoio na burguesía. El, ademais, tiña relación con Otero Pedrayo. Eu teño ido varias veces con el a casa de Otero Pedrayo. Moncho tiña moita admiración por Otero e á inversa. Otero era unha biblioteca ambulante, que contestaba a calquera pregunta sobre os clásicos galegos e tamén sobre os clásicos do marxismo, ou sobre calquera escritor. Con Otero vamos a recoller a Luís Soto, a primeira vez que ven de México á misa de Rosalía ano 1972. Recollémolo Otero máis eu e, no mesmo aeroporto, a Policía deteno e mándao nun avión para Suíza.

As reunións con Otero eran a título particular e servíannos para buscar argumentos e coñecementos, mesmamente citas literarias, para defender as nosas ideas e posicións. Con Otero falamos de moitas cousas, a min foi a persoa que máis me impresionou na vida. Era moi sinxelo, non como outros.

Na miña relación con Reboiras puiden observar que era unha persoa culta que lía moito. Hai que darse conta que era enxeñeiro. Tiña un don de xentes especial. El tanto pasaba por executivo como por obreiro. E actuaba como tal en cada sitio. As súas cualidades políticas eran as dun líder nato e un grande comunicador. Sempre axudando a todo o mundo.

Naqueles días, ao pouco tempo de chegar Manuel Mera de Arxentina xa empeza a colaborar con nós. E decidimos entre os tres, eramos os que tiñamos máis facilidade,

entrar nas grandes empresas e deixar un núcleo do sindicato. Falamos do ano 1973 máis ou menos. Acadamos traballo os tres en Finsa, ao día seguinte só queda un, os outros dous marchamos. Quedou Moncho. En Tablicia tamén entramos os tres e marchamos. En Gestener, quedeime eu, era un lugar moi bo para controlar onde estaban as multicopistas, xa que tiñan un ficheiro de todas as multicopistas de Galiza. Unha das nosas preocupacións e traballos era, precisamente, buscar infraestrutura para as organizacións de masas.

Ademais, o noso traballo tamén consistía en nuclear persoas que tivesen simpatías polo nacionalismo e culturalvas, logo iamos darlles seminarios. Era bastante fácil achegar xente, xa que falabas da represión, da emigración, dos cartos que non chegaban a Galiza, etc e non había ninguén que non tivese alguén na emigración. Iso entendíao todo o mundo, ademais hai que pensar que toda a xente que estaba nestas empresas procedía do campo. Precisamente, o que máis difícil nos resultou foi entrar en Astano; estaba moi introducida Comisións Obreiras e había moita xente que non era galega; faltaba pois ese sentimento que si atopabamos nas novas empresas.

A formación e información era moi idealista, até o diñeiro era común. Todo o diñeiro que gañaba Moncho, Mera e eu, ao principio, ía a unha caixa. Pensade que entón, nas organizacións non había liberados, eses eramos nos, os

únicos que traballabamos como tais. Nos traballabamos nas empresas, que xa mencionei, e logo pasabamos 15 días sen traballar para realizar o traballo organizativo e social de introducirmos noutra zona, empresa ou sector. Mantiñámonos a conta do noso salario, e algo que aportaba a organización, os simpatizantes e militantes, que era mínimo. Todo se dedicaba a comer e a crear infraestrutura, hai unha necesidade aguda de ter infraestrutura. Aí, penso eu, nace a idea de crear un xerme armado. Sentímonos totalmente desbordados nas organizacións de masas, nun momento dado, pola afluencia de persoas que se incorporan a elas. E non contamos coa infraestrutura suficiente, nin para darlles charlas, nin para imprimir documentos, nin para atendelas. O voluntarismo noso era total, pero non chegaba. Chégasenos a acusar dese voluntarismo pero sen esa forte actividade e entrega total, non contaríamos coas organizacións de masas que hai hoxe.

No 73, eramos un grupo pequeno, pero moi activo. Persoas con capacidade de mobilización e de dirección, a nivel de masas. Nace un núcleo en Vigo que eu non coñezo. Temos introdución en Santiago, en Lugo, en Ferrol e nas Pontes. No mesmo SOG empezamos a criar as diferentes ramas, logo aparece a UTEG, o sindicato da Banca. Eu estou encargado da zona de Muros, Rianxo e As Pontes; tamén había un núcleo pequeno en Viveiro. Levaba catro núcleos e non me daba apartado deles xa que non había

xente para repoñer. Cando falo de levar un núcleo estoume referindo a levar unha célula. Nun principio comezamos con células de 4 persoas e logo convertíamolas en 8 ou 10 na actividade sindical. Na política eran de 4 ou 5 persoas. A información que se daba nas células sindicais era a que se permitía na legalidade, non faciamos outras cousas ao principio. Os primeiros panfletos do SOG, son copiados da lexislación española, co obxecto de dicirlle aos traballadores os dereitos que tiña, xa que o sindicato vertical non daba ningunha información. Na célula dábase formación, información e prestábase moita atención á captación de persoas. E dentro deles seleccionar aos que consideramos que se podían meter no Partido; aquelas persoas que considerabamos máis concienciadas.

Fomos moi idealistas e moi voluntaristas pero non estou nada arrependido do que fixemos. O aparato de propaganda era de suma importancia para nós nese contexto. Lembro que estaba Carmiña no Morrazo. En Rianxo levá-bao unha rapaza que traballaba na conserva. Na Coruña estaba Conchita Fernández. Estes eran os máis importantes. Tiñamos contacto co crego Valcárcel, que nos deixou a igrexa para durmir en Ferrol. Rivera, o ex-alcalde de Fene, Lois Diéguez, Pavón, Campos, Pepe de Teis, Bautista -que era o meu contacto en Portugal, e lembro unha persoa que tiña unha axencia de viaxes, que foi importante en todo o entramado.

Na discusión política, agudizada polas carencias palpábeis de falta de infraestrutura, dáse un debate sobre a triloxía: acción-represión-concienciación. Unha plasmación do que viña sucedendo en Euskadi. Moitos compañeiros non víamos isto, non estabamos de acordo, xa que considerabamos que ía ser un fracaso total, xa que en Euskadi había moito movemento obreiro e conciencia nacional. Aquí non acontecía a excepción de Ferrol e Vigo no que se refire ao movemento obreiro. Aí si que a represión podería facer medrar a toma de conciencia, polo menos de clase, pero outros defendíamos ter máis presente a concienciación nacional e particularmente o idioma como elemento central. O paradoxo foi que os que defendían a triloxía logo non participan na fronte armada; escapáronse, desapareceron do mapa. O debate dura dous ou máis anos, aproximadamente, e a decisión, ao final, é crear algo para fortalecer os movementos de masas, a infraestrutura, non para crear un clima de acción-represión.

O grupo que se forma compóñeno entre 7 e 8 persoas activas. É unha aposta para cubrir e abastecer ao movemento de infraestrutura. E en ningún intre quedamos á marxe da actividade política. Moncho estaba no Executivo, todo estaba supeditado a decisións políticas, sobre todo á secretaria política.

Chegamos a ter 17 pisos alugados, sen facer grandes accións, parte destes eran utilizados para as actividades e

infraestruturas políticas. No 75, cae o piso de Ferrol, pero tiñamos moitos outros, no Burgo, en Monforte, Rianxo, Vilagarcía, etc. contando tamén con casas, e unha infraestrutura en Portugal. Moitos non caeron, nin apareceron nos rexistros. O que se facía moitas veces era deixar a casa a un activista político da zona. Por exemplo a Elvira Souto deixáselle o piso do Burgo, a Lois Ríos o de Ferrol.

No 74 ten lugar a revolución dos cravos e eu vou a Portugal, xa que hai un momento en que o aparato de propaganda se traslada a Portugal. A revolución en Portugal foi impresionante e tamén as nosas esperanzas de que se poda dar un importante cambio político en Galiza. É cando contactamos coa UMD. Eu tiña amigos alí, e hai persoas dispostas a realizar un cambio no exército, xente española, pero disposta a provocar un cambio dentro da institución militar. Había un xerme dentro do exército, un estado de opinión a favor dun cambio, sobre todo na aviación. De boa fe, pensabamos que se podía producir un cambio revolucionario no Estado español e, canto mellor situados estivésemos, máis oportunidades teriamos de acadar cousas.

É aquí, coa revolución do cravos, cando trasladamos parte do aparato de propaganda a Portugal. A Portugal vaise Margarita por unha incidente en Santiago cuns petardos que lanzaban panfletos ao ar. Alí criase unha emisora, Radio Clube, e ela consegue traballo na Universidade de Porto. A Margarita pasámola Reboiras e eu, Reboiras polo

lado de aló do río, e eu o de aquí, nun flotador, atada nunha corda. Reboiras cae preso, logo sóltano, grazas aos contactos que temos con LUAR.

Aí é cando se dá un gran salto e se crea a AN-PG e se potencian todos os sindicatos de rama. O noso obxectivo é crear un amplo movemento nacional galego, con amplas bases sociais e organizacións até no sector empresarial. Esa é unhas das cousas que tiña claras Moncho, outros non. Canta máis xente estea no proceso nacionalista, moito mellor.

No debate sobre o agro, estaba Milucho e persoas máis vinculadas ao agro. Ramón Muñíz e Arturo. No sector funcionase a través doutra xente que é colaboradora, tiñan don de xente e funcionaba ben, creouse un xerme importante. As persoas que conectaban con eles eran Ledo e Xosé Manuel.

Moncho participa en reunións con organizacións de Euskadi, en concreto na miña casa, ten unha con Pértur, oito días antes de caer. Que eu saiba non estivo con outros que se movían daquela por Galiza. Chega a algún acordo con Pértur, pero na súa organización hai certos problemas. Pértur era unhas das persoas, segundo me contaba Moncho, que cría na loita de masas, sendo necesario saírse das accións armadas no momento que houberse un proceso revolucionario, quer dicir, baseaba todo no apoio ás loitas de masas. Os feitos foron que Pértur desaparece, a Moncho mátano, e nós caemos presos.

O 10 e 11 de agosto estou con Moncho en Remesar. Estivemos facendo prácticas no monte. O día que cae Moncho saía eu de Remesar. Tiñamos unha cita de seguridade, na miña casa, en Santiago, que só sabía dela Brañas. E tamén os compañeiros da actividade política, que tamén caen. A miña casa era un centro de reunión máis política que militar. Eu xa apenas ía por alí, pero alí me deteñen, e entérome da morte de Moncho Reboiras, por que un excolega meu de estudos foi un dos que me detivo.

Nos primeiros días de cadea as noticias que temos é que nos piden desde pena de morte até 24 ou 40 anos de prisión. Pero sabiamos que Franco ía morrer, e nós non tiñamos delito de sangue, polo que máis tarde ou cedo iamos saír.

Na prisión Villanueva e eu cavamos un túnel de 19 metros. Sacamos dunha cela unhas baldosas e selámolo cando non realizabamos traballo, faciámolo á hora da sesta. Quedábannos 3 metros cando fomos descubertos. Era un bo túnel, até tiña luz. A causa da descuberta foi o mafioso do xefe do economato, con quen tiñamos o acordo de que nos deixara a súa cela para facer o túnel, a condición de que nós lle pagabamos e sairía con nós. O noso pago era en viño, daquela era un ben moi prezado na cadea.

Temos información do que sucede fóra dunha maneira moi distorsionada pola prensa. Somos coñecedores de movementos fortes en Euskadi, do movemento obreiro español e algo en Cataluña, polo que aparece na prensa.

Na Galiza, chéganos información cando se decide facer a campaña pola amnistía, acertadamente, ao meu ver. Alí podemos comprobar directamente a mobilización social, porque desde as fiestras da prisión podemos observala. Onde se vían centos de persoas. Iso fíxonos moita ilusión, quizais a maior ilusión que lembro.

As decisións que vai tomando a UPG non a todos nós parecen ben. No meu caso, xa era partidario con anterioridade das organizacións de masas, outros non, eran máis radicais. Na cadea había que convivir, e eu cando salgo dedícome de cheo ás organizacións de masas, participando nunha das maiores mobilizacións que houbo en Galiza, a folga do transporte de Lugo e o conflito en Alúmina, axudado por Montes, sobre todo no da Alúmina.

A saída da prisión Xosé Manuel, que é o responsábel do sindicato, vaise a mili e eu fágome cargo do mesmo. Nestes intres atópanse máis facilidades para organizar e máis receptividade. A explotación é forte; a xente cando morre un caudillo e ve que hai unhas posibilidades determinadas, toma conciencia, por exemplo, pódese facer pensar a un obreiro que gaña nove mil pesetas en nómina o motivo de que en Barcelona gaña vinte e nove mil. Que pasa logo? Obsérvase que naqueles anos, nos 77 e 78, prodúcense grandes mobilizacións de masas, pero no plano político non temos a necesaria plasmación electoral. Ben, houbo algo que non se soubo aproveitar. Na ditadura, a cuestión

clave de concienciación estaba no idioma. No ano 79 é tan importante o salario como o idioma, e non se soubo chegar a un certo sector social. As directrices políticas non son as correctas e non se chega a unha porcentaxe de voto significativo, houbo moitas contradicións, mesmo dentro da UPG, de ir ou non as eleccións, de participar na legalidade ou non. Se xa estaban as organizacións de masas participando na legalidade a UPG, tamén o tiña que facer. Había moito radicalismo, moito teoricismo marxista-leninista e iso pagouse naquel intre, por ser tan elitista.

As accións que realizamos entre os anos 73 -75 son arriscadas. Somos ben conscientes do que nos podía pasar. É unha loita a vida ou morte. Coido que os colaboradores non o sabían. Claro, non llo dicíamos, pero as persoas que estabamos na fronte sabíamos que nos ariscabamos a morte. Sabíamos que se morriamos, habería máis xente xa disposta a continuar, sobre todo ao principio, logo houbo xente que se aparta, caso do Arxentino e o Brasileiro.

Unha das primeiras acción é o banco Pastor de Escairón. Onde directamente participa Moncho e outro compañeiro e indirectamente Marisa e eu, é dicir, uns sacaron o diñeiro do banco e outros recollémolo e transportámolo. Cada un deles vaise nun coche e nos noutro. O contacto aquí foi Campos. Unha cantidade deixámola, pois ao estar en moedas, o compañeiro que a transportaba non podía co saco e case se cae. Mais isto que conto foi o segundo

intento. A primeira vez que o intentamos, fomos Moncho e eu, nun seiscentos da súa propiedade. O que fixemos foi pegar con cinta adhesiva outra matrícula sobre a orixinal que tiña o coche. Indo para Escairón comezou a chover e soltóusenos a placa. A Garda Civil, danos o alto e Moncho dime que tire para diante; para asustalos facemos uns tiros ao aire, o que fai que os Gardas Cívís corran a agacharse detrás dunhas pedras e nos pasamos sen máis. Fomos agocharnos a unha casa de Bóveda. Alí estivemos un día, tivemos que desfacer nos do coche, e é cando Moncho pasa a clandestinidade, porque controlaron a matrícula real e o coche estaba ao seu nome. Pasados 15 días voltamos ao banco, esta vez con éxito.

A segunda acción foi con multicopistas, en Urdilde, Lousame. Fixémonos con catro ou cinco. Pero non eran suficientes. Entón decidimos entrar nun almacén de Gestener e collemos 17 multicopistas. Eu neste acto non participo, dou todos os detalles sobre a operación e a acción realízaa Moncho con outros dous compañeiros. Faise unha contra Fenosa, en Vigo, onde se logran 4 millóns de pesetas.

A acción máis sonada foi a dos carnés en Lugo, onde participamos sobre 12 persoas. Entre portugueses, bascos e nós. Esa foi unha acción que saíu ben, pero o risco foi inmenso e se chega a saír mal, con seguridade que tería sido unha operación con mortos. O armamento

que se utiliza é importante, tanto pola nosa parte, como polo feito de atracar unha comisaría. A miña opinión é que con esta operación, sectores alleos a nós, de Euskadi, o que pretendían é causar mortos, cousa da que eu falei con Moncho en máis dunha ocasión. A proposta viña deles. Na operación apropiámonos de 60.000 carnés en branco, 10.000 usados, maquinas de plastificar e selo coa sinatura do Comisario; repártense entre ETA, LUAR e a UPG e outros 20.000 entregos eu no ano 1992 ao Goberno.

A nosa relación coa xente de Euskadi non foi nada boa, estivo chea de problemas. Hai cousas descaradas. Así, no atraco que se fai a unha caixa e onde participan dúas persoas de Euskadi, é sospeitoso; van a cara descuberta dúas persoas, máis buscadas que deus. Non se poñen nin pasamontañas nin medias. Aí si que lle comentei a Moncho que eu non quería saber nada desas persoas. Nós tivemos moitos problemas por iso. Quizais, se non fora por estas persoas, non tivésemos caído e as nosas accións seguisen o camiño de dotación de infraestrutura e pouco máis. Nesa época hai unha forte división nas organizacións de Euskadi, as infiltracións tamén están aí. O Chino é un dos infiltrados. Gorka chega aquí, cando cae en Madrid o comando ao que pertence. Villanueva, ven de Francia. Nós, Moncho e eu, falabamos moito disto, non o viamos claro. Moncho un día, ante unha actitude chulesca deles

cabrease moitísimo e mándaos para un piso da Coruña, onde están encerrados, até o tema da Caixa de Aforros.

As primeiras armas son facilitadas por un compañeiro e son da guerra civil. Logo chégannos a través da xente de LUAR de Portugal e da xente de Euskadi. E é importante, desmentindo o que din os informes policiais, sinalar que Moncho tiña unha pistola checoslovaca, pois o que tiña, igual que eu, era unha pistola checa da Guerra Civil. Pistolas clandestinas que permaneceran no rural. Eran pequenas, moi boas ao ser do 9 corto. E para rematar, quixera confirmar as explicacións que se dan no primeiro Congreso da UPG, celebrado en Arcade no ano 1977, e onde eu son electo para o Comité Central, de que a finalidade do grupo era dotarse de medios para apoiar as organizacións de masas, iso é totalmente certo.

MANUEL FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ "Manolo de Remesar" (Bóveda, 1952). Detido en agosto de 1975, ingresou na cárcere de A Coruña e permaneceu alí até a amnistía do ano 1977. Foi un dos fundadores, a nivel legal, da Intersindical Nacional Galega (ING) e dos seus dinamizadores na zona de Lugo.

Este artigo está feito a partir da transcripción dunha entrevista realizada en xullo de 2009.

O meu coñecemento con Reboiras

Saleta Goi García

A miña chegada á realidade galega está relacionada co feito de ser filla dun republicano: cando era cativa para facerme calar dicíanme; “Meniña, cala que veñen os falanxistas!”. Xa tiña unha semente, e no ano 1956 relacionei-me con Manuel María.

Manuel María é unha persoa xa con consciencia, máis ou menos, do seu país e das necesidades de ter unha dirección propia e unhas políticas propias. Todo está recollido na súa obra. Así que eu, nesa relación con el, achégome prontamente a unha consciencia do país que vai máis alá dun simple asociacionismo; é unha consciencia política.

Aínda sendo unha etapa dura e cun ambiente social nada favorecedor para as nosas ideas, Manuel María realizaba xa a súa obra en galego; aí están os seus libros no tempo do franquismo. El era un inadaptado a todo o contexto social xa de noviño. Pénsese que daquela a Igrexa tiña un grande poder. Era sobriño dun cura moi importante en Lugo, Don José Fernández Núñez, cura de San Froilán. A súa casa era tamén moi relixiosa. El saíu diferente, aínda que tamén ten os seus anteceden-

tes dun parente republicano, non galeguista, que foi Fernández Mato.

Ben, os primeiros pasos de organizar máis ou menos algo non é doado delimitalos. Ti pertencías a aquilo, non tiñas un carné como tes hoxe, que chegas e teste que identificar como se facía daquela ante a policía. Cando houbo esa escisión no 1963, no Consello da Mocidade, creouse o PSG e a UPG.

Antes diso, había unha relacións con Ferrín para organizar algo. Nós non fomos a esa reunión das mocidades; ía de Lugo Arcadio López Casanova, e por outro lado estaba o Ferrín. Entón, nós tiñamos relacións co un e co outro. Con Arcadio houbo un arrefriamento gordo, porque parece que naquel momento -ao mellor esto non é verdade- lle desemos de palabra a autorización para nos incorporarmos aos seu grupo. Nós xuntámonos ao grupo de Ferrín, é dicir, no que daría pé á UPG. Nós o que estabamos a agardar é que se aclarasen os grupos. Daquela, viviamos en Monforte, desde fins de maio do ano 59 cando casamos.

As nosas actividades eran culturais e contestatarias, sen unha organización perfilada, porque iso foi no 1964. Foron uns anos nos que te agrupabas, que protestabas por unha serie de cousas, sen estar totalmente estruturado. Creo que cando realmente se empezou a estruturar é cando comezaron a existir as primeiras organizacións,

cando se creou o SOG, as Comisións Labregas, cando empezou a haber unha formalización orgánica.

Coido que no 72 xa empezou o bulebulé, porque para crear iso non se fai da noite para a mañá. Entón empezáranse a haber contactos, xurdindo as organizacións con grande presenza nos anos 73-75.

Manuel María daba clases na Academia Balmes e conscienciaba o máis que podía os alumnos da Historia e da Literatura da Galiza. O Lois Diéguez foi alumno del, e cando foi a Madrid púxoo en contacto con Raimundo Patiño, e logo el conectou con Bautista Álvarez e alí se organizou.

Os primeiros grupos, nos que destaca o activismo cultural, xorden pola conscienciación. Créanse polo tanto asociacións por todo o país; en Monforte; en Vigo, etc. En Monforte clausurouse a Asociación Castelao, que era unha asociación cultural que pechou a policía; a social andaba detrás. Lémbrome dunha conferencia de Francisco Rodríguez, nunha asociación que había de carácter popular. Estaba a falar o Paco, nunha destas mesas pequenas de mármor, onde se tomaba o café, e o policía de torno sentando ao seu carón e Paco tratando de impedilo; aquilo valeu para que pechasen a Asociación.

O grupo, alí en Monforte, era diverso e contaba con xente do agro, da pequena industria e traballadores que se achegaban ao nacionalismo. Sectores non só intelectuais.

Antes, achegábanse os sectores máis intelectuais. Os intelectuais era normal que foron os máis conscienciosos. Estas persoas transmitían a outras as súas ideas, facían proselitismo.

Nos anos 70 abrimos a Librería Xistral que era como unha Casa da Cultura. Para algúns non era só unha referencia cultural, senón tamén política. Na nosa librería, para empacar, había unha cinta adhesiva coa bandeira galega e a estrela. Entón viñan clientes e dicían; “Dese non”, e púñalle doutro.

Coñecemos Reboiras na Asociación Cultural de Vigo, que contaba con moitos rapaces daquela, e Manuel ía falar moitas veces alí. Andou por toda a Galiza, falando nas asociacións, nos institutos e onde o chamaban. Coido que o coñecemos logo do sucesos de Ferrol, do ano 72. Comezou o seu labor como activista neses anos, tras as mortes de Ferrol. É tamén empezou a traballar en Vigo, aínda que xa debía estar a traballar no 72.

Alí en Vigo tratámolo. A min parecía un rapaz estu-pendo, un rapaz cunhas ganas de saber de todo. Logo viña á nosa casa, de vez en cando, viña a traballar por alí. Nunca ficou durmir, saíndo de noite para estar con outras persoas, con outros contactos. Paraba na casa, non durmía, mais si comía e descansaba. Daquela era un rapaz, porque o mataron aos 25 anos. Un rapaz, moi cariñoso, moi bo, cunha capacidade organizativa tremenda. E por

iso paréceme que o mataron; Por que senón? Por que? El non fixo nada malo.

Tivemos relación con el na constitución da Fronte Cultural, nesa necesidade de se preocupar pola formación e información culturais. Esa idea de cultura nacional, que hoxe esta un pouco de lado, e que sería necesario prestar hoxe - o que non sei é como- moita atención ao traballo cultural. Como tamén daquela era fundamental. Fundamental para coñecer o país, a súa cultura e os movementos sociais. Daquela, todo o mundo tiña claro que era fundamental, e ademais diso, tamén valía para unha tapadeira para a política máis activa. E dicir, non te podías reunir, porque che prohibían facer unha reunión, mais se tiñas legalizada unha Asociación Cultural, si podías ter alí as túas reunións.

E nós, Manuel e eu, participamos na reunión de Noia, unha reunión que tivo a finalidade de dar ao traballo cultural unha extensión nacional. Ben, nesa reunión eramos pouca xente pero moi unida e que se multiplicaba. Cando hai unha gran cohesión non vas buscar nada e dálo todo. Está claro, creo, que se hai entrega, faise moito máis. Nós pagamos as nosas comidas, as viaxes, todo. Cotizaba todo o mundo para o que fose. Cando foi o de Noia, chamounos Reboiras. Entón moi secreto, moi secreto, citáronnos na cafetería Derby, en Santiago. Alí recolleunos Reboiras. A min fíxome moita graza porque non sabiamos a onde nos levaban. Pois ben, fomos a Noia, a unha igrexa, que non sei

se se chama San Martiño ou algo así; era unha igrexa que non tiña culto. Alí estaba moita xente coñecida; eu coñecía todo o mundo, menos Antonio Fernández Oca; eu púxenlle “Ojos verdes”, pois ten uns ollos moi bonitos. Aínda hoxe o chamo así. Logo ría con Reboiras. Pois claro, montades tal número, mais claro a clandestinidade, que tiña que habela, e a presión psicolóxica que tamén funcionaba. Lémbrome dos de Ribadeo, os de Vigo, os da Coruña, os de Lugo; xente de moitas partes da Galiza estaba na reunión. Alí deuse un impulso definitivo á creación de moitas Asociacións Culturais e, sobre todo, á súa coordinación.

Moncho era o que levaba a reunión. Era unha reunión da Fronte Cultural, non da UPG; cada cousa tiña o seu lugar. Podíase ser da Fronte Cultural e non ser da UPG, e logo igual coa AN-PG; son movementos que se crían, xa que hai unha necesidades deles. Reboiras tiña moi claro a organización dos obreiros, das labregas, do mundo da cultura, el era un grande amante da cultura. Viña das mans do Padre Seixas, que fixo un labor de galeguización con bastante xente.

Eu participei con Manuel María nesta reunión e en moitas outras cousas. Acompañaba Manuel todas as veces que podía. Agora ben, nese momento -falamos dos anos 70- tiñamos xa a librería e entón cando tivemos unha rapaza na librería eu podía saír, mais cando estaba soa non podía.

A actividade cultural agromaba: a Asociación Cultural de Vigo; na Coruña O Facho e Alexandre Bóveda; en Viveiro; en Ribadeo; en Ourense coa Auriense, O Galo —é das primeiras— en Santiago, moi vinculada co mundo universitario.

Nos acontecementos do 12 de agosto 1975, co asasinato de Reboiras, lémbroo dun xeito especial. Manuel María estaba na cama. Aquilo tivo un impacto tremendo; ligá-bannos cos vascos, era un problema gordo. Pensade que Reboiras, como xa dixen, viña pola casa e a librería, que lle encantaba, pois alí había libros que lle interesaban moito. Tiña unha maneira de ler moi curiosa; lía deitado sobre a alfombra. Lía no chan. Nos traballabamos na librería e logo iamos á casa, merendabamos e logo, de noite, ía facer os seus traballos, no sindicato, cos contactos que tiña.

Era un home moi humano, moi preocupado polo saber. Da Galiza interesáballe todo. Eu non teño esa idea de home só de acción e militarista. O que pasa é que, daquela, a policía era moi fina. Que tamén o é hoxe. Eu teño visto informes que fan un retrato da xente á perfección, e de Reboiras seguro que o tiñan, e seguramente pensaron que, coa capacidade e sentido da organización que tiña, unha vez eliminado el, remataría todo. Imaxino. Porque non sei como fixeron esa barbaridade.

Coido que hai un erro, a xente que non viviu isto; o franquismo non cae no 75, moito antes ten o seu desgaste e a xente está farta. Entón creo que a xente cando máis atendía

as cousas culturais, e políticas, era naquela época. Hoxe parécese difícil lograr a asistencia de xente a actos culturais. Como naquela época. Mira que daquela estaba o comisario de torno na mesa, mais a xente acudía. É dicir, había unha conscienciación e unha necesidade de saber do teu país.

Hoxe non o percibo. Agora hai tal barullo, tal confusión. Eu sigo militando. Vou a reunións, e algunhas veces teño a impresión dun cacao tan horribel, aínda que xa sei que non pasa a toda xente. Non sei como se vai amañar isto. Esta é a impresión que me dá a min. Porque se nos está a dicir unha cousas desde certos poderes e líderes políticos e logo lemos outras. Necesitamos un novo dicionario para decatarnos das cousas. Daquela eramos poucos, mais para avanzar hai que ter masas; non se pode avanzar só con esqueleto.

Logo da represión que sufrimos no 75, hai unha baixada no activismo cultural. Hai persoas que teñen que exiliarse. Este feito lémbreme as primeiras eleccións ‘democráticas’ de Monforte, onde detiveron Arias Curto, que militaba daquela na UPG, Manuel María e a min. Cando chegamos ao cárcere de Lugo, oímos de varias celas o noso nome. Na cadea estaba media organización nosa detida. E aí pensamos que se ía haber un Golpe de Estado, estabamos mellor na cadea. Querían implicarnos na loita armada, mais como non andabamos con armas dixemos que esto non tiña sentido. Só era un truco para nos debilitaren de cara á campaña electoral.

Polo ano 75-76 participo na primeira dirección nacional da AN-PG. Esta era unha estrutura eficaz que daba bastante resposta aos conflitos e agresión que sufría o país, e que ía dar paso ao BNG. Lembro que en Monforte tivemos unha boa estrutura e un importante número de afiliados. Nas primeiras eleccións municipais de 1979 sacáronse 3 concelleiros, e fíxose unha das primeiras manifestacións nacionais: o pobo estaba asustado ao ver tanta xente de fóra con motivo do recibimento na estación de tren a xente que saíra da cadea en 1977. Recordo unha ledicia tremenda, pois tratábase con Manolo de Remesar, con Reboiras, con Brañas menos, e algo co Lito.

Cando alguén nos visitaba, facíao porque tiña un contacto; non recibiamos ningún sen contacto. Como ías recibir alguén sen saber? Unha vez, mandáronos un cun recado. O enlace chegou á librería, mais a librería tamén viñan policía, que de vez en cando che revisaban o que tiñas. Entón veu un rapaz, moi serio, cunha cara moi seria. Nós pensábase; “Este ten que ser o policía de torno”, até que despois, pasado o tempo e ao ficarmos só, tampouco se ía. Pois, resultaba que viña cun contacto. E díxenlle; “Home, toda a tarde así... Non puidiches falar antes?” O rapaz traía cousas do Partido, da UPG, que tiña a súa estrutura. Non sei o que traía. Nos tivemos un garda, na beirarrúa de enfronte, da porta da casa. O home, ao que o facían ir, pasábaas moi mal. Até debía ser boa persoa, aquel señor. Lémbrome que

viña o Muñiz, e sempre viña de noite. Viña á casa, que por certo, enchía de fume. Fumaba uns puros tremendos, e claro, estaba esperando a ver se o señor se ía. E o señor non marchaba; botaba alí horas. Daquela, tiñas coidado co teléfono, que tamén se debe ter hoxe, dependendo do que digas. Sigo pensando -sen ter medo a aqueles tempos- que eran por un lado desagradábeis, mais por outro, cun compañeirismo da xente tremendo. A xente era unha marabilla; humanos, entregándose todo polos compañeiros. E iso tamén ten un grande valor. Eu, como son dos valores de antes, a iso dou moita importancia.

O nacionalismo actual é o resultado daqueles pequenos traballos, dos antecedentes como do século XIX, como Rosalía, Pondal, Curros e a Xeración Nós. A gran vantaxe é a organización e a estrutura de masas. O que pensa que o nacionalismo sae da nada comete un grave erro. O país existe desde hai séculos, e os problemas que temos tamén. E, sobre todo, eu penso que hai que ser o máis obxectivos posíbeis, aínda que non nos guste, xa que iso trae unha credibilidade maior. Eu son unha grande defensora da verdade. “A verdade é revolucionaria”, dixo o Che. A verdade pode nun momento causar problemas, mais a longo prazo resólveos.

SALETA GOI GARCÍA (A Pastoriza, 1932). Libreira.

Este artigo está feito a partir da transcripción dunha entrevista realizada en xullo de 2009.

Dous días de agosto

Xosé Lois Ledo Andión

De súpeto ollo no retrovisor que un garda civil bota a correr detrás do coche, o compañeiro Rianxo vai deitado no asento traseiro. Acelero un pouco, tomo unha rúa lateral na dereita para perder de vista o perseguidor. Freo. Rianxo tírase do coche e desaparece noutra rúa. Miro para o retrovisor para ver que o garda civil vén de entrar na rúa onde estamos (non sabedes como estoura o peito co corazón ao galope), fago a manobra de aparcamento mentres vou dicindo a Marisa, no asento dianteiro, que imos baixar a tomar algo na cafetería que hai na beirarrúa do outro lado e que me deixe facer. Apeamos do coche, pásolle o brazo polo cinto e achégome forte, tentando simular unha tensión sexual que disimule a do temor a sermos descubertos co conseguinte fracaso da acción militante que se estaba a desenvolver.

Van aló trinta e catro anos e, para o relato xornalístico dun acontecemento, o anterior sería o lead que, de seguido, terá que narrar non só todo o acontecido, senón as diferentes cuestións que o fagan veraz. Permitídemme que deixe sen aclarar o motivo real da acción desenvolvida, porque cando se estaba a levar a cabo eu non sabía, pola

lóxica da clandestinidade, cal era o destino final do que estabamos a facer. As informacións recibidas con posterioridade puideron ser interesadas ou, de se publicaren, tendentes a situala nun contexto que daquela, cando a situación estaba nun proceso de mudanza, e o Partido se definira pola actuación política e sindical na procura do espazo no que afianzar ao nacionalismo como alternativa de poder, podería non parecer adecuado.

Vai calor en Lugo. É a tarde do oito de agosto de 1975, quedei coa compañeira Marisa porque hai consignas do Partido que me ten que comunicar. Son as tres e media e entra no Café Central, puntual como corresponde á seguridade das citas. Senta ao meu carón despois de pedir un té ao camareiro. Adianta a súa cara para poder falar baixiño: “Temos que recoller ás catro e cuarto, na saída da ponte nova da estrada de Santiago, un compañeiro. Leva vaqueiros azuis e unha camisa branca. Estará arrimado á varanda no remate da ponte. Nós paramos e preguntámoslle se vai para Rianxo; ese será o nome polo que o trataremos e el contestará que pensaba ir a Ribadeo. Dicímoslle que quedan preto, porque os dous comezan por erre e entón el subirá no coche. Diranos a onde temos que ir e mentres dure a viaxe o que imos facer”.

O percorrido até Lalín é longo, non tanto en quilómetros como pola estrada, chea de curvas, e pola atención permanente tentando anticipar algún control. A conversa ao

comezo é difícil. Non vai máis aló da indicación do lugar de destino e do que imos facer; contactar cuns labregos para poder agochar na súa casa unha persoa os vindeiros días. Logo vaise soltando para falar da situación que estamos a pasar, cunha represión feroz que anuncia que a fin do ditador está chegando.

E falamos, e entendémonos, porque é o momento de que a loita pola liberación nacional e social da Galiza adiante un paso, para que o Partido apareza diante do pobo como a vangarda nos métodos de organización, resistencia e avance. Non podemos ficar quietos cando as forzas represivas utilizan unha forza desmedida; temos que ter unha resposta. Necesitamos acadar recursos para facer chegar as nosas alternativas a todas as fronteas. Non podemos permanecer só no cultural; hai que chegar aos obreiros, aos labregos, aos mariñeiros, a todas as clases populares galegas. Temos que crear un bloque nacional popular no que teñan acollida todas as forzas políticas para rematar co réxime ditatorial. Mais ese bloque e as clases populares teñen que se sentir protexidos nas súas loitas polo que o Partido, como vangarda, ten que artellar formas máis avanzadas de loita, dotándose dun grupo que faga que todos os que participen nas loitas populares sintan que sempre teñen unha organización que os defende e que sexa o actor da expropiación e incautación de material e medios para poder avanzar na loita contra a ditadura e polo triunfo do nacionalismo gale-

go; un grupo que supoña un importante reforzo na loita como complemento das fronteiras obreira, cultural e política. É o momento das alianzas con outros partidos e organizacións que camiñen na mesma dirección, da alianza e das accións conxuntas, porque no tempo que se aveciña, no facer político, teremos que crear o noso propio espazo que nos identifique e diferencie do resto das opcións.

Entramos en Lalín. Chegamos ao cruce onde a estrada parte para Compostela, Ourense e Chantada. O compañeiro Rianxo indícanos que collamos á dereita, en dirección a Compostela. Seguimos un quilómetro escaso e metémonos por un camiño que hai na dereita por entre fincas e carballedos. Andamos preto doutro quilómetro e mándanos parar. “Agardade aquí, vou a aquela casa do fondo a falar e non deben identificar o coche nin vós debedes coñecelos”. A casa é grande cunha currada e dous alpendres ao carón. Rianxo camiña uns trescentos metros que faltan. Podemos ver como fala brevemente cunha muller e volta apurando o paso. “Imos dar unha volta. Nunha hora volvemos porque o contacto non está agora na casa”. Dirixímonos outra vez a Lalín, ao mesmo cruce. Nunha beirarrúa hai un grupo de persoas entre as que hai un garda civil. “Se pasa algo, eu tírome do coche e recollédesme nunha hora na entrada do camiño que leva á casa do contacto”. Pasamos o cruce, esta vez en dirección a Chantada.

De súpeto ollo no retrovisor que un garda civil bota a correr detrás do coche, o compañeiro Rianxo vai deitado

no asento traseiro. Acelero un pouco, tomo unha rúa lateral na dereita para perder de vista o perseguidor. Freo. Rianxo tírase do coche e desaparece noutra rúa. Miro para o retrovisor para ver que o garda civil vén de entrar na rúa onde estamos (non sabedes como estoura o peito co corazón ao galope), fago a manobra de aparcamento mentres vou dicindo a Marisa, no asento dianteiro, que imos baixar a tomar algo na cafetaría que hai na beirarrúa do outro lado e que me deixe facer. Apeamos do coche, pásolle o brazo polo cinto e achégome forte, tentando simular unha tensión sexual que disimule a do temor a sermos descubertos co conseguinte fracaso da acción militante que se estaba a desenvolver. Xa imos entrar na cafetaría e sinto unha man premer no meu ombro. Viro a cabeza. O garda civil estame a mirar fixamente, e dime: “Pero esta rubia non é a túa moza”. Empurro Marisa para dentro do local e vólvome. Hostia! O sarxento Severino: “Non, é unha amiga, xa ves ...”. Lanza un sorriso de complicidade: “Vamos dentro! Convido a unha cervexa”. “Preséntoche a unha amiga, imos camiño de Lugo, mais paramos a tomar algo”. Miro o reloxo. Hai que facer tempo como sexa para chegarmos na hora prevista a recoller Rianxo. O sarxento vai falando da súa estadía no cuartel de Castro de Rei, da miña familia, deixando caer de cando en vez que hai que ter coidado comigo porque son un pouco golfo, e forzamos o riso e tentamos aparentar que o noso desacougo é polo que non é. Xa vai aló case unha hora. Finxo a présa

que teño. Despedímonos, montamos no coche a arrincamos rápidos para non dar tempo ao sarxento a ver que camiño tomabamos na volta.

Na entrada do camiño está Rianxo. Métese no coche e no camiño até a casa dicímoslle que todo se arranxou, mais o camiño de Lugo teremos que facelo sen pasar por Lalín. Agora xa estaba o contacto, e coas indicacións que lle deu ao compañeiro fomos por camiños e estradas locais até A Golada e na volta rimos coa situación vivida.

Na tarde do doce de agosto de 1975 hai moita policía no enterro da miña irmá, Amparo, en Castro de Rei e eu supoño que será porque vixían por se Margarita aparece, pero non lles vai dar ese gusto. Leva fuxida desde hai un ano e, aínda sabendo da morte da súa irmá, non vai aparecer. E menos aínda despois das noticias que dera a radio nos diferentes partes da mañá na que falaban da morte do militante de UPG, Xosé Ramón Reboiras Noia, na noite do once ao doce nun enfrontamento coa policía en Ferrol, que facía que as forzas represivas estivesen alporizadas e convencidas de que pegasen un forte golpe á organización do nacionalismo galego.

Hai días que se alongan interminabelmente, para despois na memoria mesturar feitos que non ocorreron nesa data, mais cando os interiorizamos pertencen todos á mesma xornada. O Partido faime chegar a convocatoria para unha xuntanza en Lugo, onde se me informa que Moncho Reboiras era o

compañeiro co que fixeramos a viaxe a Lalín uns días antes e foi asasinado nun afrontamento coa policía que cercara a casa onde se atopaba, xunto con outros dous militantes, o once de agosto. Moncho, para centrar a atención nel e, dese xeito facilitar a fuxida dos outros dous, pasa a outro edificio polo tellado, no que, ao pé do portal, e cribado a tiros e rematado dun tiro na caluga, segundo o informe médico.

E na memoria fáiseme un bucle coas imaxes da tensión pasada en Lalín, e o sorriso de Moncho na viaxe de volta a Lugo que sempre gardarei como a imaxe do compañeiro asasinado, xunto coa conversa que tivemos e que marcou a miña militancia nos anos que viñeron, e outra vez volta ao interminábel día doce de agosto con moita policía no enterro da miña irmá, supoñía que por se aparecía Margarita, e o tiro na caluga rememorando aos milleiros de galegos que noutros anos aparecían polas mañás nas cunetas das estradas.

XOSÉ LOIS LEDO ANDIÓN (Castro de Rei, 1947), licenciado en xornalismo. Na actualidade é o director da produtora "Nós, produtora cinematográfica galega" e dirixiu cinco filmes documentais e unha serie documental para a televisión. A produtora que dirixe foi a que propiciou, xunto coa Fundación Bautista Álvarez, a realización do filme documental "CCCV - Cine Clube Carlos Varela", con parte das imaxes gravadas no seu día polo cineasta Carlos Varela Veiga. Organizouse no nacionalismo galego en 1972 e, como militante na UPG, participou no nacemento da ANPG, facendo a súa presentación pública, xunto con outros membros fundadores, nunha conferencia de prensa no Porto en 1975. Formou parte do Comité Central da UPG e do seu Comité Executivo, como responsábel do sector labrego e dos CALL, desde o primeiro congreso até 1980. Nese ano vai residir en Corcubión onde o Concello do que era secretario dedica unha rúa, por vez primeira, a Moncho Reboiras. En 1982 deixa a militancia, mais sempre seguiu ligado ao nacionalismo.

A década dos setenta

Nemésio Barxa

Não podemos dizer que a década dos setenta fosse, como no programa televisivo, “los mejores años de nuestra vida”; mas para mim foi uma década apaixonante; para Galiza foi uma década de reivindicações, de luta independentista na rua, de esperanças e também de desilusões.

Na década anterior eu dira um salto cualitativo dentro do galeguismo, do activismo cultural ao activismo político. Na minha morada tínhamos uma tertulia de café com a presença habitual de Francisco Rodríguez, Eduardo Blanco Amor e Lois Diéguez, entre outros. Na população, entre os mais novos agromava um sentimento de galeguidade, que se facia patente nos mais velhos, que reagiam após de anos de medo e silêncio. A Lei de Associações permitiu que legalizassemos situações de absoluta clandestinidade, vestidas com roupa-gem cultural para passar a primeira alfândega da autorização governativa; celebramos convivios, palestras... sempre sob a presença e mirada vigilante da policia. As aulas, especialmente na Universidade, e os Colegios profissionais, designadamente os de Advogados, eram um fervedorio de ansiedade democrática e de reivindicação dos valores e cultura

galegos (em luita com os integristas e os fascistas); incluso as ideologías políticas mais espanholistas ou centralistas, mas opostas ao regime, adoptavam a vestimenta galeguista. Nesta década, ja desde o inicio, a sociedade galega conhecia a existência da UPG e do PSG e a Policia conhecia igualmente aos que podiamos estar mais próximos a ambos movimentos ou militar neles; polo tanto estavamos maioritariamente controlados e fichados o que nos obrigava a manter uma coordinación estricta entre nos para celebrar reuniónes, sembra de panfletos ou qualquera outro jeito de comunicar-nos ou fazer chegar á sociedade as nossas ideias. A pressão na rua era evidente, mas a repressão era desproporcionada ao que se pretendia, referida maioritariamente a direitos políticos ou sindicais.

No ano 1968 celebrou-se em Leon o V Congreso Nacional da Advogacia; os primeiros días do Congreso, a pesar de um importante despliegue da policia, existía uma actividade muito maioritaria para aprovar conclusões solicitando liberdades políticas e sindicais; ante a real possibilidade de que o Pleno se manifestase a prol de uma democratização do país o governo tocou a rebato e no último día aparecerom advogados de todo o Estado afectos ao regime para abortar a aprovação das Ponencias emendadas ou Comunicações apresentadas; neste caso atopava-se uma Comunicação apresentada por mim sobre o uso das línguas vernáculas nos processos, proposta que contava com o apoio maioritario

dos advogados catalans e varios dos galegos; ante o perigo, ainda com a chegada e desembarco no Congresso dos advogados fascistas, de que saísem adiante varias das Conclusões anti-regime, o Presidente do Congresso levantou a Sessão sem someter ao Plenário as Ponencias e Comunicações que, como a minha, tinham sido aprobadas em Comissões, em medio de uma grandíssima briga e com intervenção da Policia para desalojar o interior do salão.

Se os grupos políticos opostos ao regime eram alvo de persecução, no caso dos grupos independentistas a repressão duplicáva-se. E a tortura era um dos medios mais eficazes em maos da policia para obter informação ou aterrorizar aos que puderam ter veleidades na reclamação de direitos cívicos ou nacionais.

Desde a UPG e mesmo do PSG e do PCG, orgaizan-se equipas para dar resposta ás demandas da sociedade, especialmente da rural e obreira. Designadamente eu integrava uma destas equipas que nos deslocavamos nos fins de semana ás cidades, vilas e aldeias cabezas de comarca, para falar-lhes de quota empresarial, montes vizinhos, e qualesquera outros temas de importancia para eles, informalos dos seus direitos, propor-lhes ou facilitar-lhes medios de fazelos efectivos ou de proceder a solicitar o seu reconhecimento; eram ajudas dentro da legalidade (ainda que subliminalmente fizeras apostolado político), polo que os actos celebravam-se públicamente, se bem sempre com a presença da policia ou

da Guarda Civil e no caso de que falases de direitos sindicais ou da Seguridade Social com a intervenção entre o público de funcionarios destacados de Sindicatos.

Daquelas eramos escasos os advogados com militancia nacionalista (e dende logo não estava nengum dos que agora integram a “Irmandade Xurídica”, invento de José González, Pepiño, a quem eu mesmo defendím naqueles dias de agosto do 1975), polo que tocou-me carregar com a maioría dos procesos politicos na defensa dos independentistas e tam-
bem os seguidos na defensa dos labregos expropiados ou perjudicados nos seus direitos de traballo ou propiedades por empresas ou Concelhos (desde o Salto de Castrelos até a instalação de Alúmina-Aluminio em Jove).

Eras consciente que de que estavas no ponto de mira da policia e tam-
bem da propia sociedade civil, a resignada ou afecta ao regime e que via em ti um perigo latente de nova guerra civil. Mas eu propio não sentim com tanta intensidade o medo e o terror até março do 1972; nessa altura os obreiros de Ferrol declararam a grêve geral e numa manifestação pacífica foram duramente reprimidos pola policia ocasionando dous mortos; por aqueles anos ejercia a docencia num Instituto de Ourense un novisimo (em anos) professor chamado Francisco Rodríguez que realizava uma notoria laboura de conciencióm social e nacionalista do seu alunado; aproveitando a circunstancia de que era natural de Ferrol, procederom á sua detenção na oteriana Auria e foi

trasladado á cidade Departamental para ser posto a disposição judicial, como tantos outros; eu, na minha qualidade de advogado e, acima de todo, de amigo, desloqueime igualmente a Ferrol; nos dias que pasei alí sentím todo o pánico de uma cidade ocupada até o punto que comprendí o terror que tiverom que sofrer na Galiza no triunfo fascista do 36; na rua mostravan-se fachendosos e até provocadores Policias chegados de outros pontos do Estado; saías do Julgado e ao pé das escadas olhavan-te amenazadores e até com burla os policias que agardavam aos detidos que prestavam declaração para detelos de novo; porque o Juiz de Guarda (de familia e convicções republicanas) depois de tomarlhes declaração os punha em liberdade, más, á saída eram detidos de novo e levados aos calabozos da Comisaría para continuar interrogatorios e maus tratos; aos poucos días o mencionado Juiz foi relevado por acordo do Ministerio encomendando a instrucção a outro mais sumiso. O terror era de tal intensidade (porque te sentias privado de qualquera direito) que não ficavas tranquilo nem mentras durmias; lembro que entre os detidos atopavase um meu colega de A Corunha que me entregou um envelope para achegalo ao Colegio de Advogados de aquela cidade e não arrisquei a deixalo em Correios até que cheguei a Pontedeume, desconfiando que me podian seguir.

A policia não dava tregua; mas nos tampouco. Daquelas asumim a defesa dos nacionalistas encausados. E dos que em diversas acções foram caindo posteriormente.

E assim chegamos a agosto do 1975 com o abatimento (assassinato) de Reboiras e toda a movida de detenções de militantes, simpatizantes, achegados, ou suspeitosos da UPG. Os que não conseguiram fugir foram detidos; contra mim mesmo houve orde de registo do meu escritorio em Vigo, da que me librei desaparecendo da cidade com o que o registo so se podería levar a cabo forzando a porta, que sería muito cantoso dado que teria que atoparse presente um membro da Junta de Governo do Colegio de Advogados. Asumin a defesa de todos os detidos, tanto em Vigo como em A Corunha e outras localidades e mantivem o contacto entre a cúpula da UPG na clandestinidade com os presos na cadea de A Corunha, designadamente Marisa, Manolo, Brañas, Boticas, Pousada, Tupa, etc. e tambem com os que andavam dispersos fora das suas casas ou em Portugal. Foi outra época terrible, de temor continuo ja que as garantias jurídicas eram inexistentes, igual te podian deter aproveitando que eras de Ferrol (como no 72 a Paco) como porque tinhas na gaveta da tua morada uma novela original não impresa nem publicada que descobria os abusos do governo (caso de Méndez Ferrin no 75).

O processo seguido com motivo da morte de Reboiras foi segredo e não tivemos aceso á causa por parte de ninguem de nos. Anos mais tarde procesarom a Francisco Carballo por manifestar num livro de historia que “Reboiras fora asesinado pola policia”, proceso no que defendim a Francisco

com muito pouca fortuna. Aproveitando este processo, solicitei como prova que se incorporase a esta causa a de Reboiras, o que nos permitiu confirmar que nem houve suicídio, como pretenderon fazer crêr nem morte ocasional; a leitura dos informes, atestados, actas de constituição no lugar do Xulgado, etc., resulta a existencia de numerosos impactos de bala, não só na porta exterior senom tambem na que se atopava ao fondo do portal (naturalmente impactos que tinham que corresponder a disparos feitos desde afora); que o corpo sem vida de Reboiras foi arrastado fora do portal pese ao que continua com a pistola na maõ (§), que a pistola tem sete balas no cargador e uma na recâmara (o que evidencia que não estava a disparar) e não consta nem que existan casquillos em volta de Reboiras nem que o tiro na caluga (o que lhe ocasionou a morte) fora disparado pola sua pistola.

O terror instalouse de novo no nacionalismo, mas a morte do ditador renovou azos e esperanzas. Seguiron tempos dificeis. Mas, os nossos presos saírom da cadea; foram recibidos multitudinariamente em Compostela e sem pudor nem respeito algùn foi apresentada no acto como advogada dos presos outra pessoa que sem direito se atribuía a sua defesa (que eu levara semana a semana durante todo o tempo, com deslocamentos semanais á cadea de A Corunha) com o beneplácito dos dirigentes do partido aos que constava a minha continua laboura de defesa,

ánimo, ajuda, relação com os familiares, etc. Sempre nesta nossa Galiza é preferido o de afora que o da casa, instalasse o papanatismo e assim nos vai.

E chegou também a grande decepção. Nas primeiras eleições democráticas (¿) o nacionalismo galego foi ignorado polos eleitores, por um povo que tivera rente a sim, nos momentos en que o governo e os poderes públicos do Estado lhes viravam as costas, como única ajuda desinteressada a nos, os nacionalistas.

O certo é que todo era pura tolemia. Eu lembro em Madrid, dia no que o Conselho de Ministros (presidido ja por Adolfo Suarez) aprovava a liberdade de expressão, a mim me prohibían uma palestra num Colegio Maior da capital do, ja, reino.

Apaixoantes e decepcionantes os setenta. Ja ficam muito longe. Na lembranza, que eramos também muito mais novos.

NEMÉSIO BARXA (Viana do Bolo, 1935). Licenciado em Direito pola Universidade de Salamanca e Graduado Social pola de Santiago de Compostela. Interveu activamente na luta política e social desde a oposizóm ao encoro de Castrelo de Minho até a actualidade. Activista da lingua, apresentou comunicações em diversos Congressos para o emprego do galego nos processos judiciais. Exerce a sua profissao na Galiza e Norde de Portugal, com escritorios em Ourense, Vigo e Porto. Asumiu a defesa de nacionalistas galegos nos Julgados, no TOP, na Audiencia Nacional e no Tribunal Supremo. Recentemente foi proposto polo Parlamento Galego para Magistrado do Tribunal Constitucional como advogado de reconhecido prestígio.

Vivencias dunha estudante de ensino medio

Marisol García Juárez

Eu entrei na actividade política polo ‘Camiño Francés’, pois aló polo ano 1974, Elvira Souto, compañeira de traballo do meu pai, dábase clases de francés. Foi ela quen procurou que a UPG tomase contacto co grupo de xente co que eu me relacionaba.

No verán do 74, comezamos ter xuntas coa persoa que, por aquel entón, era o noso responsábel e contacto na UPG, Fernando Souto.

Ao inicio do curso 74/75, no que eu facía COU no IES do Agra do Orzán, montouse unha célula de estudantes, con tres membros e un responsábel; esa persoa era Moncho Reboiras.

Tiñamos unha xunta semanal que, recordo, estaba condicionada pola situación de clandestinidade; non debiamos chegar xuntos, nin marchar xuntos. Os nomes que utilizabamos, por suposto, non eran os propios e, curiosamente, non lembro cal era o meu; sei, iso si, que cando nas xuntas da UPG se referían a min, chamábanme ‘a nena’, cousa bastante lóxica se pensamos que cumprín dezaseis anos no mes de decembro do 74.

Naquelas xuntas de célula planificabamos pintadas, a distribución de panfletos, comentabamos o Terra e Tempo que, con moita precariedade técnica, se publicaba regularmente como voceiro da UPG.

Recordo aquelas reunións como as dun seminario de formación permanente, nas que Moncho sempre viña propondo un tema para discutir. A elaboración dun panfleto firmado por ERGA durou varias xuntas, perfilando o contido, a expresión e posteriormente a distribución. Da impresión non nos encargamos nós, mais aquilo deu pé para que Moncho explicase o modo de facer unha vietnamita, ferramenta necesaria nos tempos nos que acceder a unha multicopista era moi difícil.

Lembro saír para facermos pintadas nas proximidades dos centros de ensino, reclamando un “ENSINO NACIONAL, CIENTÍFICO, POPULAR E DEMOCRÁTICO”. Para estas saídas utilizabamos aqueles días de festa nos que podiamos chegar máis tarde á casa, ou madrugabamos para as facermos á primeira hora da mañá....

No mes de febreiro de 1975, ao redor do Entroido, a policía detivo o meu pai e a miña tía. Fóronnos buscar a Genosa, a empresa na que traballaban. O motivo foi que sabían que as máquinas que se colleran na empresa SOMEGA estaban gardadas na casa que a familia usaba no verán en Oleiros, ao lado, por certo, da estrada que conduce ao Pazo de Meirás, no que, naquel intre, estaba Franco de veraneo.

Desde a empresa desprazáronse de inmediato até a casa, e desde Genosa alguén avisou a miña nai do que estaba a acontecer. Eu non tiña relación ningunha co feito, e descoñecía por completo que se estaba a utilizar a casa de Santa Cruz.

Miña nai colocou o meu irmán no portal da casa dos Mallos onde viviamos para que me avisase nada máis entrar que ía vir a policía rexistrar o piso e que sacase canto antes todos aqueles papeis que puidesen comprometer nos dalgún xeito.

Recollín, a toda présa, canto puíden. Metino nunha bolsa e larguei correndo da casa para o piso no que tiña as xuntas, cambiando tres veces de autobús, para me asegurar de que non me seguía ninguén. Cando veu a policía rexistrar, eu xa non andaba por alí. Atoparon algúns panfletos que non tiveron tempo de recoller e os que rexistraban dixeron ao meu pai que controlase onde andaba metida eu, que podía levar un bo susto.

Pasei aviso das detencións, que hoxe cualificaríamos de ‘danos colaterais’, pois nin meu pai nin a súa irmá tiñan máis relación coa UPG que a amizade persoal con Elvira, que aínda hoxe mantén a miña tía (meu pai morreu hai dezasete anos).

Aquela tarde concertáronme unha cita con Moncho no Ventorrillo. Lémbrome que viña nervioso e preocupado

e pedíume que lle contase todo canto eu sabía da actuación da policía, recomendándome como actuar naquela situación. Recordo que me deu quiñentas pesetas para que puidera desprazarme en taxi se o consideraba necesario. Tamén recordo que estaba interesado en coñecer o meu estado de ánimo, se tiña moito medo e de que xeito podería reaccionar a miña familia ante aquela situación.

Aquela foi a última vez que falei con Moncho. Despois volví a velo na portada da prensa o día 13 de agosto.

Meu pai e a súa irmán saíron dos calabozos da comisaría sen cargos en setenta e dúas horas.

Rematou o curso, fixen a selectividade (era o primeiro ano que existía esta proba) e seguín coa miña actividade política até agosto. Unha semana despois da morte de Moncho, a policía veu buscarme na mesma casa que rexistraran no mes de febreiro. Despois de pasar tres días na comisaría, ingresei no cárcere da Coruña. Seguía tendo dezaseis anos e era a presa política máis nova de todas as que alí estabamos. A estadía non foi longa, mais a experiencia foi inesquecível.

Aplicáronme o indulto despois da morte de Franco e, máis tarde, a amnistía para eludir o pagamento dunha multa de duascentas e cincuenta mil pesetas que me impuxera o gobernador civil.

Aquel ano 1975 remateino retomando a actividade política o día 31 de decembro. Nesa data, logo de ter xa formalizados novos contactos, fomos distribuír panfletos polo barrio de Monte Alto.

MARISOL GARCÍA JUÁREZ (A Coruña, 1958). No ano 75 eu era estudante de COU no IES Agra do Orzán. Na actualidade son mestra de primaria no Colexio Público José Cornide Saavedra de A Coruña.

Un nacionalista exemplar

Manuel Mera Sánchez

“Mozo morto percorreu na súa fuxida 250 metros; ferido, nun primeiro intre, foi deixando un regueiro de sangue ate o portal”. Deste xeito titulaba un xornal do Coruña o asasinato de Ramón Reboiras Noia pola policía franquista, na noite do 12 de agosto 1975 na rúa Terra (daquela José Antonio) número 27 en Ferrol. Engadía algúns datos máis a respecto de que era enxeñeiro técnico industrial e que tiña 25 anos. Un veciño comentaba deste xeito os feitos: “Escoitei tres salvas de metralleta ás tres e cuarto... sobre as cinco menos cuarto guindaron unha bomba lacrimóxena ao portal... por medio dun megáfono instárono a que saíse coas mans en alto, despois sentiuse un tiro, e logo silencio... dicían que tiña varias balas no corpo”.

Nos días seguintes caían dous pisos francos en Vigo e outros tres foron rexistrados na Coruña, sendo arrestados militantes nacionalistas en Corcubión e Compostela. Foron detidas unhas vinte persoas, agochándose outros ou pasando a Portugal, un lugar que se coidaba seguro e que daría pulo ás arelas de liberación despois da

Revolución do 25 de abril 1974. Nun resumo dos feitos e das detencións, *La Voz de Galicia* concluía: “Polo que se refire á chamada UPG, parece tratarse dunha organización subversiva de matriz marxista-leninista, de carácter separatista e de signo violento”.

Reboiras era un dirixente da Unión do Povo Galego (UPG) que nacera había vinte e cinco anos en Imo, no Concello de Dodro, aínda que moi pequeno foi a residir ao barrio de Teis, en Vigo. Achegouse á cuestión social e á problemática nacional galega da man do xesuíta Padre Seixas. En pouco tempo, estaba metido a tope no quefacer cultural que, como é sabido, servía de abeiro a todos aqueles que facían causa contra o Réxime. Porén, sen dúbida, a súa vida sufriu unha gran transformación coas grandes loitas obreiras de 1972, e especialmente durante a folga xeral de setembro en Vigo, na que participarían 30.000 traballadores e traballadoras da industria e da construción de toda a Comarca, marcando un fito nas loitas sociais na Galiza. Daquela, entrou en contacto cos militantes sindicais máis activos, sobre todo da Organización Obreira (OO), establecendo unhas boas relacións entre a UPG e esta forza, xurdida un ano antes dunha escisión das xuventudes do PCE, moi implantada no sector industrial, da construción e estudantil en Vigo.

O momento político e social

A UPG, xurdida en 1964, iniciara en 1972 un nova etapa ao dedicar todos os seus esforzos a organizar as distintas camadas e sectores populares do país: obreiros e empregados, labregos, mariñeiros, estudantes... Era un pulo cualitativo a respecto da tradicional actividade cultural do nacionalismo galego, algo que non pasou por alto a policía do Réxime. Esta data foi chave, xa que durante ese ano se produciron en marzo e setembro, en Ferrol e Vigo, dous feitos que abanearon a situación política na Galiza e abanearon a Ditadura: na primeira cidade, as protestas dos traballadores de Bazán cando, por mor da represión do día 10 de marzo, morreron dous operarios e moitos máis foron feridos pola policía e, en setembro dese mesmo ano, tivo lugar a longa, dura e masiva, folga xeral en Vigo, abranguendo uns 28.000 traballadores e traballadoras.

Eran aqueles momentos nos que había no Estado un novo endurecemento do Réxime, encetado xa con Carrero Blanco e alentado polos temores perante dun movemento obreiro que pelexaba na rúa e nas empresas por dereitos democráticos e condicións laborais dignas, sen esquecer o exemplo da Revolución dos Cravos no país veciño. Arias Navarro, nomeado Presidente en substitución de Carrero, morto nun atentado de ETA, amagou nas palabras de presentación unha morna apertura, mais na práctica actuou coa máxima brutalidade. Así, en marzo 1974, foi executa-

do con garrote vil o anarquista Puig Antich e, en setembro de 1975 foron fusilados tres militantes do FRAP e dous de ETA. De pouco valeu que varios países europeos retirasen os embaixadores e o mesmo Papa pedise clemencia. Ademais, había antecedenets recentes no país, nomeadamente o día 29 de abril 1975 foron detidos quince estudantes en Compostela, e tras seren revisados tres pisos deron con propaganda ilegal de Estudantes Revolucionarios Galegos (ERGA) e da UPG e unha multicopista.

Asemade, no escenario social de Galiza podemos destacar as protestas dos operarios que construían a central de enerxía eléctrica das Pontes. Así, o día 11 de agosto 1975, os xornais facían referencia ao paro que duraría varios días na térmica por mor do despedimento de 1.250 traballadores das auxiliares dos 4.000 que estaban empregados na construción da central. Para alén de Comisións Obreiras, e en menor medida a USO, foise reforzando o sindicalismo nacionalista desde os paros e a dura represión de 1972.

Vivencias persoais

Coñecín Reboiras aos poucos meses de retornar en outubro 1972 da Arxentina, país ao que emigrara coa miña nai e irmá no ano 1951, xa estando meu pai alí desde 1948. Mantiña con antelación correspondencia co seu irmán, Manuel Reboiras, e mesmo enviara un documento por medio del sobre nacionalismo e marxismo para unha

assemblea da UPG coido que realizada en 1970 ou 1971. A primeira vez que vin Reboiras foi a primeiros de 1973, tras a fundición de ERGA, na casa de Manuel Fernández Rodríguez (Manolo de Remesar) en Compostela, na rúa Rosalía de Castro, na que estivo reunido con Xosé González Martínez (Pepiño). Mais non fomos presentados e non falamos entre nos. A segunda vez foi cando, indo no coche con Manolo de Remesar para a Coruña, tivemos un accidente á altura do Burgo. Chovía e o coche deu varias voltas nunha curva, chegando eu a lesionar dúas vertebra da columna. Chegou Reboiras co seu Seat 600, recolleu o material político que levabamos no maletreiro e achegoume a un sanatorio onde me puxeron unha escaiola.

Posteriormente, vivín con Moncho un tempo, xunto con Manolo de Remesar na Coruña. A vivenda estaba por detrás da cadea (unha casopa que aínda existe), ateigada de cartaces feitos artesanalmente que repartíamos por todo o país, cunha banda deseñada por Pepe Barros e un texto de Xoán Darío Cabanas. El traballaba en Isolux e eu en Emesa, os dous como electricistas. Pouco despois marchei de Emesa, antes que me despedisen, conseguindo traballo nos estaleiros de Ferrol, na Watt, unha empresa auxiliar dedicada á parte eléctrica. Primeiro traballei na Bazán na construción do barco Paloma del Mar e despois en Astano no Buitrón. Reboiras seguiu en Isolux e mudouse ao Burgo, daquela unha vila dormitorio da Coruña.

Os dous formamos parte do recentemente creado Cumio Executivo da UPG. O traballo político era cotián. El tiña uns días reunións con obreiros na Coruña, outros con mariñeiros en Lira, algunhas veces visitas ao crego de Sésamo, Moncho Valcárcel, ou a contactos que tiña nunha aldea preto de Caldas de Reis. Compartimos algunha destas actividades e así coñecín, por exemplo, ese crego sobranceiro, achegado ao pobo, antifranquista e galeguista que foi Moncho Valcarcel. Outras veces, saíamos a facer pintadas xuntos, con todos os problemas que isto orixina: conseguir o spray, buscar o lugar axeitado, e evitarmos ser visto pola policía ou algún avisador. O seu medio de transporte era, como xa mencionei, un Seat 600, polo que as viaxes non resultaban unha ledicia, tendo en conta como eran daquela as estradas. Con este coche percorría todo país, desde Lira a Viveiro, Vigo a Monforte.

Durante este período no que vivimos xuntos e posteriormente nas reunións nos organismos, falamos moito da cuestión nacional, así como dos moitos problemas sociais, culturais e democráticos. Con Reboiras era doado falar, xa que se trataba dunha persoa aberta ao diálogo, con argumentos e pensamento propio. Tiña, asemade, unha longa práctica de traballo social malia a súa mocidade. Falábase e debatíase sobre a situación daquela do Partido, de como dar un novo pulo, se convertelo ou non nun Partido comunista (como eu propuña), das relacións

co movemento de liberación en Euskadi e Portugal. No proceso de construción do sindicalismo nacionalista Moncho Reboiras desempeñou un papel sobranceiro, realizando tamén un labor semellante no ámbito cultural en Vigo. Os xermolos sindicais medraron e deron soporte ao Sindicato Obreiro Galego, que daba os seus primeiros pasos poucos meses antes dos tráxicos feitos de Ferrol.

Moncho Reboiras era unha persoa que salientaba pola súa entrega, nivel político, capacidade de relación coa xente e atrevemento. Era un home de masas, que daba un grande valor á organización. Coido que cumpre valorar como moi importante a súa achega no ámbito organizativo, tanto a nivel sindical como das asociacións culturais, xa que o nacionalismo popular atinxiu neste curto período unha base máis extensa e formada da que a que existía poucos anos antes.

A primeiros de 1974 perdín contacto con el por mor das diferenzas que a esta altura eu mantiña coa UPG e que me afastarían varios anos desta organización política. En 1975 vino por última vez nun bar preto da Porta do Camiño, en Compostela; levaba unha perruca e bigote, custoume recoñecelo, mesmo dubidei que fose el. Reboiras xa estaba na clandestinidade, e por suposto evitou atoparse de fronte comigo e saudarme.

O día do seu asasinato eu estaba en Lugo. O día seguinte pola mañá collín o autobús para Santiago de Compostela.

Na parada de Palas de Rei había algúns gardas civís e policías secretas. Un destes subiu ao bus e achegouse a min (que estaba nunha fila do medio) e pedíume a documentación. Levouna e un cuarto de hora despois devolveuma e dixo ao condutor que podía continuar. Todos ollaron para min de esguello o resto da viaxe. Cando souben do asasinato de Mocho e das detencións en Guntín pensei que nos tiñan todos fichados, mesmo debían saber que eu estaba afastado daquela da UPG, senón non se entende o que aconteceu.

A construción desde abaixo

De Reboiras quixera salientar a súa práctica social, porque non son poucos os intentos de dar unha imaxe distinta e parcial del, facendo un uso deformado do seu asasinato en Ferrol pola policía e algunhas accións realizadas previamente. Moncho non era unha persoa metida no culturalismo e na análise teórica (como outros militantes do momento), senón un estudioso da situación social que procuraba utilizar o coñecemento para mudar coa práctica política a longa noite de pedra que padecía o noso pobo. Tampouco era un activista que colocase a violencia por riba do nivel consciencia da maioría social. Aínda que naquel contexto e co recuar que se dera no Réxime, como a maioría das organizacións de liberación e da esquerda, vira que esta tamén era unha vía complementaria para derrotar a Ditadura. Agora ben, tanto pola situación obxectiva do país, como

por carecer dun suxeito político con capacidade para cumprir unha tarefa desa envergadura, era imposible pensar con seriedade nun salto deste tipo.

Foi esta comprensión do momento político que impuxo unha actitude non militarista, e por suposto afastada de todo vangardismo, a que fixo que desde a UPG se fixese un esforzo especial desde finais de 1972 para a construción de asociacións e tendencias primeiro, xermes sindicais despois, e centrais sindicais posteriormente, para organizar o movemento obreiro, así como para crear o propio co movemento labrego, estudantil, veciñal e cultural. Para o nacionalismo galego era fundamental a participación da xente na derrota da Ditadura e na construción dunha patria xusta e ceibe. Quer dicir, non debería nen podería ser obra dunha vangarda esclarecida, por máis activista e teimosa que fose. Moncho Reboiras foi un actor principal, durante este período, na tarefa de construción desde abaixo dun movemento social consciente e organizado a prol da liberación nacional e social da Galiza.

Sobre Moncho deume hai uns anos Ramón González Costas, persoa moi activa en Barreras (emigrado en Francia entre 1974 e 1977), e militante de Organización Obreira (OO), información que reflicte a súa intensa actividade xa desde moi mozo nos ámbitos sindical e político. Díxome que Reboiras estivera traballando en Barreras, xa que dera un grupo de obreiros en reconversión un curso de electri-

dade. Relatoume tamén por escrito que no ano 1972: “no Comité de Folga había moitos compañeiros de OO, entre estes estivo Sanseveriano, XL Méndez Ferrín, Manuel Pousada Covelo, Alejandro López Vilas, Moncho Reboiras, Enrique Varela, Xosé Anxo García Méndez...”. Evidentemente refírese a un Comité de apoio ou de enlace político e anterior ao paro de setembro, porque daquela Xosé Anxo García xa estaba no cárcere. Este mesmo compañeiro engade que aos detidos en comisaría: “a BPS (Brigada Política Social) lles dicía que OO era unha póla da mesma árbore que a UPG”. E engade noutro apartado das memorias que: “OO tiña un aparello de propaganda que nos pasara a UPG (Moncho Reboiras) no que sacabamos o noso propio xornal.”.

Esta experiencia no mundo obreiro, así como a que adquiriu na Asociación Cultural de Vigo., axudaría moito a que fose fundamental a contribución de Moncho Reboiras aos primeiros xermes do sindicalismo nacionalista. El coordinou a Fronte Obreira da UPG, que naceu na primeira de 1973 en Pontevea (preto de Compostela, sobre o río Ulla). O seu labor en pouco tempo deu lugar a que agromasen boletíns e organizacións de *base* en varias cidades: *Xerme*, o primeiro, na Coruña; *Galego* en Compostela; *Adiante* en Vigo; *Ferramenta* en Ferrol e *Obradoiro* en Ourense. Destes xermolos xurdiu en abril 1975, coincidindo coas eleccións sindicais no vertical, o Sindicato Obreiro Galego, que sería o cerno da central sindical Intersindical Nacional Galega.

Para entender a importancia deste feito histórico, cumpre saber que, fóra do Quebec e Euskadi, non existe hoxe no mundo unha central sindical nacionalista dunha nación sen estado con presenza laboral semellante á CIG.

Foi semente

O traballo político de Moncho Reboiras, durante estes anos da ditadura franquista, ampliou os contactos da organización, construíu un movemento sindical e cultural, contribuindo a formar un tipo de militante apaixonado, coherente, teimoso e politicamente formado. El, xunto con outros compañeiros e compañeiras, malia seren mozos - moi mozos!- e carecendo da experiencia que tiñan os cadros doutros partidos máis fortes da esquerda estatal, foron capaces de supliren as eivas que isto podería supor con vontade e achegamento á realidade histórica e social da nación galega, e facer do movemento nacional popular galego unha referencia para as clases populares, e moi especialmente para a mocidade.

Tampouco se pode ignorar ou esquecer que o seu asasinato foi un revulsivo que petou moi forte no corazón de moitos milleiros de mozos e mozas da nación, despertando sentimentos e reivindicacións adormecidos ou engaiolados pola colonización. O que isto significou é moi difícil de valorar. Porén, tivo, sen lugar a dúbidas –xunto con outras actua-

cións— unha grande importancia, xa que fixou a atención sobre o nacionalismo no momento preciso en que a Ditadura abría paso á Transición. Unha nova etapa conseguida grazas ao esforzo, sacrificio e vontade de centos e milleiros de persoas (especialmente da clase obreira, así como do campesiñado e do estadantado) que durante anos se enfrontaron á Ditadura e loitaron por unha Galiza ceibe, a democracia e a xustiza social. Entre todos estes militantes, nos que asemade hai moitas persoas anónimas loitadoras e dignas de merito, Ramón Reboiras Noia ten un papel sobranceiro, e serve de reivindicación e exemplo a todos aqueles que pelexan na actualidade, ou que o fagan no futuro, polos ideais sempre vixentes de solidariedade e soberanía.

Capitán, capitán esnaquizado
polo chumbo asesiño
dos cás da España Imperialista.
Capitán Xosé Ramón Reboiras
coas costas sementadas
de caraveles roxos
que se multiplicarán mañá
que mañá recolleremos
nos campos verdes e fermosos
da Galicia Ceibe e Socialista.

(Edicións Terra e Tempo, 12 agosto de 1977,
un anaco do Poema “Moncho, compañeiro...”)

MANUEL MERA SÁNCHEZ (Allariz, 1946). Foi Secretario da Irmandade Galega de Bos Aires. Participou da fundación de ERGA e da fronte obreira da UPG. Desde 1977 ocupou diversos cargos de dirección na ING, INTG e CIG, particularmente foi Secretario Xeral da INTG e Presidente da CIG.

Doce de Agosto

Marisa Canto Reboredo

Fíxosenos un nó na gorxa e unha ferida no corazón cando aquela maña de agosto de 1975 soubemos da morte certa do compañeiro Moncho. Din que foi un día moi soleado, pero eu lémbroo gris, pesado, como se fose do máis avanzado outono. Só tres días antes o compañeiro Xosé Lois e máis eu estivemos facendo de cobertura para poder desprazalo de Lugo a Lalín no marco dunha operación do partido. Polo que eu lembro, a operación propiamente dita trataba de encontrar un piso franco onde poderse agochar até o día sinalado. Recollémolo en coche na zona que previamente nos dixeran polos canles da organización, estaba á hora sinalada e fomos cara Lalín. Chegados ao destino desenvolvémonos tal e como se previra, encontrando un piso que máis tarde non serviría de nada, dado o tráxico final que se nos revelaría ás poucas horas. De tódalas formas estes datos veñen ben reflectidos nun artigo de Xosé Lois Ledo.

O día anterior a estes feitos tivemos unha cea na casa do compañeiro Lois Diéguez, asistimos cinco ou seis persoas, tendo como tarefa aclarar certos aspectos do traslado do

compañeiro Moncho así como unha serie de directrices políticas a tomar. No marco dun ambiente social na Galiza de represión cun réxime que estaba a esmorecer, a situación levábanos a ser máis combatentes, máis persistentes na defensa do noso pobo. A min chamóuseme a esta reunión porque faría de enlace coas persoas que nos proporcionarían o piso, eu coñecíaas.

Alí estaba tamén Moncho, a pesar do ambiente xeral, tivemos unha cea relativamente agradábel, falouse dos temas dos que nos tiñamos que ocupar. Moncho amosaba un carácter cordial e amábel, transmitindo unha forte sensación de tranquilidade que se reforzaba na seguridade do seu falar. Cando penso nel, non podo esquecer a inxenuidade da que estabamos todos prendidos, aínda sendo conscientes dos perigos que nos ameazaban, estes, polo menos eu así o sinto mentres repaso estes anos, desenvolvíanse máis como ameaza que como feito real, non críamos que se podían converter en algo tan arrepiente como a mesma morte.

Cando se trata de lembrar feitos como estes, que habitan nunha parte da memoria que foi sometida a estrés, medo e dor, resulta que o que un obtén, cando o comparte e o fala cos outros compañeiros que tamén estiveran presentes naqueles días, parece un recordo roto, aboiado, con partes que dependendo de cada persoa collen máis relevancia e deixando outras sen ela, pero a impresión de sensacións

que quedan na alma non se esquecen, non se esvaen e aínda irrompen de súpeto no momento menos esperado.

Xa pasaron anos deste fatídico 12 de agosto, pero a lembranza da nosa xuventude combativa queda para sempre prendida da imaxe do noso ben querido compañeiro.

MARISA CANTO REBOREDO (Lugo, 1948). Arquiteira. Entrou na UPG no ano 1973. Foi responsábel do aparato técnico da UPG na zona de Lugo nos anos 1974 e 1975.

Moncho Reboiras, mártir e mestre

Bautista Álvarez

Facía tempo que me viña remoendo a idea de suxerir unha viraxe ao sentido das conmemoracións coas que os nacionalistas vimos honrando a memoria de Moncho Reboiras. A iniciativa da UPG de celebrar o aniversario do presente ano cun ramallo de colaboracións literarias da autoría de quen compartimos con el tribulacións e militancia bríndame a oportunidade de darlle vida ao que era un simple embrión. Agradezo, portanto, a solicitude da executiva do Partido que contribuíu a fundar por reservar para min unhas páxinas no florilexio que pensa editar.

Desde aquela fatídica noite na que Moncho caeu abatido polas balas da Ditadura, cada 12 de agosto viñemos incidindo no aspecto execrábel do seu asasinato. Noite macabra a de 1975, pois a nocturnidade foi sempre aliada da toupá e do facineroso. Por iso Franco, despois de moitos días agonizando, escolleu esas horas para irse ao alén. Asasinato foi, vil e covarde, non cabe dúbida. Inclusive un tribunal reaccionario sentou no banquiño dos acusados a historia que relata de maneira obxectiva as descargas de fusilería que agrediron a Reboiras polas costas. A reacción,

que se agocha aínda nos tribunais (anulación por sospeitas de candidaturas democráticas), sempre foi inimiga da ciencia, desde a Inquisición a Galileo e Copérnico. Algún día aparecerá un Garzón, especialista en procesos a mortos ou moribundos, solicitando un suplicatorio para levantarlle a inmunidade que lle correspondía a Castelao como deputado no Congreso da República.

O noso compañeiro –o camarada Moncho– foi algo máis que unha vítima de asasinato. Moitos asasinados baixan ao inferno da man dos seus executores. Esquezamos a vileza dos verdugos. A mellor vinganza é cobrilos cunha lousa de menosprezo e de silencio. Pero Moncho, máis que vítima, foi un mártir. Quen expón a vida polos ideais que defende, quen está disposto a perdela pola única satisfacción de servir e liberar un pobo –aínda no falso suposto de xulgar trabucadas as súas pretensións– merece o recoñecemento colectivo e subir ao altar dos mártires. Deixemos, portanto, de choralo como vítima, e comecemos a glorificar a Reboiras como heroi.

El sabía ao que se expuña cando escolleu a primeira liña para combater polos ideais que defendía. Eran tempos nos que os liderados se gañaban, non na tribuna, senón no campo de batalla. Non había laureadas. Só prisión, tortura ou morte. Así era a represión exercida polo españolismo na versión franquista. Represión que martirizaba corpos, pero resultou incapaz para extirpar cerebros. As mentes máis

frescas atopeinas eu nas galerías reservadas aos represaliados políticos dentro da gaiola. A “democracia” traballa doutro xeito. Con métodos aparentemente inócuos, complacentes, de resultados altamente corrosivos. Inoculou máis autoodio a burla do profesor no rapaz “que se le esqueció hacer la traducción”, que as moitas orelladas que ese mesmo profesor me deu a min por falar galego. Agora comprendemos mellor o obxectivo oculto da Galicia Bilingüe cando pretende eliminar o noso idioma do sistema educativo. Non é porque vexa en perigo o español, senón porque sabe que a presenza da lingua galega na escola vai contribuír a arrincar do cerebro o autoodio. Para o invasor é máis rendíbel castrar mentes que mutilar corpos.

Reboiras foi unha vítima, claro está, pero sobre todo mártir, e tamén un mestre. Un mestre xa diplomado nos debuxos de Castelao, nas estampas de “Galiza Mártir”: “Non enterran cadavres; enterran semente” ou “A derradeira lección do mestre”. Tamén comprendeu o seu maxisterio o poeta que cantou: “Que importa que nos maten se deixamos semente de vencer”. As vítimas non xermolan. Os mártires e os mestres deixan froitos dos que nos estamos nutrindo os seus continuadores. Non precisamos importar modelos e modais. Se non queremos ver convertido o nacionalismo nunha cativa, pouco ambiciosa, alternativa electoral (serio e ameazante perigo), en Rianxo, Pontevedra e Imo é onde temos os puntos cardi-

nais: Castelao, Bóveda e Reboiras. Hai personaxes que pasaron á Historia pola obra científica, artística ou literaria que legaron á posteridade. Hai outros que nos deixaron o seu exemplo, e sobre todo a derradeira lección da súa morte. Entre os primeiros temos a Platón cos seus Diálogos, a Rodin co Pensador, a Galileo e Copérnico como revolucionarios que foron no campo da astronomía. Entre os segundos, en Galiza temos a Alexandre Bóveda e Moncho Reboiras. Non é unha hipérbole. Se así o considerades, permitídmeme por unha vez erguerlle a cabeza a unha Terra que sempre camiñou con ela baixa.

Para comprender mellor o talle político do noso protagonista, escusádmeme se boto man dun episodio que hai moitos anos vivín. Non é unha digresión antolladiza. Facía algún tempo que xa deixara eu de ser un rapazolo. Foi a primeiros de xullo. Como era costume nas miñas vacacións fun pasar oito días na casa do primo de Sobrado. Fervía a aldea nos labores da seitura, naquela terra montañesa algo máis demorada que nos vales ribeiregos. Despois de xantar e botar unha cabezada na palleira baixei co parente á agra da Portela para continuar a sega comezada pola mañá. O meu curmán axudábase no traballo con tres dos seis irmáns da súa muller. Uns cortaban e outros ataban e enmedaban. O sol quentaba a rabiarse, non sei se por vingarse dos rigores cos que o inverno castigara aquelas terras montesías. A brisa que a serra da Madanela deitaba nas chousas de Piñor

non era abonda para acalmar a furia da raxeira. Mesmamente parecía que viñera para Galiza un anaco da meseta de Castela. Senteime no comareiro, á sombra do valado de pedra que separaba a leira dun camiño de ferradura. Mentres os fouciños cortaban o centeo a rentes do suco (ssseg, ssseg, ssseg), déuseme a min por entreter aos segadores contándolles as fazañas irmandiñas. Non pretendía o meu relato exhibir erudición. Ao non andar a nosa historia nos libros oficiais, para o profano as xestas do Roi Xordo tiñan o mesmo valor que o conto da Carrapuchiña encarnada. Facíao, quizais, con certa intención proselitista.

De súpeto, o primo Modesto pousou na gavela unha presa de centeo. Endereitou o carrello e púxose ergueito. Sacou un pano do peto para enxugar o suor que saía debaixo do chapeu de palla e esvaraba a fio polas sens. Coa punta do fouciño rañou o lombo, perseguindo a argana dunha espiiga que se lle metera por debaixo da camisa, que levaba coas mangas refucidas. Un aturuxo agudo puña o ramo ao remate da seitura nas agras veciñas de Torcela. Tirou ao lonxe a súa ollada, sen mirar a ningunha parte, disposición máis propia para un monólogo que para o inicio dun diálogo. Sen máis preámbulos falou, ou reflexionou en alto.

¡Vaia galegos barudos os daquel tempo! ¡Que mágoa que desaparecera aquela caste! ¡Que foi deles?

Foron castrados –respondín–; castrados polos reis que a historia apelidou Católicos.

En realidade, a verdadeira capadora foi a Isabel. Fernando era un parveirolo, algo paspán. Aínda que a lenda afirme que os dous montasen por igual, aquí montaba ela e Fernando só montaba en Aragón. Debeu ser esta raiña a que dou orixe a un dito enraizado na linguaxe popular e que fala da “muller que capa os homes”. Aos nobres, antes lobos bravos cos vasalos, converteunos en canciños de palleiro e levounos de gardiáns da Corte. Aos vasalos, colgounos dos carballos. Aquí comeza a traxedia da nosa estirpe, que transmitiu ás xeracións actuais tres maneiras de vivirmos a personalidade nacional. Infelizmente, abunda moito a familia dos castrati, capóns emasculados, capaces de rivalizar con Farinelli na escolanía dos larmeiros. Son emuladores de seu amo. Desprendéronse do seu, para aparentar señores, e convertéronse en servos do alleo. Mesmo que non saiban dixerilo engulen todo aquilo que vén de fóra. Fracasados no intento de aclimatalas no país –terra de vacas e de bois– envexan as corridas de touros dos españois, se cadra por ter saudades das súas mutilacións. Tan ousados, tan ousados, que incluso profanaron o Parlamento galego cunha versión aflamencada do himno nacional. A debilidade polo flamenco é comprensíbel, en primeiro lugar por vir de fóra, pero tamén por irlle moi ben aos jipios a voz atiplada dos castrati.

Moi perto dos castrati andan os roncollos. Unha caste moi perigosa pola súa ambigüidade. Anatomicamente son bífi-

dos, pois manexan o bilingüismo con moita habilidade. Teñen unha lingua para a tribuna e outra para as relacións sociais e familiares. O galego –só en actos rituais– dalles xogo. Sérvelles para agochar o oportunismo baixo unha vitola nacionalista. Coidémonos dos bifidos. A bifida serpe utilizou a trampa da mazá para botar en pelotas do paraíso aos nosos bisavós. Menos mal que lles deixou un par de follas da maceira para ocultar de olladas impúdicas as súas vergoñas. En verdade, non sei a que viña tanto pudor, vivindo en soidade, sen veciñanza coñecida, se acreditamos no que o Libro conta.

A min, os grelóns que máis me estremecen son os que lograron furar na casa nacionalista e fixeron nela o seu cubil. Pouco a pouco están a converter o noso lar nunha maseira, que non abandonarán mentres teñan na pía algo que manducar. Non serían de temer estando vixiados, impedíndolles saír do seu curral. Entregarlles o leme do navío é suicida. Non é tan só que poidan xirar o rumbo para conducirmos a ningures. A ruta seguida leva dereitiña a embarcación a esnafrarse no acantilado. Observade o ronsel que vai deixando, cotelada a cotelada, até a cotelada do presente ano.

Recoller a un descoñecido viaxeiro que está a facer dedo na beira da estrada raramente se pode considerar unha temeridade. Despois de percorrido o primeiro treito, entregarlle o volante do automóbil ao improvisado acompañante, aínda en prácticas para sacar o carné de conducir, é tolemia

e non temeridade. É facer do noso auto un coche fúnebre, é unha invitación a chimparse do vehículo antes da parada aos outros viaxeiros. Como o significado da parábola é patente, que non se retruque desviando a responsabilidade do resultado ao ditame democrático, viciado por estar viciado o censo do que emana. As toupas penetran mellor cando previamente se amoleceu a terra por onde teñen que furar. Aprendamos deles e non repitamos os fracasos. Xa comprobamos que os métodos que algúns ensairon como chanzo de subida só serviron como rampa de baixada.

Perdóeme o lector se o apartei un pouco da atención do noso protagonista: o patriota Moncho. As virtudes resaltan máis cando se lles contrapón o seu reverso. Reboiras non vén da liñaxe dos castrati nin dos roncollos. Procede da estirpe dos Pardo de Cela, dos que caeron non por baixar a espada senón pola traizón. Souberon vivir e morrer enteiros, pois nunca permitiron que os invasores lles fixesen recortes na súa autonomía. Moncho era consciente de que situarse na primeira fila era exporse ao que desgrazadamente aconteceu na lúgubre noite do 12 de agosto. Asumiu con afouteza a militancia nacionalista na versión máis arriscada. Vede a diferenza entre un liderado que pode servir como xeito de vivir e unha loita cuxo supremo galardón está en morrer con dignidade.

Se a palabra mártir tén a súa raíz etimolóxica no vocábulo grego que significa testemuño, no seu martirio está

tamén a lección que nos deixou. Por iso é mestre. Por iso é símbolo. Por iso é guía. E por iso debe figurar no santoral nacionalista quen nos deixou en herdanza o seu exemplo heroico. Perdoádeme a brutalidade da metáfora, pero con isto non pretendo alentar á nova militancia a entrar no matadoiro. Trátase sinxelamente de alertar sobre o perigo de substituír o conflito pola conciliación. As primeiras alarmas acendéronse xa. Non se resolven as crises coa revolución dos nomes, senón coa renovación de ideas. Non existe proceso liberador –sexa nacional ou de clase– que non pase pola permanente confrontación ideolóxica e social. Negar este apriorismo é dar sepultura ao pensamento dialéctico. Quen ten como obxectivo eliminar as contradicións sociais está incapacitado para acadalo se ignora o confrontamento interno. Só se pode apoñer a falta de sensibilidade crítica nas bases militantes a presenza nas cúpulas partidarias de persoas de recoñecida traxectoria política e social censurábel.

Non quero rematar sen retomar unha idea xa exposta anteriormente por min nalgunha intervención pública. O deber do nacionalismo con Reboiras non se esgota nas celebracións rituais cada 12 de agosto. A forza dun pobo, dun ideario, comeza polo cultivo esmerado dos símbolos que lle pertencen. Que menos, entón, que rescatar a súa memoria cando a presenza nas institucións públicas permite levar adiante a iniciativa. Esta é a forma de deixar nelas pegada

nacionalista. Vender xestión –mercadoría que a miúdo se exhibe como éxito– pode ser o feitizo para seducir unha masa social alienada, a que corre aloucada para bicarlle as pernas a un ídolo sen máis intelixencia que a que cabe nun balón de coiro de carneiro, a que garda como reliquia un cabelo de Michael Jackson. Pobre Obama, e parecía alguén. Xestión insuficiente para lexitimarse ante os que loitan por romper moldes. Non os moldes da progresía, preocupada só por romper os moldes da vestimenta, dos filamentos capilares. Son os moldes das ideas, os que é difícil pero tamén necesario romper canto antes.

Levo descubrindo con tristeza que na oratoria política puxéronse de moda dous discursos: o que se utiliza para adentro e o que se transmite cara fóra. Anos atrás escribín un artigo no que falaba do “viva Cuba” co que Batista remataba as súas intervencións públicas, e o “viva Cuba

BAUTISTA ÁLVAREZ (San Amaro, 1933). Participa como membro fundador da Unión do Povo Galego (UPG) o 25 de Xullo de 1964, sendo un dos que redactaría os “10 puntos” programáticos. No 1965 parte para Madrid, onde fai o servizo militar e inicia estudos de Filosofía e Letras na Complutense. Será membro cofundador do grupo “Brais Pinto” de Madrid. Foi promotor e presidente do Seminario da Cultura Galega do Clube de Amigos da Unesco de Madrid. A principios de 1973 trasládase a Vigo, entrando a traballar nunha empresa d’O Porriño. Nesa altura pasa a formar parte –dentro da clandestinidade política– do Comité Executivo da UPG. Presidente da Asociación Cultural de Vigo de 1975 a 1978. Sobre temas culturais e literarios ten colaboracións en varias revistas. Sobre temas políticos son innumerábeis os artigos publicados nos últimos 40 anos. A fins de Agosto de 1977, durante a cele-

libre” con que se saudaban os guerrilleiros de Fidel Castro. Vede nun simple adxectivo –libre, ceibe, askatuta, lliure– a abisal diferenza entre unha revolución socialista e unha ditadura ao servizo do imperialismo ianqui. Tamén por aquí hai os que dentro da casa son castristas e fóra dela imitadores de Batista. Non merecen estes figurar na estirpe dos enteiros. Son roncollos.

bración do Iº Congreso da UPG resulta electo Presidente, data desde a que ocupa este cargo até o ano 2008, cando decide no optar a Presidencia no XII Congreso. Así mesmo participou na fundación do Bloque Nacionalista Galego, sendo membro da súa Comisión Permanente desde 1982 até o 2002. Nas primeiras eleccións ao Parlamento galego celebradas o 20 de outubro de 1981 sae electo deputado do BNPG-PSG pola circunscrición da Coruña. Volverá a resultar electo deputado do BNG pola circunscrición de Pontevedra na IIIª, IVª, Vª e VIª lexislatura. No ano 2004, cadrando coa celebración do 40 aniversario da constitución da UPG, este Partido promove a constitución da Fundación Bautista Álvarez de Estudos Nacionalistas, que pasa a presidir desde o primeiro momento.

Poema/homenaxe
a Xosé Ramón Reboiras Noia

Manuel María

(do libro *Poemas para construír unha patria*, 1977)

XOSÉ RAMÓN REBOIRAS NOIA,
amigo, camarada, estrela
vermella-azul-branca no mencer
prometedor da nosa patria,
heroe en tempo de traizón,
corrupción/covardía,

martelo

proletario,

remo

con saibo a sal e iodo;
fouce labrega/vingadora;
espiral que vén dendes do
fondo do tempo para abrirse
en claridade e futuro.

Ti eres

a pedra=mestra para
re-EDIFICAR a nosa casa.

Puideron segarche a vida,
¡ouh, Moncho, meu irmao!,
a – se – si – nar – te.

O que eles non puideron,
nin poderán endexamais,
é arrincar/esmagar a
semente que deixache
esparexida no corazón
do pobo,

na vixiante
concencia colectiva
e que
xa está a agromar en
patria-ceibe/socialista.
Esta é, jough, camarada,
amigo e irmao
i
nes
quen
cí
bel!

a túa vin-gan-za,
a nosa
vinganza i-ne-xo-rá-bel.

Compañeiro Moncho

Lois Diéguez

(12 de agosto de 1977)

Que palabras poden explicar a túa ausencia,
compañeiro.

Que palabras, meu capitán,
poden chorar o asasinato
que nos deixou espidos fronte
ás mans ensanguentadas
dos fillos do Tío Sam.

As paisaxes silenciosas
quéimanse hoxe na luz esmorecida
deste agosto ardente.

Aldeas tristes
tecen flores murchas cando a túa chamada
percorre as corredoiras
nas pombas-octavilla
que as mans dos que te choran
deixaron pola noite.

Que forza vai ter a palabra
despois da noite da metralla
a buscar
o teu sensíbel corazón de auroras
e rostros luminosos.

Como hai que traballar a palabra, agora,
amigo dos sotos e das penas,

a nosa voz de pregos e feridas,
o noso idioma metrallado
que ti erguiches co orgullo
que dá a consciencia do ser,
nunha bandeira.

Como hai que traballar a palabra,
dime, Irmandiño deste novo tempo,
para convocar
os homes e mulleres que deron o sangue
pola Patria,
polo pan,
polo amencer de luz que vence o medo.
Como hai que blindala, compañeiro,
para que non nola envelenen as arañas
ou se bote nas maseiras dos imperialistas
e vendidos.

Na noite violada arderon as ás
das bolboretas traizoadas.
Chegaban urros de labregos
cando as badaladas de lume
calcinaban as súas airas.
As sombras da noite cravaban gadañas frías
nos lousados de Ferrol.
E ti, meu capitán,
corrías

aceirando o xardín madurecido
do teu peito.
Ían os fascistas na procura,
ouveando como os cás
de todos os imperios afrontados.

Mozos galegos ficaban no peirao,
na praza pública, a expoñer o seu corpo
como escravos
ao capital de cada día.
Non te ouvían, atarefados eles
na poxa das súas vidas.
Non podían.

Como un anxo negro
alancaba o silencio polas rúas
e nos teus ollos cerrábase
o pranto dos desposuídos.
O lume de agosto chovía en carambos
como unha despedida de foguetes brancos.
Xa te acollía o portal da casa popular,
a porta feminina que te protexía.
A noite bradou baixo as pistolas asasinas.

Mariñeiros navegaban lonxe
o furacán e a onda.
Non viría o peixe pola amañecida.

A cidade, Xosé Ramón Reboiras,
estremeceuse co eco dos disparos
que alumearon
o tráxico portal
no que caíches.
Ouh, caravel ensanguentado.
Ouh Castelao, ouh Roi Xordo, os de Nebra e Sofán...
encollidos no silencio da ruína.
Ouh Ferrol, Ferrol,
remo e martelo e zafra,
sangue derramado de
Amador e Daniel,
aínda onte,
 aínda onte,
 onte.

Nos campos verdes da Galiza
colleitaremos mañá
os vermellos caraveis
dun novo tempo de fachenda
e valentía.

A estrela roxa garda a túa Galiza,
meu capitán,
capitán dos Irmandiños de hoxe,
e escintila potente e cegadora

espallando o seu lume de

LI-

BE-

RA-

CION

por todos os currunchos

desta Patria Nova e Popular

que seguimos a luír coa convicción.

Pensando en ti.

Pensando en ti.

Este libro rematouse de imprimir
no obradoiro Litonor o 12 de agosto de 2009,
34º aniversario do asasinato de Moncho Reboiras.

Aparece ante nós un Reboiras presente en todos os campos de batalla; desde o estudantil, o sindical, o cultural até o máis puramente organizativo. E tamén se nos presenta cunha cualidade de extraordinaria importancia: a plena consciencia coa que desenvolve todos e cada un dos traballos políticos que aborda. Unha consciencia produto da información e a formación que el procuraba sen desmaio, tanto no plano teórico como no práctico. Acreditaba daquela, e nós reafirmámonos, en que o nacionalismo galego ten como obxectivo ser un grande movemento político de masas.